

હિંદી આવૃત્તિની પ્રસ્તાવના.

સાધારણ રીતે જૈનધર્મ અને ખાસ કરીને શ્વેતાંબર (સાધુ માર્ગી) સ્થાનકવાસી જૈનોના સંબંધમાં આમ જનતામાં ઘણીજ ગેર સમજુતી ફેલાયેલ માલુમ પડે છે. આ પુસ્તકમાં મેં જૈનધર્મની ત્રણ મુખ્ય શાખાઓના ઇતિહાસ પર દરેક પ્રકારનો પ્રકાશ નાખવાનો પ્રયત્ન કરેલ છે. પૂરેપૂરી ખાત્રીવાળી દલીલોથી મેં અહિં સાબિત કર્યું છે કે-સ્થાનકવાસી જૈનોજ શુદ્ધ અને અસલ જૈનધર્મના સાચા અને મૌલિક અનુયાયી (followers) છે. અને દિગંબર તથા શ્વે. મૂર્તિપૂજક જૈનો તો અસલ જૈનધર્મની વિકૃત થયેલી શાખાઓજ છે.

આ પુસ્તકમાં મેં તદ્દન નિષ્પક્ષ ભાવથી આ વિષયની ચર્ચા કરી છે, તો પણ સંભવ છે કે-તેમ કરતાં અજાણ-પણે કોઈ એવી વાતો કહેવાઈ ગઈ હોય, કે જે ખીજા સંપ્રદાયોની ભાવના દુઃખવાવાળી હોય; કદાચ એમ થઈ ગયું હોય તો તે એક અનિવાર્યતા માત્ર છે-કારણ કે વિષયનું પ્રતિપાદન કરવામાં તેનો ખુલાસો કરવાની ખાસ જરૂર હતી. તેથી જે જે વાતો જે જે ભાવોમાં લખાયેલ છે, તેજ ભાવમાં વાચક વર્ગ ગ્રહણ કરે.

આ પુસ્તકમાં સંતોષકારક પ્રમાણોથી મેં એ પણ સિદ્ધ કરી આપેલ છે કે-જૈન ધર્મ એ ઘણોજ પ્રાચીન (જુનો-અસલી) ધર્મ છે, એટલુંજ નહિ પણ જુના કહેવાતા એવા પ્રાચીન વેદ ધર્મથી પણ પ્રાચીન છે. મારા આ

ગુજરાતી આવૃત્તિની પ્રસ્તાવના.

લગભગ ત્રણેક વર્ષ પહેલાં આ હિંદી પુસ્તકને ગુજરાતીમાં છપાવી મારા ‘સ્થાનકવાસી જૈન’ પેપરના ગ્રાહકોને લેટ તરીકે આપવાનો વિચાર થયો હતો, પણ અમુક સંયોગોને લઈને તે વખતે તે કામ થઈ ન શક્યું. આજે આ “સ્થાનકવાસી જૈન ધર્મનો ઇતિહાસ” ગુજરાતીમાં છપાવી મારા ગ્રાહકોને લેટ આપતાં અત્યંત આનંદ થાય છે.

આ પુસ્તક સને ૧૯૧૧ માં દેવાસવાળા શ્રીયુત કેસરીચંદ-
લ ભંડારીએ અંગ્રેજીમાં “Notes on The Sthanakvasi
Jains” ના નામથી છપાવી બહાર પાડ્યું હતું. ત્યારબાદ
તેમના સુપુત્રોએ આ પુસ્તક હિંદીમાં બહાર પાડ્યું હતું.
આ હિંદી પુસ્તક આજથી ત્રણ વર્ષ પહેલાં મારા વાંચકામાં
આવ્યું, ત્યારથીજ તે પુસ્તકને ગુજરાતીમાં છપાવવાની મારો
ઇચ્છા હતી.

મારી આ ઇચ્છા ભંડારીજીના સુપુત્રોએ પાર પાડી.
ઈદારમાં તેઓનું ‘સરદાર પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ’ છે. તેઓશ્રીની
પાસે હિંદીમાંથી ગુજરાતી કરી આ પુસ્તક છાપવાની માગણી
કરતાં, તેઓએ તરતજ તે મુજબ કરવાની મને રજા આપી.
એટલુંજ નહિ, પણ ગુજરાતી ભાષાંતર તેમને મોકલતાં,
તેઓએ પોતાના કિમતી વખતનો ભોગ આપો, તે ભાષાં-
તર ભેઈ ગયા, અને સાથેજ પોતાનો અભિપ્રાય પણ
મોકલ્યો કે-“ભાષાંતર બહુજ સારું થયું છે.” આ પુસ્તક

જૈન શાળામાં અભ્યાસ તરીકે ચલાવવા ઉપરાંત, આ પુસ્તક દરેક જૈન શાળામાં તેમજ ધાર્મિક ઉત્સવો પ્રસંગે ઇનામ તરીકે પણ ખાસ વહેંચી શકાય તેવું છે. કારણ કે એક તો તે સ્વધર્મના મહત્તમ સિદ્ધાંત રજુ કરતું હોવાથી અતિ ઉપયોગી પુસ્તક છે, કિમ્મતમાં પણ સસ્તું છે, તેમજ તેની ભાષા સાદી અને સરળ હોવાથી સામાન્ય જન સમુદ્ધ સહેલાઈથી તે વાંચી સમજી શકે તેમ છે.

પુસ્તકને અંતે ‘જૈન વિદ્યાર્થીઓની ફરજો’ નામનો વિષય ઉમેરવામાં આવ્યો છે તેમજ કેટલીક વધારાની જરૂરી નોટ્સ મૂકવામાં આવી છે.

આખા પુસ્તકના વાંચન પછી, જો સ્થા. સમાજની ધર્મશ્રદ્ધા દૃઢ થશે, ઉગતી જૈન પ્રજા સંસ્કારની પ્રેરણા પામશે, અને ઉદાર સખી ગૃહસ્થો-આવાં પુસ્તકોનો ખડોખો પ્રચાર કરી જનહિત-સાધનાના કાર્યમાં નિમિત્તભૂત બનશે, તો લેખક, પ્રકાશક, પ્રચારક અને વાચકનો શ્રમ સફળ થશે કિં ખડૂના!

—પ્રકાશક.

ધુબેલી : ૧૯૬૪.

જિનેન્દ્રિય હૈવ ચયાસ્યય ।

વાચનિદ ।

અનુક્રમણિકા

પ્રકરણ ૧	હું	જૈનધર્મની પ્રાચીનતા	પૃષ્ઠ ૧
પ્રકરણ ૨	જે	દિગંબર	પૃષ્ઠ ૨૭
પ્રકરણ ૩	જે	એનાંબર મૂર્તિપૂજક	પૃષ્ઠ ૫૭
પ્રકરણ ૪	જે	એનાંબર સ્થાનકવાસી	પૃષ્ઠ ૭૬

સ્થાનકવાસા

જૈન ઇતિહાસ

પ્રકરણ ૧ લું.

જૈન ધર્મની પ્રાચીનતા.

જૈનધર્મના મૂળ પ્રચારકો ક્ષત્રિય હતા.

ક્ષત્રિયોએ પોતાની શૂરવીરતાને લીધે જગતના ઇતિહાસોમાં મોટું નામ કાઢ્યું છે, પણ એટલેથીજ બસ નહિ થતાં, જે ધર્મ આપણને (કપાય) આત્મા પર વિજય મેળવતાં શિખવે છે, તે ધર્મના પ્રચારક બનીને તેથી પણ વધારે નામ કાઢ્યું છે—યશ મેળવ્યો છે. કેમકે પ્રબળ શત્રુઓની સેનાને હતવા કરતાં (કપાય) આત્મા પર વિજય મેળવવો વધારે મુશ્કેલ છે.

આ પ્રસિદ્ધ, શ્રેષ્ઠ અને યશસ્વી ક્ષત્રિય બ્રાહ્મણે શ્રી ઋષભદેવથી લઈને શ્રી મહાવીર પ્રભુ સુધીના ચોવીસે જૈન તીર્થંકરોને જન્મ આપ્યો છે. આ મહાત્માઓએ આ અસાર સંસારના ક્ષણિક મુખ અને સંપત્તિને લાત મારીને સાધુઓનું અત્યંત સરળ અને સંયમવાળું જીવન પસંદ કર્યું, અને સંસાર ભરમાં “ અહિંસા પરમે ધર્મ: ” નામના સર્વ શ્રેષ્ઠ સિદ્ધાંતનો પ્રચાર કર્યો.

આ શૂરવીરોએ શિકાર, ખલિદાન કે બીજા કોઈપણ કામ માટે કોઈ પણ જીવન લેવાનો નિષેધ બહુજ

બોલી જેવી લાગે છે.* અને જે ધર્મ અનાદિ કાળથી ચાલ્યો આવે છે, તે ધર્મના સંબંધમાં યુરોપીઅન અને બીજા વિદ્વાનોએ જે જે મોટી મોટી ભૂલો કરેલી છે, તે જોઈને ખરેખર ખેદ થાય છે. આનું કારણ એટલુંજ છે કે, જૈનોએ-આપણે આ બાબતમાં બહુજ ઉપેક્ષાવૃત્તિ-ઉદાસીન ભાવ રાખ્યો.

કોઈ વિદ્વાનોએ જૈન ધર્મને નાસ્તિક મત હોવાનો દોષ લગાડ્યો, કોઈએ જૈનધર્મને બૌદ્ધ ધર્મની શાખા માની, કોઈ લોકોએ જૈન ધર્મ ઉપર દર્શન-શાસ્ત્ર રહિત હોવાનું કલંક મૂક્યું, કોઈ લોકોએ એમ પણ કહી નાખ્યું કે-જૈન ધર્મની ઉત્પત્તિ શંકરાચાર્ય પછી થઈ છે, વળી કોઈ કોઈ લોકોએ તો ત્યાં સુધી કહેવાનું સાહસ કર્યું કે-શ્રી પાર્શ્વનાથ અને શ્રી મહાવીર તો કલ્પિત પુરુષો છે અને જૈન ધર્મના અસલી સ્થાપનાર તો ગૌતમબુદ્ધ છે.

યુરોપીઅન વિદ્વાનોની સાથે પૂર્વના વિદ્વાનોને પણ આપણી પ્રાચીનતા, આપણું સિદ્ધાન્ત અને આપણું દર્શન-શાસ્ત્ર (Philosophy) ની બાબતમાં બહુજ મોટો ભ્રમ ફેલાઈ ગયો છે. આપણી સમાજના આબૂપણ જેવા આપણા જૈન વિદ્વાનોએ આ અપમાન બહુજ લાંબો વખત સહન કર્યું, અને આ વિદ્વાનોની ભૂલો સુધારવાનો પ્રયત્ન ન કર્યો, તે એક બહુ ખેદની વાત છે.

* વનરપતિમાં ૭૫ દોરાની જે વાત આગળથી ૨૫ વર્ષ પહેલાં વિદ્વાનશ્રી સર જગદીશચંદ્ર બોસ્ને શોધી કાઢી, તે વાત આગળથી ૬૫૨૦ વર્ષ પહેલાં જૈનના તીર્થંકરો કહી મળે છે. એટલે વિદ્વાનની આ નવી શોધ જૈન ખતરો તો મામુસીજ છે.

લેથબ્રિજ, એલફ્રિસ્ટન, વેબર, બાર્થ આદિ વિદ્વાનોએ જૈન ધર્મની ઉત્પત્તિ બૌદ્ધધર્મથી માની છે. આ ઉપરથી એમ કહી શકાય કે-આ પ્રોફેસરોને જૈન, હિંદુ, કે બૌદ્ધ શાસ્ત્રનું જ્ઞાનજ ન હતું. આવીજ રીતે જે વિદ્વાનો, જૈનધર્મને વિશેષ પ્રાચીન હિંદુ ધર્મની શાખા માને છે, તે વિદ્વાનો પણ હિંદુ અને જૈનશાસ્ત્રો સંબંધીની તેમની અજ્ઞાનતાજ બહાર કાઢે છે.

આ શ્રમના કારણ:—

આર્થ બાપાઓનું જ્ઞાન રાખવાવાળા કેટલાક વિદ્વાનોએ જૈનધર્મને બૌદ્ધધર્મની શાખા કહ્યા એટલા ઉપરથી જ માની લીધી કે-આ બન્ને ધર્મોના કેટલાક સિદ્ધાન્તો અસપરસ્ત મતનાં છે, પરંતુ હવે બૌદ્ધશાસ્ત્રોમાં જ એવાં પ્રમાણો મળે છે કે-જે પ્રમાણોથી ઉપરના વિદ્વાનોના ઉપરનો મત છુટકો-કાઢવા દે છે. આજ દાખલથી દોઢ વિદ્વાનોએ જૈન ધર્મને હિંદુ ધર્મની શાખા માની છે.

૧. કે. ડી. આ બધા વિદ્વાનોએ આ વિષયમાં બહુજ બુદ્ધિ બુદ્ધિ કરી છે. પાંચાના ખોટા વિચારોના ટેકામાં, નથી તો તેઓને કે જે બહુજાણક પ્રમાણો આપ્યાં, કે નથી તો તેઓ તે બહુજાણક કે-હિંદુ કે બૌદ્ધ ધર્મમાંથી જૈનધર્મની ઉત્પત્તિ કેમ, ક્યાં અને કેવી રીતે થઈ? અને તો એમ કહે છે કે આ વિદ્વાનોએ જૈન હિંદુ, કે બૌદ્ધ ધર્મના નિહ નેનું સ્વરૂપ જોયું એવી રીતે કહ્યું જ ન શકે. તેમ જ આ બધા વિદ્વાનો, કેમ કે-પરંતુ જ્ઞાન પ્રાપ્ત

કરીને પોત-પોતાનો અભિપ્રાય આપી દીધો. તેઓએ પોતાના અભિપ્રાયનો પાયો ખોટા વિચારો પર નાખ્યો, અને તેથી જે પરિણામ આપ્યું તે જુહુંજ હતું.

જર્મનીના હરમન જેકોબી નામના પ્રસિદ્ધ વિદ્વાને જૈન અને બૌદ્ધ ધર્મના સિદ્ધાન્તોની જુહુંજ ખારીકાઈથી તપાસ કરી, અને તેના પરિણામે આ પ્રોફેસરે અકાટ્ય પ્રમાણેથી એ સિદ્ધ કરી બતાવ્યું કે-જૈન ધર્મની ઉત્પત્તિ, નથી તો મહાવીરના વખતમાં (ઈ. સ. પૂર્વે ૫૨૭-૪૫૫) થઈ, કે નથી તો પાર્શ્વનાથના વખતમાં (ઈ. સ. પૂર્વે ૮૭૭-૭૭૭) થઈ; પરંતુ તેનાથી પણ ઘણા જુના વખત પહેલાં હિંદમાં જૈનધર્મ પોતાનું અસ્તિત્વ હોવાનો દાવો ધરાવે છે.

જૈન ધર્મની પ્રાચીનતા.

જૈનધર્મની પ્રાચીનતા સંબંધમાં હવે હું હુંકમાં વિચાર કરીશ.

જૈન ધર્મની ઉત્પત્તિ શંકરાચાર્ય પછી નથી થઈ.

હું અહિં નીચે આ બાબતના પ્રમાણો આપી સિદ્ધ કરીશ કે જૈનધર્મની ઉત્પત્તિ શંકરાચાર્ય પછી નથી થઈ.

(૧) માધવ અને આનંદગિરીએ પોતાના બનાવેલ “શંકર દિગ્વિજય” નામે ગ્રંથમાં અને મુદાનંદે પોતાના ‘શંકર વિજય સાર’ નામે ગ્રંથમાં લખ્યું છે કે-શંકરાચાર્ય અનેક સ્થાનો પર જેન પંડિતો સાથે શાસ્ત્રાર્થ કર્યો હતો.

જો જૈનધર્મની ઉત્પત્તિ શંકરાચાર્ય પછી થઈ હોત તો આ શાસ્ત્રાર્થ કરવાની વાત શકી બની શકત નહિ.

(૩) “મજ્ઞિમ્મ નિકાય” માં લખ્યું છે કે—મહાવીરના ઉપાસી નામના શ્રાવકે બુદ્ધદેવની સાથે શાસ્ત્રાર્થ કર્યો હતો.

(૪) “અનુગુત્તર નિકાય” માં જૈન શ્રાવકોની હકીકત મળે છે, અને જૈન શ્રાવકોના ધાર્મિક આચાર-વિચારનું વર્ણન વિસ્તાર પૂર્વક મળે છે.

(૫) “સમત્ત ફલ” નામે બૌદ્ધ સૂત્રમાં બૌદ્ધોએ એક ભૂલ કરી છે. તેઓએ લખ્યું છે કે—મહાવીરે જૈનધર્મમાં ચાર મહાવ્રતોનો ઉપદેશ કર્યો, પરંતુ આ ચાર મહાવ્રત * મહાવીરથી ૨૫૦ વર્ષ પહેલાં થઈ ગયેલ પાર્શ્વનાથ પ્રભુના વખતમાં હતાં. આ ભૂલ બહુજ ઉપયોગી છે કેમકે તે ભૂલથી આપણા ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના ૨૩ મા અધ્યયનની એ વાત સિદ્ધ થઈ જાય છે કે—૨૩ મા વીર્યકર પાર્શ્વનાથ ભગવાનના અનુયાયીઓ મહાવીર પ્રભુના વખતમાં નેત્રુદ હતા.

(૬) બૌદ્ધોનાં કેટલાંએ સૂત્રોમાં અનેક જગાએ, બૌદ્ધોએ જૈનોને પોતાના હરીફ માન્યા છે; પરંતુ કોઈપણ જગાએ જૈનધર્મને બૌદ્ધધર્મની શાખા, કે જૈન એ નવો ધર્મ છે એમ લખ્યું નથી.

(૭) મંખલી પુત્ર ગોશાળો મહાવીરનો શિષ્ય હતો,

* આ વાત જૈન સાધુઓના મહાવ્રત સંબંધી છે. પાર્શ્વનાથ ભગવાનના વખતમાં સાધુઓને ચાર મહાવ્રત દતાં—(૧) અદિસા, (૨) સત્ય, (૩) અસ્તેષ, (૪) અપરિગ્રહ. પાર્શ્વનાથ ભગવાનના ચાર મહાવ્રતોમાં ચઙ્ગચર્ચ નામે એક મહાવ્રત વધારીને મહારીર પ્રભુના વખતથી પાંચ મહાવ્રત થયાં. મહાવીર પ્રભુ પહેલાં ચઙ્ગચર્ચ વ્રત, એવા અપરિગ્રહ વ્રતમાં આવી જતું હતું.

(૨) શંકરાચાર્યે પોતે સ્પષ્ટ શબ્દોમાં લખ્યું છે કે-
 જૈનધર્મ બહુજ જુનો ધર્મ છે, કેમકે શંકરાચાર્યે વેદવ્યાસના
 વેદાન્ત સૂત્રો પર જે ભાષ્ય જનાવ્યું છે, તે ભાષ્યના ૨૯
 અધ્યાયના ૨ જ પદના ૩૩ થી ૩૬ સુધીના શ્લોકો જૈન-
 ધર્મના વિષયમાં છે.

આમાં અકાટ્ય અને સરસ પ્રમાણોની હાજરીમાં કોઈ
 પણ સમજદાર માણસ એમ કહેવાની હિમ્મત ન જ કરી
 શકે કે-જૈનધર્મની ઉત્પત્તિ શંકરાચાર્યના વખતમાં અથવા
 તેમની પછી થઈ છે.

જૈનધર્મ બૌદ્ધધર્મની શાખા નથી.

આવોજ રીતે જૈન ધર્મ એ બૌદ્ધ ધર્મની શાખા નથી,
 પરંતુ તે બૌદ્ધધર્મથી બહુજ પ્રાચીન ધર્મ છે. બૌદ્ધોના
 ધર્મગ્રંથોમાં જૈનોનાં અને જૈન સિદ્ધાંતોના જે ઉલ્લેખો
 (હકીકતો) મળે છે, તે પરથી પ્રોફેસર જેક્સોનીએ તે દવા:
 જૈન ગુપ્તાની ભૂમિકામાં અનેક સ્થાનો પર આપી, હાથિવારી-
 ૧૧૬ સિદ્ધ કરી જનાવ્યું છે કે-જૈનધર્મ એ બૌદ્ધધર્મ
 ૧૨૦ પ્રાચીન છે પ્રોફેસર જેક્સોનીની દલીલોનો સાર નીચે
 મુજબ છે —

(૧) “અનુબુદ્ધ નિશાપ” નામના બૌદ્ધ ગ્રંથના ૩ જ
 અધ્યાયના ૩૪ મઃ શ્લોકમાં વેદાચાર્યના એક પિતાનું નામ મુજબ
 અજિત નિર્દેશ અર્થતઃ જૈનોના ધર્મ નિર્ધારનું બહુજ કાલ છે

(૨) “અદ્વૈત” ના ૭૬૧ અધ્યાયમાં લખ્યું છે કે-
 અદ્વૈતના નિર્ધારનું કાલે બુદ્ધધર્મ મુજબ કરી દર્શ

(૩) “મજ્ઞિમ્મ નિકાય” માં લખ્યું છે કે—મહાવીરના ઉપાલી નામના શ્રાવકે બુદ્ધદેવની સાથે શાસ્ત્રાર્થ કર્યો હતો.

(૪) “અનુગુત્તર નિકાય” માં જૈન શ્રાવકોની હકીકત મળે છે, અને જૈન શ્રાવકોના ધાર્મિક આચાર-વિચારનું વર્ણન વિસ્તાર પૂર્વક મળે છે.

(૫) “સમન્ન ફલ” નામે જૌદ્ધ સૂત્રમાં જૌદ્ધોએ એક ભૂલ કરી છે. તેઓએ લખ્યું છે કે—મહાવીરે જૈનધર્મમાં ચાર મહાવ્રતોનો ઉપદેશ કર્યો, પરંતુ આ ચાર મહાવ્રત * મહાવીરથી ૨૫૦ વર્ષ પહેલાં થઈ ગયેલ પાર્શ્વનાથ પ્રભુના વખતમાં હતાં. આ ભૂલ બહુજ ઉપયોગી છે કેમકે તે ભૂલથી આપણા ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના ૨૩ મા અધ્યયનની એ વાત સિદ્ધ થઈ જાય છે કે—૨૩ મા તીર્થંકર પાર્શ્વનાથ ભગવાનના અનુયાયીઓ મહાવીર પ્રભુના વખતમાં મેઝુદ્ધ હતા.

(૬) જૌદ્ધોનાં કેટલાંએ સૂત્રોમાં અનેક જગાએ, જૌદ્ધોએ જૈનોને પોતાના હરીફ માન્યા છે; પરંતુ કોઈપણ જગાએ જૈનધર્મને જૌદ્ધધર્મની શાખા, કે જૈન એ નવો ધર્મ છે એમ લખ્યું નથી.

(૭) મંખલી પુત્ર ગોશાળો મહાવીરનો શિષ્ય હતો,

---

* આ વાત જૈન સાધુઓના મહાવ્રત સંબંધી છે. પાર્શ્વનાથ ભગવાનના વખતમાં સાધુઓને ચાર મહાવ્રત હતાં—(૧) અદિત્ય, (૨) સત્ય, (૩) અસ્તેય, (૪) અપરિમદ. પાર્શ્વનાથ ભગવાનના ચાર મહાવ્રતોમાં અઘ્રયર્ષ નામે એક મહાવ્રત વધારીને મહાવીર પ્રભુના વખતથી પાંચ મહાવ્રત થયાં. મહાવીર પ્રભુ પદેથી અઘ્રયર્ષ વ્રત, ચોથા અપરિમદ વ્રતમાં આવી જનું હતું.

અંતમાં લખ્યું છે કે-પિહિતાશ્રવ નામે જૈન સાધુને બુદ્ધ-કીર્તિ નામે એક વિદ્વાન શિષ્ય હતા. આ બુદ્ધ કીર્તિએ જૈન ધર્મની સ્થાપના કરી હતી. જે વખતે બુદ્ધકીર્તિ પલાશ નગરમાં સર્પ નદીને કિનારે તપસ્યા કરી રહ્યા હતા, તે વખતે તેણે એક મરેલી માછલીને પાણી ઉપર તરતી જોઈ. તેણે પોતાના મનમાં વિચાર કર્યો કે-આ મરેલી માછલીને ખાવામાં હિંસા ન લાગી શકે, કેમકે તે તો જીવ રહિત છે. તેણે તરતજ તપસ્યા છોડી દીધી અને પોતાનામાં અને જૈન સાધુઓમાં ભિન્નતા જતાવવા માટે લગવાં વસ્ત્ર ધારણ કર્યાં, અને એક નવા ધર્મનો પ્રચાર કર્યો, કે જે ધર્મ તેના નામ ઉપરથી જૈન ધર્મ કહેવાયો. એક જૈન “ પટ્ટાવલી ” ના કહેવા મુજબ પિહિતાશ્રવ પાર્શ્વનાથ પ્રભુના અનુયાયી હતા, અને મહાવીરના વખતમાં વિદ્યમાન હતા. બુદ્ધ કીર્તિ પિહિતાશ્રવના શિષ્ય હતા, જેથી મહાવીરના વખતમાં વિદ્યમાન હોય તે જાનવા જોગ છે. આ ઉપરથી એમ કહેવા માગીએ તો કહી શકાય કે-જૈનધર્મના મૂળ સ્થાપનાર એક જૈન સાધુ હતા. આ વાતની મજબુતી કરનાર બીજા વધારે પ્રમાણો મળતાં નહિ હોવાથી સંભવ છે કે-કોઈ વિદ્વાનો આ કથાની સત્યતા બાબત શંકા કરે. પરંતુ તેથી પણ જૈનધર્મ કરતાં જૈન ધર્મ વધારે જુનો છે, તે વાતને કોઈ અડચણ આવતી નથી.*

* જૈન ધર્મના સાધુ બુદ્ધકીર્તિએજ જૈનધર્મ રચાવ્યો છે, એમ અમારું દહેવું નથી. અમે તો અહિં જૈન ગ્રંથોમાં આ બાબત શું લખ્યું છે, તેજ હકત અહિં જતાવ્યું છે. આ કથા કદાચ ખોટી હોય તો પણ ઉપર આપેલ અનેક પ્રમાણોથી અમે સાબિત કર્યું છે કે-જૈનધર્મ કરતાં જૈનધર્મ પ્રાચીન છે.

જૈનધર્મ હિન્દુ ધર્મથી પ્રાચીન છે.

કોઈ વિદ્વાનોનો એવો મત છે કે-જૈન એ હિન્દુ ધર્મની શાખા છે, અને જૈનના મૂળ સ્થાપનાર પાર્શ્વનાથ (ઇ. સ. પૂર્વે ૮૭૭-૭૭૭) છે. આ કલ્પના પણ આધાર વગરની જ છે. અમુક સિદ્ધાન્તો સરખા છે તેથી જોમ લૈસેન, ગાર્દ, વેબર વગેરે વિદ્વાનોએ જૈનધર્મને જૌહધર્મની શાખા માની લીધી હતી તેવીજ રીતે જુહલર અને જર્કોબીની માન્યતા હતી કે જૈનધર્મ એ હિન્દુ ધર્મની શાખા છે, પરંતુ કઈ સિદ્ધાંતોનું સરખાપણું એ કાંઈ તેઓની માન્યતાને સિદ્ધ કરી શકે નહિ. તેમજ વગી કેટલીએ જરૂરી જાણતોમાં જૈન અને હિન્દુ ધર્મના તત્ત્વોમાં ઘણો ફેર છે-આ પ્રોહિસરોએ જૈન અને હિન્દુ સિદ્ધાન્તોને સરખા માની લીધાં, આ ઉપરથી પ્રાચીન ધાર્ય છે કે-તેઓને આ જાને ધર્મનું કુદ્દા ઉપર ઘોડીનું જાનજ દર્તુ સાચી વાત તો એ છે કે, જૈનધર્મ એ હિન્દુ ધર્મ કરતા ઘણાજ પ્રાચીન ધર્મ છે, અને આ વાતના અનેક પ્રમાણો નું નીચે આપુ મું:-

જૈનધર્મ રામચંદ્રજીના વખતમાં હતો.

(૧) હિન્દુ પુરાણોમાં “યોગ વાગિષ્ઠ” અને વીજ અનેક ધર્મોમાં જૈન ધર્મ જગ્યા દર્શાવતા અનેક જગ્યાએ આવે છે.

અહીં જૈનધર્મના અર્થે જર્જના કે વા અધ્યાયમાં “જૈન ધર્મ” અને “જૈન ધર્મ” નાં નામો દર્શાવતા અનેક જગ્યાએ આવે છે. (જૈનધર્મના અર્થે “જૈન” અને “જૈન” નાં નામો દર્શાવતા અનેક જગ્યાએ આવે છે.)

રામાયણમાં પણ જૈન સાધુઓના ઉલ્લેખ મળે છે. એમ કહેવાય છે કે, મહાભારત ઇ. સ. પૂર્વે ૩૦૦૦ વર્ષ પહેલાં બનેલ છે, અને શ્રી રામચંદ્રજી, મહાભારત પહેલાં ૧૦૦૦ વર્ષે વિદ્યમાન હતા. આ ઉપરથી ખાત્રી પૂર્વક એમ કહી શકાય કે, જૈનધર્મ રામચંદ્રજી જોટલો પ્રાચીન તો છેજ.

જનધર્મ પાણિનીથી પણ ઘણા વખત પહેલાંનો છે.

(૨) પ્રસિદ્ધ વ્યાકરણશાસ્ત્રી પાણિનીએ પોતાના બનાવેલ "અષ્ટાધ્યાયી" નામે ગ્રંથમાં, શાકટાયનનો હવાલો અનેક જગાએ દીધો છે. આ શાકટાયન એક જૈન વ્યાકરણ-શાસ્ત્રી હતા, કે જે પાણિની પહેલાં ઘણે વખતે રચેલ છે. શાકટાયનનું નામ "ઋગ્વેદની પ્રતિ-શાખ્યોમાં." "યજુર્વેદ" માં અને યાસ્કના "નિરૂક્ત"માં આવેલ છે. કોઈ વિદ્વાનોનો મત છે કે, પાણિની ઇ. સ. પૂર્વે ૮૦૦ વર્ષે વિદ્યમાન હતા, અને કોઈ વિદ્વાન, પાણિનીનો સમય ઇ. સ. પૂર્વે ૨૦૦૦ નો કહે છે. પાણિની પહેલાં કેટલીએ સદી ઉપર યાસ્ક ધર્મગણેલ છે. રામચંદ્ર ઘોષે પોતાના બનાવેલ "Peep into the Vedio Age" નામના પુસ્તકમાં લખ્યું છે કે, યાસ્કે બનાવેલ "નિરૂક્ત" ગ્રંથને હું બહુજ જુનો સમજું છું. આ ગ્રંથ વેદાને ઊંડીને સંસ્કૃતનાં જુનાં સાહિત્યની સાથે સંબંધ રાખે છે.

આ ઉપરથી એ સિદ્ધ થાય છે કે-યાસ્કથી પણ ઘણા વખત પહેલાં જૈન ધર્મ હતો જ.

(૩) કેટલાએ "જ્ઞાનમૂત્રો" માં પણ જૈનધર્મનો ઉલ્લેખ મળે છે. દાખલા તરીકે-"એતરેય જ્ઞાન" નામે ગ્રંથમાં

જા પદના સૂત્ર ૩૩ થી ૩૬ માં જૈનોના સ્થાપ્તવાદ ન્યાયનો
સ્ત્રોત આવે છે.

(સૂત્ર ૩૩) નૈકસ્મિન્નસંભવાત્—“ એકજ વસ્તુમાં
કેજ સમયે પરસ્પર વિરુદ્ધ ગુણ હોવો, અસંભવિત છે, એટલા
માટે આ સિદ્ધાંત માની શકાય નહિ. ” અહિં ‘ સ્થાત્ અસ્તિ
તે સ્થાત્ નાસ્તિ ’ના જૈન સિદ્ધાન્ત ઉપર આક્ષેપ કરેલો છે.

(સૂત્ર ૩૪) ઇવં ચડ્ડ ત્માકાર્ત્સ્ન્યમ્— “ અને
માવીજ રીતે (જૈન તત્ત્વની સમજણ પ્રમાણે એ સિદ્ધાન્ત
નેકળશે કે) આત્મા (જે શરીરમાં) રહે છે (તેને માટે)
તે તેના પ્રમાણમાં નાનો અગર તો મોટો હોય છે. ”

(સૂત્ર ૩૫) ન ચ પર્યાયાદસ્ય વિરોધો વિકારાદિભ્યઃ—
“ હવે જો એમ માની લઈએ કે, આકાર વારંવાર બદલતો
રહે છે, તો પણ પરસ્પર વિરોધ (થવાની મુશ્કેલી) દૂર
થઈ શકતો નથી. એટલા માટે એ માનવું પડશે કે, આત્મામાં
જરૂર મુજબ દેરદાર થતા રહે છે. ”

(સૂત્ર ૩૬) અન્યાયસ્થિતે શોભય નિત્યત્યાદ વિશેષઃ—
માની લઈએ કે છેલ્લો આકાર એક સરખોજ રહે છે તોપણ
આ સિદ્ધાંત કબુલ થઈ શકે તેમ નથી, કેમકે ફરી તેજ
તકેને અનુસારે આત્મા અને શરીર બન્નેને સ્થાયી
માનવા પડશે ”

અહિં એ યાદ રાખવાની જરૂર છે કે, ઉપરનાં સૂત્રોમાં
જૈનોના સ્થાપ્તવાદ સિદ્ધાંતને વિરૂદ્ધ રૂપ આપ્યું છે. “ બ્રહ્મસૂત્રો ”ના
ટીકાકાર શંકરાચાર્ય વગેરેએ ઉપરના જૈન સિદ્ધાંતોની આવે-

ચના અને મરકરી કરવામાં ભારે અન્યાય કર્યો છે. તે
તેઓએ સ્યાદાદ સિદ્ધાંતોના આશયને તોડી મરડીને જાણ
નાખ્યો છે. અમે ઉપર જે દલીલો આપી છે તેથી આ
બરોબર સિદ્ધ થાય છે કે, જો વૈદિક કાળમાં જૈનધર્મનો પ્ર
ચાર હોત તો આપણને ઉપરનાં પ્રમાણો ન મળત.

તેનોનો સ્યાદાદ ન્યાય કે જે એક બહુજ કાણ સિદ્ધાંત
છે, તે તરફ વેદવ્યાસજી જેવા એક પ્રખ્યાત વિદ્વાનનું
ધ્યાન ખેંચાયું, અને આ સ્યાદાદ સિદ્ધાંતને સ્વીકારી
પ્રખ્યાતિ પામતાં તો જરૂર અનેક સદીઓ વીતી ગઈ હો

એટલા ઉપરથી એ નક્કી છે કે, સ્યાદાદ સિદ્ધાંત
જે જૈનધર્મનું એક મૂખ્ય અંગ છે, તે સિદ્ધાંત "પ્રજ્ઞમૂર્તિ"
અન્યાં તે સમય પહેલાં પણ મોઝુદ હતો. આ ઉપર
તેમજ વેદોમાં જૈનધર્મ સંબંધી મળતા ઉલ્લેખોથી, આ
નિર્ણયપૂર્વક સિદ્ધ થઈ જાય છે કે, વેદ કે જે યજુર
જુના કાળમાં છે, તેનાથી પણ બહુ પછાત પહેલાં જૈન
ધર્મના નિર્ધારિત હતો. આ ઉપરથી એમ કહી શકાય
વેદોના જ જૈન ધર્મનું કોઈ કોઈ વાંચા પાનામાં લીધી દે

જૈનધર્મ નિર્ધારિતના દરેક અર્થની પ્રાચીન છે.

જૈનધર્મ એ જૈનધર્મના દરેક અર્થની પ્રાચીન છે.
જૈનધર્મ એ જૈનધર્મના દરેક અર્થની પ્રાચીન છે.
જૈનધર્મ એ જૈનધર્મના દરેક અર્થની પ્રાચીન છે.
જૈનધર્મ એ જૈનધર્મના દરેક અર્થની પ્રાચીન છે.
જૈનધર્મ એ જૈનધર્મના દરેક અર્થની પ્રાચીન છે.

ભગવાન ઋષભદેવ મનુષ્ય જાતિના પહેલા ગુરુ હતા.

જૈન શાસ્ત્રો મુજબ ભગવાન ઋષભદેવ સ્વામી મનુષ્ય જાતિના પહેલા જૈનધર્મ ગુરુ હતા. અને આ વાતની સાક્ષી ખુદ બ્રાહ્મણોનાજ અંથો આપે છે. “ભાગવત પુરાણ” ના ૫ મા સ્કંધના ૩-૬ અધ્યાયમાં લખ્યું છે કે, દુનિયાની શરૂઆતમાં બ્રહ્માએ સ્વયંભૂ, મનુ અને સત્યરૂપાને ઉત્પન્ન કર્યા. ઋષભદેવ તેમનાથી પાંચમી પેઢીએ થયા, જે ઋષભદેવે જૈનધર્મનો પ્રચાર કર્યો. “વાચસ્પત્ય” ગ્રંથમાં ઋષભદેવને જિનદેવ કહ્યા છે, અને “શબ્દાર્થ ચિન્તામણી” ગ્રંથમાં ઋષભદેવને આદિ જિનદેવ કહ્યા છે.

હવે આ ઉપરથી આપણે એ અનુમાન ઠાઠીએ કે, પહેલા જૈન તીર્થંકર અને જૈનધર્મના સ્થાપનાર ઋષભદેવ કે જેને “ભાગવત પુરાણ”માં સ્વયંભૂ તથા મનુની પાંચમી પેઢીએ બતાવ્યા છે, તે માનવ જાતિ માત્રના પહેલા ગુરુ હતા; તેો મારો વિશ્વાસ છે કે, આમ દહેવામાં કેઈ જાતની અત્યુક્તિ થતી નથી.

જૈનધર્મ અનાદિનો છે.

પરંતુ આ ઉપરથી એમ ન સમજવું કે, જૈનધર્મનો પ્રચાર ઋષભદેવના વખતથી જ થયો અને તે પહેલાં જૈનધર્મ હતો જ નહિ. કારણ કે જૈનોનું માનવું એમ છે કે, યુગોને ક્રમ (જેને જૈનો દત્તર્પણી અને અવસર્પણી કહે છે) અનાદિ કાળથી ચાલ્યો આવે છે અને અનંત કાળ મુધી રહેશે. આ પ્રત્યેક યુગમાં ૨૪ તીર્થંકરો જન્મ લેતા રહે છે અને જૈન ધર્મનો પ્રચાર પણ કરતા રહે છે.

(૫) ઋગ્વેદનું ૩ જુએ અષ્ટક, ૩ જો અધ્યાય, ૨૧ મો વર્ગ, ઋચા ૧૪માં એવા મનુષ્યોનો ઉલ્લેખ છે કે જેઓ કિક્ષત અથવા મગધ દેશમાં રહેતા હતા અને યજ્ઞ, દાનાદિની નિંદા કરતા હતા.

અમે અમારા મતના ટેકામાં વેદોમાંથી બીજા પણ અનેક દાખલાઓ આપી શકીએ છીએ. આ બધાથી શું સિદ્ધ થાય છે ? આથી નિઃશંક એજ સિદ્ધ થાય છે કે, પ્રાચીન હિંદમાં, વેદધર્મ સઘળા ધર્મથી પ્રાચીન હોવાની વાત ખોટી છે.

ઉપર આપણે વેદોમાંથીજ દીધેલાં પ્રમાણો આ વાતને સાબિત કરે છે કે, જૈનધર્મ ઘણાજ જુના કાળથી ચાલ્યો આવતો ધર્મ છે. અને જે વેદ ધર્મને પ્રાચીન કહેવામાં આવે છે, તે વેદ ધર્મના પહેલાં પણ જૈન ધર્મ હતોજ.

જૈનધર્મનો અન્યધર્મની સાથે સુકાળલો.

જૈનધર્મના પૂર્વના ઇતિહાસ તરફ આપણે જોઈએ તો ખબર પડશે કે, અન્યધર્મીઓના દ્રેષને લઈને જૈનધર્મને તેમની સામે ટક્કર ઝીલવી પડી હતી. કારણકે આખી દુનિયામાં જૈન એ એકજ એવો ધર્મ છે કે જે બહુ જોર પૂર્વક કોઈપણ જીવની હિંસા કરવાની મના કરે છે. બાકીના બીજા બધા ધર્મો કોઈને કોઈ રૂપમાં હિંસા કરવાનું કહે છે. આ ઉપરાંત જૈન ધર્મ, અહિંસાનો સર્વ શ્રેષ્ઠ અને કત્યવુકારી સિદ્ધાંતનો ઉપદેશ કરીનેજ અટકી નહિ રહેતાં, તેનાથી પણ આગળ વધીને આ અહિંસાના સિદ્ધાંતને ખૂબ સાવધાનીથી વ્યવહારમાં મૂકી, તે સિદ્ધાંતને ખૂબ પ્રખ્યાતી આપી.

નિષેધ કયો, વેદોના કઠોર સિવાજોના મૂળ પર એક જખર-જસ્ત ધા કરી તે મૂળને ડાલડાલ કરી નાખ્યું, આવા નિર્દય ધર્મ પ્રચારકોનો તે સિવાજોમાં રહેલો સ્વાર્થ દુનિયાને પ્રત્યક્ષ દેખાડી આપ્યો, જાતિભેદને ઠાકરે ભારી જૈનધર્મના દરવાજા સર્વ જીવોને માટે ખુલ્લા કરી નાખ્યા, અને સાર્વ-જનિક દયાભાવ અને બ્રાતૃભાવ (કે જે જૈનધર્મની ખાસ ખૂબીઓ છે, તે)નો દરદર સુધી ફેલાવો કર્યો. સાર એ છે કે જૈનધર્મે દરેક પ્રાણી માત્રને પોતાની પવિત્ર અને શીતળ છાયા નીચે આશ્રય આપ્યો.

જૈનધર્મ સંબંધી ભુઠી વાતો ફેલાવવાનું કાર્ય.

આવી રીતના હિન્દુધર્મ ઉપરના જૈનધર્મના આક્રમ-ણથી જૈનધર્મના અનેક શત્રુઓ ઉત્પન્ન થયા, અને તેને લઈને જૈનધર્મને બહુજ નુકસાની સહન કરવી પડી. આ શત્રુઓએ, જૈનધર્મની નિંદા કરવાનો તેમજ જૈનધર્મ વિષે ખોટા અને ભયંકર જામક વિચારો ફેલાવવાનો કોઈ પણ પ્રસંગ જવા દીધો નહિ. તેઓએ જૈન સિદ્ધાંતોની બહુજ બદનામી કરી અને જૈનધર્મના વિષયમાં દરેક પ્રકારનો વિરોધી ભાવ પેદા કરવામાં કોઈ વાતની કસર રાખી નહિ.

ઈર્ષા અને દ્રેષને લઈને કોઈ કોઈ લોકોએ તો ત્યાં સુધી લખી માર્યું કે "હસ્તિના તાડ્યમાનોઽપિ ન ગચ્છે જ્ઞૈન મંદિરમ્" એટલે કે, સામેથી માર માર કરતો હાથી ચાલ્યો આવતો હોય તોપણ પોતાની રક્ષાને માટે જૈન મંદિરમાં ન જવું.

સંસ્કૃત નાટકો પાંચવાથી બગર પડે છે કે, તે નાટકોમાં

કેટલીએ જગાએ જૈન યતિઓને હલકા દરજ્જાના મોકલે
તેમજ ચારેનો પાઠ દેવામાં આવ્યો છે, અને આ રીતે
આખા દિનદુ સાહિત્યમાં જૈન યતિઓને હલકા દરજ્જા
માખ્યા છે અને નિચ્છકારની દૃષ્ટિએ તેમના તરફ જોઈએ
આવું છે આ વાંતાથી નહીં થાય છે કે, જે જૈનોએ ર્દ
નશાસ્ત્ર, નં.નિગ્રાન્થ, ન્યયનાસ્ત્ર, અંયાત્મવિદ્યા, વિશ્વવિજ્ઞ
વિદ્યા, નં.નિગ્રાન્થ અને કલિંગ, જ્યોતિષ, વ્યાકરણ, કે.પદ અકોષ
અને બીજા અનેક અનેક ગ્રંથો પામેલા મોટા વિદ્વાનો
અથા સમૃદ્ધમાં કાળી નાં નાના નાના કે, તે જૈનોએ
શાંધે આ ગ્રંથો વિદ્યાને એકલા નાં નાના નાના કે, તે જૈનોએ

મહાવીરના નિગ્રા. પડા નામ - - - પી. ૪૩
સ્વામી, પ્રભવસ્વામી, ચંદ્રાવદ, - - - ૧૧
દિનદુ જૈને પ્રખર પ્રાજ્ઞનામ - - - ૪૩
ને જાતમાં મૂર્ખ સમાન ચમત્કાત - - - ૪૩
વિદ્યાનેના હૃદયમાં જન્મ આશ્રય - - - ૪૩
જેનેના જાને મુખ્ય મહાનુભવો મહાક નામ - - - ૪૩
જેનેના ર. નિમય પ્રજાઓ વિદ્યાપીઓના અભિમાન - - - ૪૩
જેનેના જાને દના, અને જેનેનાં જેને રોજ (પ્રજાનો)
જાને રજુ છે. જેનેનાં જેને અન્ય ધર્મીઓના મહા જા
જેનેનાં જેને અન્ય મહાન વિદ્વાનો જેનેનાં જેનેનાં
જેનેનાં જેનેનાં જેનેનાં જેનેનાં જેનેનાં જેનેનાં જેનેનાં
જેનેનાં જેનેનાં જેનેનાં જેનેનાં જેનેનાં જેનેનાં જેનેનાં
જેનેનાં જેનેનાં જેનેનાં જેનેનાં જેનેનાં જેનેનાં જેનેનાં
જેનેનાં જેનેનાં જેનેનાં જેનેનાં જેનેનાં જેનેનાં જેનેનાં

તેઓએ કેટલીએ સદીઓ સુધી પોતાના અગ્રાધ પાંડિત્ય અને ખૂબ પરિશ્રમથી બીકણ અને હલકી મનોવૃત્તિવાળા વિરોધીઓ તરફથી થતા હુમલાઓની સામે પણ પોતાની મર્યાદાને જાળવી રાખી, જેને માટે તેઓ ધન્યવાદને પાત્ર છે.

હિંદુ અને અન્યધર્મી રાજાઓ પર જૈન ધર્મનો પ્રભાવ.

આ મહાન વિદ્વાનોનો એવો પ્રભાવ હતો કે, જેને લઈને કુમારપાળ આદિ અનેક શક્તિશાળી રાજાઓ જૈન-ધર્મી થઈ ગયા. અને તેઓના હૃદયમાં દયાભાવ એટલો જોરથી વહેવા લાગ્યો કે, તેઓએ જૈનોના નિવાસ સ્થાનો આગળ પશુ હિંસા ન કરવાના પરવાનાઓ (આજ્ઞા-પત્રો) કરી આપ્યા. કેટલાંએ મુસલમાન બાદશાહોએ આવાં આજ્ઞા-પત્રોદ્વારા આખા હિંદમાં જ્યાં જ્યાં જૈનો રહેતા હોય ત્યાં ત્યાં પર્યુષણપર્વના દિવસોમાં પશુહિંસા ન કરવાના આજ્ઞા-પત્રો પ્રગટ કર્યાં હતાં. સમ્રાટ અકબરનું એક એવું ફરમાન આજે પણ મોજુદ છે. કેટલાંક દેશી રાજ્યોમાં આજે પણ જૈનોનો આ હક્ક ચાલ્યો આવે છે.

ટાંડ સાહેબે બનાવેલ “રાજપુતાનાનો ઇતિહાસ” નામે પ્રસિદ્ધ ગ્રંથ વાંચવાથી ખબર પડે છે કે, તે વખતના રાજપુત રાજાઓ અને મહારાણાઓ ઉપર જૈનોનો આથી પણ વિશેષ પ્રભાવ પડતો હતો.

મોટા મોટા રાજપુત રાજાઓએ જૈન સાધુઓને ઘણાં જ અગત્યના પાર્શ્વિક હક દીધા હતા. જૈનોના ઉપાધ્યક્ષની પાસેથી દૈનિક પણ મનુષ્ય વધ કરવા માટે કોઈ પણ જાતનું

તારી પાડવાની દરેક કોશીશ કરી. તે વખતની સ્થિતિનું ખાતો નામ માત્રજ દિગ્દર્શન છે, તોપણ જૈનોના હિંદુઓ જૈનો ઉપર જે જે અત્યાચારો કર્યા છે, તેનું અનુમાન આ ઉપરથી સહેજે થઈ શકે છે.

જૈનધર્મનું સાહિત્ય મળતું નથી.

રખેને બચી રહેલું સાહિત્ય નાશ પામે, તે બીકથી જૈનોએ પોતાનું સાહિત્ય ભંડારો (લોંચરા)માં છુપાવી દીધું. કેટલાએ અમૂલ્ય હસ્ત લિખિત ગ્રંથો કીડાના ખોરાક બની ગયા. આજે પણ જે બહુ મૂલ્ય જૈન સાહિત્ય બચી રહેલું છે, તે વિદ્વાનોને મળી શકતું નથી. કેમકે આ સાહિત્ય-ભંડારોના માલિકો બીજાઓને પોતાના ગ્રંથો બતાવવામાં પક્ષપાત અને વિરોધ કરે છે. તે અત્યાચારવાળા જમાનામાં આવી રીતે કરવાની જરૂર હતી, પરંતુ (આજનાં શાંતિમય વાતાવરણમાં) આગળની પદ્ધતિ કાયમ રાખવાથી જૈનધર્મને નુકસાન જ થશે.

યુરોપીઅન વિદ્વાનોને જૈનધર્મ સંબંધી ભ્રમ કેમ થયો ?

આ ઉપરથી આ વાત તો સ્વાભાવિક જ હતી કે, પુરાતત્ત્વની શોધખોળ કરતી વખતે હિન્દની ભાષાઓનું જ્ઞાન રાખવાવાળા યુરોપીઅન વિદ્વાનોના હાથમાં સહુથી પહેલું પ્રાક્ષણનું સાહિત્ય આવ્યું, કે જે સાહિત્યમાં ડગલે ને પગલે પક્ષપાત અને ઉપહાસ ભર્યો પડ્યો હતો.

આ વિદ્વાનોને જૈન સાહિત્ય ન મળવાથી, જૈનધર્મના વિષયનું જ્ઞાન ભ્રમવામાં પ્રાક્ષણના ગ્રંથોની મદદ લેવી

પડી. હું પહેલેજ કહી ગયો છું કે, બ્રાહ્મણો પાસેથી જે આશા તો ન જ રાખી ચકાવ કે તેઓ પોતાના જૈન હરિશિવ સિદ્ધાંતોની નિષ્પક્ષપાતપણે આલોચના કરે.

યુરોપીઅન વિદ્વાનોએ બ્રાહ્મણોના શ્રદ્ધામાં જે રીતને વિકૃત થએલ જૈન ધર્મ જોયો, તેજ રીતના કુત્સિત અને ધૃણાસ્પદ વિચારો તેઓના દિલમાં જૈનધર્મ વિષે થયા. તેઓએ અશુદ્ધ સામગ્રી ઉપર જ તર્ક કરવા શરૂ કર્યા અને તેથી તેઓ સત્ય મેળવી ન શક્યા.

હજી હમણાજ કેટલાક વર્ષોથી કેટલાક વિદ્વાનોએ પ્રોફેસર જેકોબીની સરદારી નીચે રહી આપણા થોડાક શ્રદ્ધાળુઓને શરૂ કર્યું છે, અને આપણા સારે નશીબે, તેઓની મહેનતથી જૈનધર્મ વિષે જે ભ્રમણા બીજાઓમાં ફેલાયેલી હતી, તે થોડે અંશે ખણી તેઓએ દૂર કરી છે. પરંતુ હજી ઘણું બાકી છે. જૈન સાહિત્યનું ક્ષેત્ર બહુજ વિશાળ છે, જ્યારે તે ક્ષેત્રમાં કામ કરવાવાળા બહુજ થોડા છે. એટલા માટે જૈનધર્મના વિષયમાં ફેલાયેલી ખોટી ભ્રમણાઓને દૂર કરવામાં અને જૈનધર્મને તેની અસલની ભાડોજલાકો પર પહોંચાડવામાં અત્યારે પણ ઘણાજ સમયની અને પરિશ્રમની જરૂર છે.

આ એક બહુજ ખેદની વાત છે કે, જૈનોનો સમાગમ યુરોપીઅન વિદ્વાનોને ન યવાયી, જૈનધર્મ સંબંધી તેઓનું જ્ઞાન અશુદ્ધ અને પક્ષપાતથી ભર્યું પડ્યું છે. આ જ કારણ છે કે તેઓ, જૈન શ્રદ્ધાળુઓ અનુવાદ કરતી વખતે, તે શ્રદ્ધાળુઓ અમલી અભિપ્રાય કે અર્થ ન સમજી શક્યા.

અને તેથી જનધર્મ સંબંધમાં તેઓએ પોતાનો અશુદ્ધ મત કાયમ કરી રાખ્યો.

જૈનધર્મની પ્રાચીનતા પર આખરી વક્તાવ્ય.

પાછળના પાનામાં મેં જૈનધર્મ એ ઘણાજ જુનો ધર્મ છે, એમ સિદ્ધ કરી બતાવ્યું છે. કોઈ કોઈ બાધ આ વાતને આશ્ચર્યની નજરથી જોશે, અને કદાચ આ વાતનો સ્વીકાર નહિ કરે. આ પ્રકારનો સંદેહ કરવો તેમને માટે સ્વાભાવિક છે, કેમકે જુદા જુદા ધર્મોવાળાના હૃદયમાં ઘણા લાંબા વખતથી જૈનધર્મ બાળત જુદોજ મત બંધાઈ ગયેલ છે. (પણ હું માનું છું કે મેં ઉપર આપેલાં અનેક પ્રમાણોથી હવે તેમને જરૂર ખાતરી થઈ ગઈ હશે કે, જૈનધર્મ એ આજઠાણનો નહિ, પણ અનાદિ ઠાળથી ચાલ્યો આવતો જુનામાં જુનો ધર્મ છે.)

હિન્દુઓ તથા મુસલમાન બાધોએ જૈન મંદિરોનો નાશ કર્યો અને જૈનોના ધાર્મિક સાહિત્યનો ઘણો ભાગ સળગાવી દીધો. આ સાહિત્ય જે અત્યારે હોતતો, તે સાહિત્યમાંજ એવાં પ્રત્યક્ષ પ્રમાણો આપણને મળી જાત કે જે પ્રમાણોથી આપણે ખુલ્લે ખુલ્લાં સાબિત કરી દેત કે, જૈનધર્મ એ દુનિઆના કોઈ પણ ધર્મ કરતાં પ્રાચીન અને સર્વ શ્રેષ્ઠ છે.

હું ઉપર દહી ચૂક્યો છું કે, એક સમય એવો હતો કે જ્યારે જૈનધર્મને બૌદ્ધધર્મની શાખા માનવામાં આવતી હતી. પરંતુ હવે એ સિદ્ધ થઈ ચૂક્યું છે કે, તે માન્ય

ખોટી હતી. આવીજ રીતે હવે તરતજ એવો વખત પણ આવશે કે, જ્યારે આ બહુજ જરૂરી બાબત પર વધારે પ્રકાશ પડશે. તે વખતે મોટા મોટા વિદ્વાનોને પણ જવાબ માનવી પડશે કે, જૈનધર્મ દુનિયાના બધા ધર્મોમાં પ્રાચીન છે, અને બાકીના બધા ધર્મો જૈન ધર્મ પછીજ નિકળ્યા છે, અને આ ધર્મોએ પોતાના શાસ્ત્રો અને ધર્મોની વ્યવસ્થા બરાબર કરવામાં જૈનધર્મનો ઘણીજ સહાયતા લીધી છે.

અહિં એટલું વધારે સ્થળ નથી કે, હું આ વિષયમાં હજી વધારે લખું, તોપણ ઉપર મેં જે જે પ્રમાણે આપ્યું છે, તે હુંકમાં આપેલ હોવા છતાં પણ એટલાં બધાં મુશ્કેલી સરનાં અને અઝાટક છે કે, તે પ્રમાણેથી નિઃશંકય સિદ્ધ થઈ જાય છે કે, જૈનધર્મના સ્થાપનાર પાર્શ્વનાથ કે મહાવીર ન હોતા, પણ જૈનધર્મના મૂળ સ્થાપનાર ભગવાન જગદગુરુ હતા, કે જેમનું અસ્તિત્વ મુદ્દિની શરૂઆતમાં હોવાનું હિન્દુઓએ સ્વીકાર્યું છે.

પ્રકરણ ૨ જી

દિગંબર.

જૈનોના ૩ મુખ્ય સંપ્રદાય.

જૈન ધર્મની પ્રાચીનતા સિદ્ધ કર્યા પછી હવે આપણે જૈનોના જ શ્વેતાંબર અને દિગંબર શ્રીરક્તાતું વર્ણન કરશું. સાથે સાથે એ પણ જાણીશું કે આ બન્ને સંપ્રદાયો એક બીજાથી કેવી રીતે જુદા થયા, તેમજ શ્વેતાંબરોમાં પણ સ્થાનકવાસી અને મૂર્તિપૂજક વિભાગો કેવી રીતે થયા. આખરમાં હું એ પણ જાણીશ કે, આ ત્રણે સંપ્રદાયોમાંથી કયો સંપ્રદાય મહાવીરના અસહી ઉપદેશો પ્રમાણે ચાલે છે.

જૈનોના મુખ્ય ત્રણ સંપ્રદાય છે:—(૧) દિગંબર, (૨) શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક અને (૩) શ્વેતાંબર સ્થાનકવાસી કે

---

* મુખ્ય તો ત્રણ સંપ્રદાય છે, પણ ગોણતાએ સાત સંપ્રદાયો છે, તેમાં મુખ્ય ત્રણની હકીકત ઉપર આવશે, અને બાકીના ચારની હકીકત નીચે મુજબ છે:—

સાધુમાર્ગી. આ ત્રણે સંપ્રદાયોમાંથી કયો સંપ્રદાય પ્રાચીન છે તથા જીન ધર્મના અસદ્વી સિદ્ધાંતો પ્રમાણે

(૪) તેરાપંથો-આ સંપ્રદાય વિ. સં. ૧૮૧૫ માં મારવાડી બીખમલજીએ સારું કયો. આ સંપ્રદાય મુખ્યત્વે બીકાનેર, શહેર, યશોપ્રાંત, મારવાડ અને કચ્છના કોઈ કોઈ ભાગમાં છે. તેર સાધુઓએ મળીને આ સંપ્રદાય કાઢ્યો હોવાથી તેર કહેવાય છે. તેમના સાધુઓનો વેશ ત્રણે બધું આપણા (વાસી) સાધુઓને જ મળતું છે. ફક્ત મુહપત્તિની લાંબાઈમાં જ આ સંપ્રદાયમાં અત્યારે લગભગ ૧૩૧ સાધુ અને ૨૬૪ સ્ત્રીઓ છે. તેમના આચાર્ય તરીકે હાલ પૂજ્ય તુલસીરામજી મહા છે. તેઓ આપણી માફક ૩૨ સૂત્રોને માને છે. તેઓ દયા, કા નિષેધ કરે છે. તેઓ મૂર્તિને માનતા નથી. તેમના અનુયાયીએ સંખ્યા આશરે પચાસ હજારની કહેવાય છે.

(૫) કવિપંથ-આ પંથના મૂળ સ્થાપક રાયચંદભાઈ. તે સં. ૧૬૨૪ ના કારતક સુદ ૧૫ ના રોજ વવાણીયા (કાઠીયાવ માં રવજીભાઈ પિતા અને દેવજીભાઈ માતાને ત્યાં જન્મ્યા. આ રાયચંદભાઈ કવિ હતા, તેથી તે પંથને 'કવિપંથ' તરીકે ઓળખાવાય તેઓ ૩૩ વર્ષની ઉંમરે વિ. સં. ૧૬૫૫ રાજકોટમાં રવર્ષે જન્મ્યા. શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર (૧) આસ જોર નહે. આ પંથ આજે ત્યાં જ પામ્યા જ વિપરીત વિચરતે.

વાલે છે, તે બાબત છેલ્લાં અનેક વર્ષોથી વાદવિવાદ ચાલ્યા
રે છે; પરંતુ તે બાબતનું આજ સુધી સંતોષકારક અને

અર્થુ ત્યાં તે ભાગ કાઢી નાખ્યો છે. આ પંથમાં કોઈ સાધુ કે સાધ્વી
થી. તેઓના અભાસ, ખંભાત (વડવાવ) અને સિદ્ધપુર એમ ત્રણ
જગ્યાએ આશ્રમો ચાલે છે. (સિદ્ધપુરનો આશ્રમ રત્નરાજજીના કાળ
રી ગયા પછી બંધ થઈ ગયો હોય તો કહી શકાય નહિ)
અભાસનો આશ્રમ મોટો છે. ત્યાં સૌ એક સ્ત્રી પુરુષો રહે છે.
અભાસ અને વડવાના આશ્રમને ખાસ બનતું નથી. આ લોકો ખાસ
કરીને ક્રિયામાં માનતા નથી, પણ આખો દિવસ લજ્જન, કીર્તન
અને શ્રીમદ્ની મૂર્તિની પૂજા કરવામાં કાઢે છે. આ આશ્રમમાં પહેલાં
સદ્ગુણ (સધુનરાજ=સધુરાજજી) અધિષ્ઠાતા તરીકે હતા. તેઓ બે
વરસ થયાં કાળધર્મ પામ્યા છે. ખાસ કરીને ખંભાત, અમદાવાદ
અને કલોલ તરફ આ લોકોનું જોર છે. ગુજરાત અને કાઠીયાવાડના
કહેરોમાં રડપાખડપા ભાષ્યો આ પંથને માને છે. તેઓની વસતી
આશરે દસ હજારની કહેવાય છે.

(૬) લોંકાગચ્છ-આ ગચ્છ પોતાના પૂજ્ય તરીકે લોંકાચાહને
માને છે. આ ગચ્છના યતિઓની મુખ્ય ૩ ગાદીઓ છે-વડોદરા,
જેતારણ અને બાહુપુર.

(૭) સસસમાજ-આ સમાજ દિગંજર પંડિત દરબારીલાલજી
ન્યાયતીર્થે શરૂ થયો છે. તેની હેડ ઓફીસ હાલ વર્ધો(C.T.)માં છે. આ
સમાજનું ખેડ ધાર્મિક કરતાં સામાજિક કે રાષ્ટ્રીય વધારે છે. આ
સમાજ ખાસ કરીને જાતિ-પાંતિના ભેદ માનતા નથી. સં. ૧૯૬૩
ની દિવાળી સુધીમાં આ સમાજના લગભગ ૫૧૮ મેમ્બરો થયા છે.
મુસ્લીમભાષ્યો પણ આ સમાજમાં મેમ્બર તરીકે છે.

સાધુમાર્ગી. આ ત્રણે સંપ્રદાયોમાંથી કયો સંપ્રદાય પ્રાચીન છે તથા કોન ધર્મના અસલી સિદ્ધાંતો પ્રમાણે.

(૪) તેરાપંથો—આ સંપ્રદાય વિ. સં. ૧૮૧૫ માં મારવાડી બીખમલજીએ શરૂ કર્યો. આ સંપ્રદાય મુખ્યત્વે બીકાનેર, સરગહેર, ચણીમાંત, મારવાડ અને કચ્છના કોઈ કોઈ ભાગમાં છે. તેર સાધુઓએ મળીને આ સંપ્રદાય કાઢ્યો હોવાથી તેમને કહેવાય છે. તેમના સાધુઓનો વેશ ત્રેગેરે બધું આપણા (રાજા પારસી) સાધુઓને જ મળતું છે. દક્ષા મુહુર્તિની લંબાઈમાં તેઓ આ સંપ્રદાયમાં અત્યારે લગભગ ૧૩૧ સાધુ અને ૨૬૪ સાધુઓ છે. તેમના આચાર્ય તરીકે હાલ પૂજ્ય તુલસીરામજી મહારાજ છે. તેઓ આપણી માફક ૩૨ સૂત્રોને માને છે. તેઓ દયા, દાન, નિષેધ કરે છે. તેઓ મૂર્તિને માનતા નથી. તેમના અનુયાયીઓ સંખ્યા આશરે પચાસ લાખરની કહેવાય છે.

(૫) કવિપંથ—આ પંથના મૂળ સ્થાપક રાયચંદભાઈ. તેમને સં. ૧૬૨૪ ના કારતક સુદ ૧૫ ના રોજ વવાણીયા (મીડીયા) માં રવજીભાઈ પિતા અને દેવજીભાઈ માતાને ત્યાં જન્મ્યા. આ રાયચંદભાઈ કવિ હતા, તેથી તે પંથને 'કવિપંથ' તરીકે ઓળખાવા લાગ્યો. તેઓ ૩૩ વર્ષની ઉંમરે વિ. સં. ૧૬૫૭ માં રાજકોટમાં સ્વર્ગ પામ્યા. શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર (કવિ રાયચંદભાઈ) જીવ્યા ત્યાં જ તેમના પંથનું ખાસ જોર નહોતું, પરંતુ તેઓ મૃત્યુ પામ્યા તેમના ભક્તોએ આ પંથ આમગ્ર ચલાવ્યો. આ કવિપંથ મુખ્યત્વે શ્રીમદની મૂર્તિને પૂજે છે. જો કે સાથે સાથે સ્વેતાંતર તેમ જ મંત્રોની મૂર્તિઓ પણ પૂજે છે. તેઓના ચાત્રમાં "શ્રીમદ રાજચંદ્ર" નામનું એક જ પુસ્તક છે. આ પુસ્તકમાં શ્રીમદ્ ને વ્યક્તિઓ ઉપર કામગ્ર લખેલા, તે કામગ્રનો સંગ્રહ માત્ર છે. કે આ કામગ્રો પણ પૂરેપૂરા તો નથી જ. તેમાં પણ જ્યાં યોગ

લે છે, તે બાબત છેલ્લાં અનેક વર્ષોથી વાદવિવાદ ચાલ્યા
ર છે; પરંતુ તે બાબતનું આજ સુધી સંતોષકારક અને

અનુભવ ત્યાં તે બાગ કાઢી નાખ્યો છે. આ પંથમાં કોઈ સાધુ કે સાધ્વી
થી. તેઓના અભાસ, ખંભાત (વડવાવ) અને સિદ્ધપુર એમ ત્રણ
અગામી આશ્રમો ચાલે છે. (સિદ્ધપુરનો આશ્રમ રત્નરાજજીના કાળ
રી ગયા પછી બંધ થઈ ગયો હોય તો કહી શકાય નહિ)
અભાસનો આશ્રમ મોટો છે. ત્યાં સૌ એક સ્ત્રી પુરુષો રહે છે.
અભાસ અને વડવાના આશ્રમને ખાસ બનતું નથી. આ લોકો ખાસ
કરીને ક્રિયામાં માનતા નથી, પણ આખો દિવસ લગ્ન, કીર્તન
અને શ્રીમદ્ની મૂર્તિની પૂજા કરવામાં કાઢે છે. આ આશ્રમમાં પહેલાં
સદ્ગુણ (સધુ+રાજ=સધુરાજજી) અધિષ્ઠાતા તરીકે હતા. તેઓ બે
વરસ થયાં કાળધર્મ પામ્યા છે. ખાસ કરીને ખંભાત, અમદાવાદ
અને કલોલ તરફ આ લોકોનું જોર છે. ગુજરાત અને કાઠીયાવાડના
કહેરામાં રડયાખડયા બાધ્મી આ પંથને માને છે. તેઓની વસતી
આસરે દસ હજારની કહેવાય છે.

(૬) ભોંકામઝ-આ મઝ પોતાના પૂજ્ય તરીકે ભોંકાશાહને
માને છે. આ મઝના ચતિઓની મુખ્ય ૩ ગાદીઓ છે-વડોદરા,
જેતારણ અને બાહુપુર.

(૭) સલસમાજ-આ સમાજ દિગંજર પંડિત દરગારીલાલજી
ન્યાયતીથે કાઢ્યો છે. તેની હેડ ઓફીસ હાલ વર્ધા(C.F.)માં છે. આ
સમાજનું ધ્યેય ધાર્મિક કરતાં સામાજિક કે રાષ્ટ્રીય વધારે છે. આ
સમાજ ખાસ કરીને જાતિ-પાંતિના ભેદ માનતો નથી. સં. ૧૯૬૩
ની દિવાળી સુધીમાં આ સમાજના લગભગ ૫૧૮ મેમ્બરો થયા છે.
મુસ્લીમબાધ્મી પણ આ સમાજમાં મેમ્બર તરીકે છે.

પ્રમાણિક સમાધાન થઈ શક્યું નથી. ગયા થોડા વર્ષોમાં કે દિગંજર અને શ્વે. મૂર્તિપૂજક ભાઈઓએ જૈન ધર્મ માટે થોડાં અંગ્રેજી પુસ્તકો લખ્યાં છે, પરંતુ ધાર્મિક પદ્ધતિ લઈને આ પુસ્તકોથી ત્રણે સંપ્રદાયના ઇતિહાસ ઉપર વિશેષ પ્રકાશ પડી શક્યો નથી.

શ્વેતાંજર અને દિગંજર સંપ્રદાયો કેવી રીતે થયા, તે જાણતની તપાસ પ્રોફેસર હરમન જેકોબીએ કરી ખરી, પરંતુ તેઓ સત્ય શોધી ન શક્યા. તેનાં બે કારણ છે. પહેલું કે તેઓએ જૈન સૂત્રોના અર્થો સમજ્યા વગર પોતાના પોતા સુજબ અર્થ કર્યા અને બીજું, સત્યજ્ઞાન મેળવવા માટે તેઓએ પોતે જૈન સાધુને પુછપરછ કરી નહિ.

શ્વેતાંજર અને દિગંજર બન્ને સંપ્રદાયોમાં એક બીજાની ઉત્પત્તિ સંબંધમાં પરસ્પર વિરોધી દંતકથાઓ ચાલે છે. અને દરેક સંપ્રદાય પોતાને બીજા કરતાં અસલી માને છે, પરંતુ આ તો પૂરેપૂરું સિદ્ધ થઈ શકે તેમ છે કે દિગંજરોની ઉત્પત્તિ શ્વેતાંજરો પછી જ થઈ છે, અને તે પણ મહાવીર નિર્વાણ પછી ઘણે વરસે અસલી સંઘ (શ્વેતાંજર)થી અડધ થઈને; પરંતુ આમ કહેતાં પહેલાં એ જરૂરી છે કે, આખું બન્ને સંપ્રદાયોના ધાર્મિક ગ્રંથો તરફ દૃષ્ટિ દેરવીએ.

શ્વે. મૂર્તિપૂજક ૪૫ સૂત્રોને માને છે, ત્યારે શ્વે. સ્થાનકવામીઓ તેમાંથી ફક્ત ૩૨ સૂત્રોને જ માને છે અર્થે ઉગ્રદું દિગંજરભાઈઓ આ એક પાત્ર સૂત્રને માનતા નહીં અને કહે છે કે, મહાવીરે કહેલાં સૂત્રો તો નાશ પામી ગયાં છે કે શ્વે. મૂર્તિપૂજકોના સૂત્રોનાં નામ અસલી સૂત્રો.

નામથી મળે છે ખરાં, તોપણ કહેવું પડશે કે, તેઓએ પોતાના (અમુક) સૂત્રો પાછળથી બનાવ્યાં છે.* તે હિસાબે દિગંબરોએ પોતાના શાસ્ત્રો પોતેજ બનાવ્યાં આ શાસ્ત્રો શ્વેતાંબરોના શાસ્ત્રો સાથે કેટલીએ બાબતમાં મળતાં થતાં નથી.

મહાવીરના સાચા અનુયાયી શ્વેતાંબર છે કે દિગંબર ? । પ્રશ્નનો ઠીક ઉત્તર તો ત્યારે જ દર્શ શકાય કે ત્યારે જાણે સંપ્રદાયોના શાસ્ત્રો કઈ સાલમાં બન્યાં, તે બાબત બરાબર ઊંઘી હોય જે સંપ્રદાયની પાસે મહાવીરે કહેલાં અસલી સૂત્રો હોય, અને જે તે સૂત્રોના કહેવા પ્રમાણે જ ચાલતો હોય, તેજ સંપ્રદાય જૈન ધર્મનો સાચો અનુયાયી કહી શકાય. બેટલા માટે આ વાત જાણવી જરૂરની છે કે, જાણે સંપ્રદાયોમાંથી કયા સંપ્રદાયની પાસે અસલી અને જુના શાસ્ત્રો છે.

પ્રોફેસર હર્મન જેટ્ટાબીએ જૈનસૂત્રોના અનુવાદની ભૂમિકામાં બહુ હોશિયારીથી એ વાત સિદ્ધ કરી બતાવી છે કે, શ્વેતાંબરોના વર્તમાન શાસ્ત્રો મહાવીરના ઠંઠા મુજબના જ છે, અને પરંપરાથી તે જેમના તેમ ચાલ્યાં આવે છે.

તેઓએ પોતાના મતના સમર્થનમાં જે મુખ્ય પ્રમાણો આપ્યાં છે, તે હું અહિં દુકમાં બતાવું છું:—

(૧) જુનાં જૈનગ્રાંથિત્યનો ઘણો ભાગ હવે મળી શકે છે. તેથી હવે જે લોકો જૈનસંપ્રદાયના પ્રાચીન ઇતિહાસ

* આપ નિયુક્તિ, પિંડ નિયુક્તિ તેમજ દસ પદ્ધતિમાંના અમુક સૂત્રોનાં નામ નદિ સૂત્રમાં નથી. આ મહાનિશાંય વચ્ચે સૂત્રો તેઓએ પાછળથી બનાવ્યાં છે.

માટે સાધન-સામગ્રી એકઠી કરવા માગતા હોય, તેમને જ સાહિત્યથી ઘણી મદદ મળી શકે તેમ છે. આ સામગ્રી એવી નથી કે જેની સત્યતા વિષે કોઈને શંકા હોય અથવા જાણીએ છીએ કે, જેનોના ધર્મશાસ્ત્રો પ્રાચીન છે; જે સંપૂર્ણ સાહિત્યને આપણે પ્રાચીન ઠહીએ છીએ, તે સાહિત્યને પણ જૈનશાસ્ત્રો નિઃસંદેહ વધારે પ્રાચીન છે.

તેમાં પુરાતત્ત્વની સામગ્રી કેટલી છે, તે વિષયમાં કંઈ ઠહી શકું છું કે, તેમાંથી ઘણાએ શાસ્ત્રો, ઉત્તરી જોડોના જુનામાં જુના ગ્રંથોની સાથે મુકાબલો કરી શકે છે. આ જોડશાસ્ત્રોથી બુદ્ધ અને જોડ ધર્મના ઇતિહાસની સામગ્રી મેળવવામાં બહુ જ સક્ષમતા મળી છે, તો પછી એવું કોઈ કારણ નથી કે જેથી આપણે જૈનશાસ્ત્રોને જૈનઇતિહાસનું પ્રમાણિક સાધન ન માનીએ. (એટલે કે, જૈન શાસ્ત્રોમાંથી જૈન ઇતિહાસ બરાબર પ્રમાણિક મળી શકે છે.)

(૨) આ બધી વાતો સિદ્ધ કરે છે કે, જૈનશાસ્ત્રો લખાયાં તે પહેલાં પણ જૈનધર્મ મર્યાદા સહિત અને નિશ્ચિત રૂપે આદ્યો આવતો હતો. બીજા ધર્મોનો ઉદ્દેશ્યો જૈનધર્મને બગાડવાનો હતો નહોતો, એટલું જ નહિ પણ તે જુના વખતની નાનામાં નાની વાતો પણ નિશ્ચિત રૂપે શાસ્ત્રોમાં વર્જીત કરાએલ છે. જેનોના ધાર્મિક ચિદ્વર્તિના વિષયમાં જે કોઈ ચિદ્ધ કરાવ મળે છે, તેની જ રીતે જેનોની ઐતિહાસિક જૈન યુનિઓના વિષયમાં પણ ચિદ્ધ થાય છે તેમ છે.

(૩) જૈન શાસ્ત્રો

, રેવદિગ્ગોના

જાહેર

જૈન સિદ્ધાંતની રચના થઈ છે, અને “કટપસૂત્ર”માં આ ઘટનાનો સમય ઈ. સ. ૪૫૪ નો આપેલ છે. જૈન શ્રુતિઓ વાંચવાથી માત્રુમ પડે છે કે, દેવર્દિગણીને એ બીક હતી કે, રખેને સિદ્ધાંતો નાથ પામે, એટલા માટે તેઓશ્રીએ સૂત્રોને લિપિબદ્ધ કર્યા—લખ્યા.

જૈન ધાર્મિક સાહિત્યની સાથે દેવર્દિગણીનો જે સંબંધ ઉપર ખતાવ્યો તેનાથી મારો મત કાંઈક બુદ્ધો જ છે. એ વાત એ કે ઠીક લાગે છે કે, દેવર્દિગણીએ તે વખતે મળતાં હસ્ત-લિખિત સૂત્રોને સિદ્ધાંતના રૂપમાં વ્યવસ્થિત રીતે ગોઠવી દીધાં, અને જે શ્રેયો તે વખતે લખાયા નહોતા તે શ્રેયોને વિદ્વાન્ ધર્માચાર્યોને મોઢેથી સાંભળીને લખી દીધા. એટલા માટે દેવર્દિગણીએ, પોતાની પહેલાં થઈ ગયેલ આચાર્યોએ જે રીતે સૂત્રો લખેલ હતા, તે સૂત્રોને વ્યવસ્થિત રૂપે ગોઠવી દીધા, એમ કહીએ તો કહી શકાય.

(૪) પરંતુ એક બહુજ અગત્યની દલીલ એ છે કે, આ સિદ્ધાંતોમાં શ્રીમંત્રની જ્યોતિષ વિદ્યાની ગંધ પણ આવતી નથી + + + શ્રીમંત્રની જ્યોતિષ વિદ્યા ભારતમાં ઈસ્વીસનની ત્રીજી કે ચોથી સદીમાં આવી મનાય છે, એટલા ઉપરથી એમ જરૂર કહી શકાય કે, જૈનોનાં શાસ્ત્રો તે વખતની પણ પહેલાં લખાઈ ચુકેલ હતાં.

(૫) હું સિદ્ધ કરી ગયો છું કે, જૈન સિદ્ધાંતનો મુદ્દથી જુનો ગ્રંથ, ‘લલિત વિસ્તાર’ની ગાથાઓથી પણ પુરાણો છે. એમ કહેવાય છે કે, લલિત વિસ્તારનો ચીની ભાષામાં

ઈ. સ. ૬૫ ની લગભગમાં અનુવાદ થયો હતો, એટલા જો
વર્તમાન જૈન સાહિત્યની ઉત્પત્તિ ઇસ્વીસનથી પણ પહેલાંની
હું માનું છું.

(૬) મારી ઉપરની ચોધનું પરિણામ જે માનવા શ્રેષ્ઠ
હોય (અને માનવા યોગ્ય જ છે, કારણ કે તેથી વિદ્યુત
કોઈ દલીલ દેખાતી નથી) તે વર્તમાન જૈન સાહિત્યની
ઉત્પત્તિ ઇ. સ. પૂર્વે ૩૦૦ વર્ષની માની શકાય.

(૭) મારી ચર્ચા અહિં પૂરી થાય છે. હું આશા કરું છું
કે, આથી એ સિદ્ધ થયું કે, જૈનધર્મના વિકાસમાં કોઈ વખતની
કોઈ અસાધારણ ઘટનાએ પણ રૂકાવટ કરી નથી. હું આ વિષય
સને શરૂથી આજ સુધી ક્રમશઃ જોઈ શકું છું અને (તેથી
હર્ષ છું કે) બૌદ્ધ ધર્મથી જેમ બીજા ધર્મો સ્વતંત્ર છે
તેમ જૈન ધર્મ પણ બૌદ્ધ ધર્મથી સ્વતંત્ર છે. આ વિષય
વિસ્તારથી વિવેચન ભવિષ્યની ગ્રોધખોળો પરથી થઈ શકશે
પરંતુ હું આશા કરું છું કે, જૈનધર્મની સ્વતંત્રતાના વિષયમાં
કે જૈનધર્મના પ્રાચીન ઇતિહાસની બાબતમાં, જૈનશાસ્ત્રો વિષ-
યનીય છે કે કેમ, તે બાબતમાં કોઈ વિદ્વાનોને જે શંકા છે,
તે શંકાને મેં દૂર કરી દીધી છે.

ઉપરની દલીલોથી આ વાત સ્પષ્ટ થઈ જાય છે કે,
પ્રોફેસર હરમન જોષીની જૈન સિદ્ધાંતની પ્રાચીનતા ઇ. સ.
પૂર્વે ૩૦૦ વર્ષ (વીર નિર્માણ બાદ ૨૦૦ વર્ષ) ની ક્રમાનુસાર
ચાલિત કરી આપી છે. હવે આપણે દુજા તે વચ્ચેના બંને
વર્તમાન શાસ્ત્રો વિચાર કરવાનો સ્તે છે કે જે બંને વર્ષ

મહાવીરનો નિર્વાણકાંજ અને પ્રોફેસર હરમન જેઠાણીએ નક્કી કરેલ જૈન સિદ્ધાંતોના રચના કાળની વચ્ચે આવે છે.

આ માટે આપણે એ જાણવું જરૂરી છે કે, જૈનસાહિત્ય આ વિષયમાં શું કહે છે. જૈન ગ્રંથોમાં સાફ લખ્યું છે કે, મહાવીરે પોતે પોતાના શિષ્યોને જૈનધર્મનો ઉપદેશ દીધો, અને પછી આ શિષ્યોએ ‘અંગો’ની રચના કરી. આ “અંગો” જૈન સિદ્ધાંતના મુખ્ય અંશ છે, પરંતુ આ વિષયમાં પ્રોફેસર હરમન જેઠાણીનો મત જુદો છે. તેઓ કહે છે કે, જૈનો જે સાહિત્યને ‘પૂર્વ’ કહે છે, તે ‘પૂર્વ’ અંગોની પણ પહેલાં વિદ્યમાન હતાં, અને તે ‘પૂર્વો’માં મહાવીર અને તેમના ધાર્મિક હરીફો વચ્ચે જે વાદવિવાદ થયા હતા, તેની હકીકત લખી હતી. પોતાના આ મતના સમર્થનમાં પ્રોફેસર કહે છે કે, દરેક પૂર્વનું નામ ‘પ્રવાદ’ એટલે કે વાદવિવાદ છે, અને તેટલા માટે તેના નામ ઉપરથી જ સિદ્ધ થાય છે કે, તે પૂર્વોમાં ધાર્મિક વાદવિવાદોજ હશે.

આ સિવાય પ્રોફેસર હરમન જેઠાણી એમ પણ કહે છે કે, આ ૧૪ પૂર્વોમાં વાદવિવાદ વાગી જ હકીકત હતી, એટલે બ્યારે મહાવીરના હરીફો મરી ગયા ત્યારે પૂર્વોની પણ ઉપયોગિતા જતી રહી, જેથી ઇ. સ. પૂર્વે ૩૦૦ વર્ષ પાટલીપુત્ર શહેરની સભામાં એક નવા સિદ્ધાંતની રચના થઈ.

જેઠાણી સાહેબનો ઉપરનો વિચાર તદ્દન ખોટો છે, અને તે વિચારનું સમર્થન કોઈ રીતે નથી થઈ શકતું. તેઓ પોતાના વિચારના ટેકામાં જૈનોની એક દંતકથાનો હવાલો આપે છે,

પરંતુ અભયદેવસૂરિએ સમવાયંગ સૂત્રની ટીકામાં આ દે-
 કથાને જોટી કરાવી છે અને લખ્યું છે કે, મહાવીરે બે
 સિદ્ધાંતોનો ઉપદેશ ગણધરોને દીધો અને પછી તેઓએ
 ‘આચારાંગ’ આદિ બાર અંગોની રચના કરી. તેઓએ (અક્ષ-
 દેવસૂરિએ) આગળ જતાં લખ્યું છે કે, બારમા (દશિકા
 અંગમાં ચૌદે પૂર્વે આવી જતાં હતાં. દરેક અંગો અને
 તેની ટીકાઓમાં એકજ સરખી રીતે આ વાત લખી છે
 કે, ચૌદે પૂર્વે બારમા અંગમાં આવી જતાં હતાં, અને એટલા
 માટે બારે અંગોની સાથે ચૌદે પૂર્વે મોજુદ હતાં.

પૂર્વેમાં શું લખ્યું છે ?

જેઠાળી સાહેબની માન્યતા પ્રમાણે જ્યાં પૂર્વેમાં વા-
 વિવાદ વાગી હકીકત નહોતી. પૂર્વેની સંખ્યા ચોદની હતી
 આ પૂર્વેનાં નામ અને તેની અંદર આવેલ વિષયનું કંઈ
 વર્ણન જૈન સૂત્રોમાં દીધેલ છે. આ વર્ણનથી આપણે જાણી
 શકીએ છીએ કે કુદ્દત થોડા જ પૂર્વેમાં વાદવિવાદની હકીકત
 હતી, ત્યારે બાકીના પૂર્વેમાં તો જૈનદર્શનનું વર્ણન કરેલ હતું.

પૂર્વેના સંખ્યામાં પ્રોફેસર જેઠાળીએ કરેલ

અનુમાનનું ખરું.

પ્રોફેસર જેઠાળીનો મત છે કે—“ પૂર્વેનું અસ્તિત્વ કેવળ
 બદખાદુના સમય સુધી અર્થાત્ મહાવીર નિર્વાજ પછી લગભગ
 બેસા વર્ષ સુધી જ રહ્યું અને તે સમય પછી પૂર્વે તદ્દન નાશ
 પામી ગયા.” આ મત સ્વીકારી ગ્રંથાયતેવા નથી, કારણ કે પૂર્વેનું
 અસ્તિત્વ ઈ. સ. ૪૫૬ની વાલ્મીકીપુરની સભા થઈ ત્યાં સુધી

હતું. જૈન પદ્મવલી અને બીજા જુના ગ્રંથોમાં લખ્યું છે કે, વલ્લભીપુરની સભાના સભાપતિ દેવદિગ્ધી, કે જે પદ્મવલી અનુસાર મહાવીરનો ૨૭ મી પાટ પર હતા, તેમને લગભગ એક પૂર્વનું જ્ઞાન હતું. દેવદિગ્ધી પહેલાં જે ૨૬ આચાર્યો થઈ ગયા, તેમાંથી કેટલાક આચાર્યો તો ચૈદે પૂર્વનું જ્ઞાન ધરાવનારા હતા, અને કેટલાક આચાર્યો ચૈદ પૂર્વથી એક જ જ્ઞાનવાળા હતા. વલ્લભીપુરની આ સભાના આચાર્યો સિવાય, બીજા પણ એવા અનેક વિદ્વાન્ સાધુઓ હતા કે જેમને એક જ પૂર્વનું જ્ઞાન હતું. દેવદિગ્ધી છેલ્લા પૂર્વધારી હતા, તેમના પછી પૂર્વનું જ્ઞાન નાશ પામી ગયું. આ ઉપરથી માલુમ થાય છે કે, મહાવીર નિર્વાણથી ૧૦૦૦ વર્ષો બાદ પણ પૂર્વોના થોડા અંશનું જ્ઞાન મેળવેલું હતું.

ન્યારે દુનિયામાં આવાં વિશ્વાસ લાયક પ્રમાણો મેળવેલ છે, ત્યારે એમ માનવું કે પૂર્વોનું અસ્તિત્વ અંગ સૂત્રોની પહેલાં હતું, પૂર્વો વાદવિવાદની હકીકતવાળાં હતાં, આ પૂર્વો ધીમે ધીમે નાશ પામ્યાં અને એક નવો સિદ્ધાંત, કે જે અત્યારે કાયમ છે તે ઈ. સ. પૂર્વે ૩૦૦ ની પાટલીપુત્રની સભામાં જનાવ્યો. તે વાત બિલકુલ ન્યાય સંગત નથી.

પરંતુ કેટલાક વિદ્વાનો, પૂર્વો અંગોમાં સમાઈ ગયેલ હતાં તે વાતનો સ્વીકાર કરતા હોવા છતાં પણ, તેઓ કહે છે કે અંગસૂત્રોની રચના મહાવીરના વખતમાં થઈ હતી, અને તેના ટેકામાં કહે છે કે, પાટલીપુત્રની સભા થઈ તે પહેલાં અંગસૂત્રોની પ્રાચીનતા સિદ્ધ કરવાનું કોઈ પણ પ્રમાણ મળતું નથી. પરંતુ તેઓની આ વાત બહુ જ એકા આર-

વાળી છે; કેમકે તેથી તો એમજ નક્કી થશે કે, મહાવીર અને પાટલીપુત્રની સલાના વચગાળામાં જોધી વધારે વર્ષો સુધી જેને પાસે કોઈ સાહિત્ય જ નહોતું.

આવી જ રીતે એમ માનવું પણ અસંગત છે કે, પાટલીપુત્રની સલા પહેલાં અને મહાવીર નિર્વાણ પાદ કોઈ બીજા સિદ્ધાંતનો પ્રચાર હતો અને પછી ઉપરની સભાએ એ નવો જ સિદ્ધાંત ઘડી કાઢ્યો. જે તે સમય પહેલાંના સિદ્ધાંત થયો મોળુડ હોત તો તે જાણતનો ઉદ્દેશ આ સિદ્ધાંતમાં જરૂર થયો હોત, (કે જે સિદ્ધાંત પાટલીપુત્રની સભામાં રચાયેલું હતું તેવામાં આવે છે.) અને સાથે સાથે તે હેતુ પણ લખત કે જે હેતુથી જુના સિદ્ધાંત-થયોની બદલીમાં નવીન થયો રચવા પડ્યા. પરંતુ જૈન સાહિત્યના સમગ્ર સંપ્રદાયમાં આ જાણતનો ઉદ્દેશ ક્યાંય પણ મળતો નથી એટલા માટે પ્રોફેસર જેકોબીની કલ્પનાનો હું સ્વીકાર કરી શકતા નથી.

આનો સાથે એ પણ યાદ રાખવું જરૂર છે કે જૈન થયોમાં સ્પષ્ટ લખ્યું છે કે, પાટલીપુત્રની સભામાં જૈન સિદ્ધાંતનો દેવ શંભુદ જ કરવામાં આવ્યો હતો, તેની રચના કરવામાં આવી નહોતી તે ચિવાય પ્રોફેસર જેકોબીની દલીલો એટલી મજબૂત નથી કે, જૈન થયોના સ્પષ્ટ લેખોનો અસ્વીકાર કરી શકીએ.

મહાવીર અને પાટલીપુત્રની સભાના વચગાળામાં આ રીતે પૂર્ણ કરવામાં આવેલ એક જ પરિણામ નિકળે છે કે, જૈન સિદ્ધાંત-થયોનો શંભુદ પાટલીપુત્રમાં થયો હતો, તે

પ્રશ્નની પહેલાં પણ સિદ્ધાંતો મોબુદ હતા, અને તેની રચના પહેલવહેલી મહાવીરના ગણધરોએ કરી હતી, તે વાતનો પાકો વિશ્વાસ-નિશ્ચય થાય. સિદ્ધાંત-ગ્રંથો અને તેની ટીકા-ઓમાંથી પણ આ જ વાત મળે છે.

સિદ્ધાંત-ગ્રંથોની રચનાશૈલી, પ્રશ્નો અને ઉત્તરો લખવાની રીતિ, આખાએ સાહિત્યનો ક્રમ, અને બીજી અનેક બાબતો કે જે વિસ્તારના લયથી અહિં મૂકી દઉં છું, તે બધી વાતો ઉપરના ઇયનની મજબુત રીતે પુષ્ટિ કરે છે.

ઉપરનાં પ્રમાણોનાં સમર્થનમાં બૌદ્ધ સૂત્રોનાં પ્રમાણુ:—

બૌદ્ધોના “મજ્ઞિમ્મનિકાય” નામના ગ્રંથમાં મહાવીરના શિષ્ય ઉપાલી અને ગૌતમ બુદ્ધ વચ્ચે જે ચર્ચા થઈ હતી, તેનું વર્ણન છે. જેકોગ્રીએ આ ચર્ચાને આ પ્રમાણે લખી છે:— નિગાંધ ઉપાલી કહે છે કે હંડ ત્રણ પ્રકારનો હોય છે. (૧) ઠાયાનો હંડ, (૨) વચનનો હંડ, (૩) અને ત્રીજો મનનો હંડ. સ્થાનાંગ સૂત્રના ૩ બા ઉદ્દેશમાં જે જૈન સિદ્ધાંત આપેલા છે, તે બરાબર આ મુજબ જ છે.

આ અને બીજા જૈન સિદ્ધાંતો, બૌદ્ધ સૂત્રોમાં પ્રાયઃ તે જ શબ્દોમાં લખેલા મળે છે કે જે શબ્દોમાં તે અત્યારના જૈન સૂત્રોમાં આપેલાં છે. આ વાત બહુ જ અગત્યની છે, અને તે ઉપરથી અંગમૂત્રોની પ્રાચીનતા સંબંધીની દરેક શંકા દૂર થઈ જાય છે. આ એકજ વાતથી વિરોધીઓની બધી દલીલો ૧૬ થઈ જાય છે.

એટલા માટે અમે જૈન ધર્મના સહુથી પ્રાચીન અને અમલી અનુયાયી છીએ. આ દિગંબરો એમ પણ કહે છે કે, શ્વેતાંબર સાધુઓ તીર્થંકરની આજ્ઞા વિરૂદ્ધ વસ્ત્રો પહેરે છે, તેમના ધર્મશાસ્ત્રો પ્રમાણિક નથી. તેમની ઉત્પત્તિ દિગંબરોથી થઈ છે, એટલે શ્વેતાંબરો દિગંબરોથી અર્વાચીન (હમણાના) છે.”

દિગંબરોનું કહેવું જુદું છે.

દિગંબરોની ઉપર કહેલી દલીલોમાં કંઈ સાર નથી, તે નીચેના પ્રમાણોથી સિદ્ધ થઈ જશે:—

એક લંગોટી રાખે છે, કુદ્દલક લંગોટી અને એક ચાદર રાખે છે. બ્રહ્મચારી જધા લુગડાં પહેરે છે.

આ દિગંબર સંપ્રદાયમાં ઘણા જુદા જુદા મતવાળા સંપ્રદાયો છે. જેવા કે:—તેરાપંથ, વીસપંથ, ગુમાનપંથ, અને તરણતારણ.

તેરાપંથવાળા મૂર્તિને માને છે, પૂજામાં ફક્ત રંગેલા ચાવલ ચડાવે છે, બાકી બીજો આરંભ સમારંભ કરતા નથી.

વીસ પંથવાળા મૂર્તિને માને છે અને પૂજામાં દરેક જાતનો આરંભ સમારંભ કરે છે.

તરણતારણ પંથવાળા મૂર્તિને નિષ્ક્રમ માનતા જ નથી.

તે ઉપરાંત વગી મૂલસંધ, કાષ્ઠામંધ, માધુરસંધ અને ગોધ્યસંધ નામના જુદા જુદા સંધો છે. તેઓમાંથી કોઈ સ્ત્રીને મોક્ષ માને છે, તો કોઈ નથી માનતા. એક મૂલસંધની જ જુદી જુદી ચાર શાખાઓ છે—દિ, સિદ્ધમેન અને દેવ. વળી તેમાં પાંચ પાટી અને બાણપાટી નામની પાટીઓ (પત્રો) છે. આમ દિગંબર સંપ્રદાય અને બેદ-પેદાબોદોનાં વહેવાર્ષ મરેલો છે.

(૧) આગળ હું કહી ચૂક્યો છું કે, શ્વેતાંજરના કાંઈ સહુથી જુનાં છે આ શાસ્ત્રોને મહાવીરના શિષ્યોએ રચ્યા હતા. તે શાસ્ત્રો લગભગ તેજ રૂપમાં આજ મુખી રહ્યાં આવે છે, અને જૈન ઇતિહાસ લખવા માટે બીજા કેટલાક સાધનો કરતા આ ધર્મશાસ્ત્રો ઉપર સહુથી વધારે વિશ્વાસ મૂકી શકાય તેમ છે. આ દલીલોના આધારે કહી શકાય કે દિગંજરનું ઉપર મુજબ કહેવું ખોટું છે. હવે હું દિગંજરના બીજા સંપ્રદાયના જવાબ આપું છું.

(૨) દિગંજરો કહે છે કે, મહાવીરે સાધુઓને નમસ્કારવાનો ઉપદેશ કર્યો હતો, અને તે વળતે બધા મુનિઓ નમન કરતા હતા અહિં આપણે એ બેબુ બોલ્યો કે, વધારે બધા માનુષ્યોને નમન કરવાનો ઉપદેશ કર્યો હતો કે નહિ આ માનવ માટે આપણે ધર્મશાસ્ત્રો બોલ્યાં તો ખબર પડે કે, મહાવીરે બધા સાધુઓને નમન કરવાનો ઉપદેશ કેટલો દિવસ પાળ્યો નહોતો.

તેમ કે નમનના લગભગ છે કે, જો કોઈ સાધુ નમન કરે તો તેને નમી જઈ કહે છે જ્યારે તે સાધુ આત્મ-દાનની મીઠાઈ પાવે છે ત્યાં એ કે જ્યાં ત્યારે તે સાધુ પેતાની કબરોની પાસે જઈ જાય ત્યાં નમન કરી શકે છે. પરંતુ વસ્તુ તો એ છે કે જ્યાં જ્યાં દિગંજરોના દર્શક પવન જાય ત્યાં જ્યાં જ્યાં નમન કરે તે દરદયાળ નહીં પરંતુ કોઈ એક જ જગત (જિન કલ્પ વગેરે) એ જ નમનવાનું વિષય નથી. આવી રીતે હવે પરંતુ મહાવીરે નિર્ધારિત જગત પાસે જ નમનના નિયમ તૈયાર

પે કરી દેવામાં આવ્યો હતો. આ ઉપરથી જોઈ શકાય છે, સાધુ પોતાની ઈચ્છા મુજબ નગ્ન રહી શકતા હતા. નગ્નતા વરૂરી (ફરજિયાત) ન હતી. આ ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે કે, સાધુઓમાં (ફરજિયાત) નગ્ન રહેવાનો ઉપદેશ છે જ નહિ.

જૈન સાધુ વસ્ત્ર પહેરતા, તે જાળતના બૌદ્ધ સૂત્રોનાં પ્રમાણુ.

(૩) બૌદ્ધ સૂત્રો વાંચવાથી માલુમ પડે છે કે, જૈન સાધુઓ વસ્ત્ર પહેરતા હતા. હરમન જેકોબીએ 'જૈન સૂત્રોની ભૂમિકા' માં લખ્યું છે કે—“બૌદ્ધો અચેલકો અને નિગ્રંથોને જુદા માને છે. દાખલા તરીકે—બુદ્ધધોષે ‘ધમ્મપદમ’ પર જે ટીકા લખી છે, તે ટીકામાં લિંકખુઓના વિષયમાં લખ્યું છે કે તેઓ નિગ્રંથોમાં અચેલકોને સારા સમજે છે, કેમકે અચેલકો સર્વથા નગ્ન રહે છે, અને નિગ્રંથો કોઈને કોઈ પ્રકારનાં વસ્ત્ર લગ્ગાને માટે પહેરે છે. તેમની આ લિંકખુની દેવપના તદ્દન જુડી હતી, કારણ કે મંખલીપુત્ર ગોશાળાના અનુયાયીઓને બૌદ્ધલોકો અચેલક કહેતા હતા.

બૌદ્ધસૂત્રોમાં આ નિગ્રંથ અથવા જૈન સાધુઓના દીધેલા આ હવાલાથી નક્કી થાય છે કે, મહાવીરના વખતમાં ધ્યેવ બુદ્ધદેવના વખતમાં જૈન સાધુઓ વસ્ત્ર પહેરતા હતા. જો મહાવીર અથવા બીજા તીર્થંકરોએ વસ્ત્ર પહેરવાની સખ્ત મનાઈ કરી હોત તો, વીરભગવાનના ખરા સાધુઓ શાસ્ત્ર વિરુદ્ધ જઈને ક્ષત્રી પણ વસ્ત્રો પહેરત નહિ. આ ઉપરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે, દિગંબરોના દેહવા મુજબ મહાવીરના વખતમાં બધા સાધુઓ નગ્ન રહેતા નહોતા. આ રીતે,

તલેદ હતો. વાદવિવાદ ઠર્યા વિનાજ આ બન્નેએ મળીને
મતલેદના કારણે સમજીને આ વિષયોમાં એકતા કરી લીધી.

આ અધ્યયનની ૨૯, ૩૦ અને ૩૧મી ગાથાઓ ખાસ
ગત્યની છે. આ ગાથાઓથી વસ્ત્ર સંબંધીના પ્રશ્નમાં બહુજ
પ્રકાર પડે છે. દીકામાં આ ગાથાઓ બહુજ સ્પષ્ટ રીતે
સમજાવી છે, તેનો ટુંક સાર અહિં નીચે દઉં છું:—

કેસી ગૌતમને પૂછે છે કે-૨૪મા તીર્થંકર મહાવીર
પ્રભુએ સાધુઓને સદેહ અને સાધારણ અમુક સંખ્યામાં કપડાં
પહેરવાની પોતાના સાધુઓને આજ્ઞા દીધી છે, ત્યારે ૨૩મા
તીર્થંકર પાર્શ્વનાથે વસ્ત્રધારણ કરવામાં રંગ ૩૫ કે સંખ્યાની
કોઈ મર્યાદા કરી નથી.

હે ગૌતમ ! ત્યારે બન્ને તીર્થંકરોએ મોક્ષ જવાના
એક જ આશયથી નિયમો બનાવ્યા છે, તો પછી આ મત-
લેદનું કારણ શું? હે ગૌતમ ! વસ્ત્ર સંબંધીના આવા જુદા
જુદા કાયદાથી તમને કાંઈ શંકા નથી થતી ?

ગૌતમ કહે છે કે, હે કેસી ! તીર્થંકરોએ પોતાના
કેવળજ્ઞાનથી નિર્ણય કરીને સાધુઓની યોગ્યતા અનુસાર
(ધાર્મિક જીવનને માટે) આ વસ્ત્રો અને બહારના ચિન્હોની
આજ્ઞા કરી છે. એક તરફથી તો તેઓએ બાહ્ય ચિન્હ એવાં
બતાવ્યાં છે કે જે, સરળ સ્વભાવ અને તેવાજ વિચારના સાધુઓ
માટે અનુકૂળ છે, અને બીજી તરફ તેઓએ જે સાધુઓને
માટે બાહ્ય ચિન્હ બતાવ્યાં છે તે તેમની વૃત્તિ માટે પ્રતિકૂળ છે.

મહાવીરના શિષ્યોનો સ્વભાવ વાંકો અને જડ હતો,

તેથી એ વાત બનવા બેગ હતી કે રંગીન વસ્ત્રો પહેરના
આજ્ઞા દેતા તેમાં જ તેઓનું ચિત્ત રહે. આ કારણથી
તેઓને ફક્ત એવો વસ્ત્ર પહેરવાની આજ્ઞા દેવામાં આવી હતી
ત્યારે પાર્શ્વનાથના શિષ્યો સરલતા અને સદાચારવાળા હતા
તેથી વસ્ત્રોને ફક્ત પોતાની લજ્જા ઢાંકવા પુરતા જ હતા
જમજમા હતા અને વસ્ત્રો પ્રત્યે જરા પણ મોહ કે પશ્ચ
ન હતો નહોતો. આ જુદા જુદા કારણોને લઈને આવેશું
જુદો આદેશ (આજ્ઞા) આપવામાં આવ્યો હતો.

નૈનચર્મના આ બે પ્રસિદ્ધ આચાર્યો-કેસી અને મૈત્ર
મળી કાળ મુજબની વાતચિતથી તદ્દન સ્પષ્ટ થઈ જાય છે કે
૧. જે જગત્ત્રિપોત જે રંગીન વસ્ત્રો ધારણ કરતા હતા તે
૨. નૈનચર્મના નાદાનીકે મનાઈ કરી હતી, અને બદલામાં
૩. અને તેમજ નૈનચર્મના વસ્ત્રોને બદલે સફેદ વસ્ત્રો
પહેરવાની આજ્ઞા આપી હતી.

આ ઉપરથી નેકળાનું પરિણામ.

જેમ જેમ નેકળાનું પરિણામ થાય છે.

પ્રાચીનતાના વિષયમાં દિગંબરોના દાવાની સત્યાસત્યતા.

હવે આપણે જૈન અને બૌદ્ધસૂત્રો ભેંધ નકકી કરીએ કે, આ સૂત્રોમાં કોઈ એવી હકીકત મળે છે કે જે હકીકત દિગંબરો પ્રાચીન હોવાની વાતને ટેકો આપતી હોય.

(૧) બૌદ્ધ સૂત્રોમાં જૈનો જાળતની હકીકત અનેક જગ્યાએ આવે છે પણ તે બધા સૂત્રોમાં જૈનોને ‘શ્રમણ’ અથવા તો ‘નિશ્ચંધ’ તરીકે ઓળખવામાં આવ્યા છે; પરંતુ કોઈ જગ્યાએ પણ જૈનોને ‘દિગંબર’ નામથી ઓળખવામાં આવ્યા નથી.

(૨) જે જે ધર્મોના પ્રચાર મહાવીર કે બુદ્ધદેવના રખતમાં હતો, તેવા અનેક ધર્મોની હકીકત જૈન અને બૌદ્ધ સૂત્રોમાં મળે છે. દાખલા તરીકે જૈનોના લગવતી સૂત્રમાં ‘બે બૌદ્ધોના’ મજ્ઞિમ્મ નિકાય ‘સૂત્રમાં મંળલીપુત્ર ગોશાળો અને તેના ધાર્મિક સિદ્ધાંતોની સંપૂર્ણ હકીકત મળે છે. જે ૧ વખતે દિગંબર જેવા કોઈ સંપ્રદાયનું અસ્તિત્વ હોત, તો મહાવીર અને બુદ્ધદેવ બન્ને તે સંપ્રદાયનો ઉલ્લેખ જરૂર કરત. કેમકે મહાવીર અને બુદ્ધ બન્નેને દિગંબરોના નમન-તાના વિષયમાં મતભેદ હતો આ પ્રકારની કોઈ પણ હકીકત જૈન કે બૌદ્ધના કોઈ પણ શાસ્ત્રમાં મળતી નથી, તે વાતજ સાબિત કરે છે કે, તે વખતે દિગંબર જેવા કોઈ સંપ્રદાયનો જન્મ જ નહોતો.

(૩) દિગંબરોનું એમ માનવું છે કે, સ્ત્રી મોક્ષ મેળવી શકતી નથી. જૈન અને બૌદ્ધ સૂત્રોમાં આવા કોઈ પણ સિદ્ધાંતની હકીકત મળતી નથી. સ્ત્રીને મોક્ષ ન હોવ

સિદ્ધાંત ફક્ત દિગંબરોનો જ છે. આ સિદ્ધાંત દુનિયાના બધા ધર્મેથી વિરુદ્ધ છે. પ્રાચીન ભારતમાં આવા સિદ્ધાંતને માનવાવાળો કોઈ પણ ધર્મ હોત તો, જૈન અને બૌદ્ધ સૂત્રોમાં તે વાત ખાસ વિગતવાર આવત, અને તે સિદ્ધાંત ઉપર ટીકા પણ જરૂર હોત.

(૪) ખુદ દિગંબર શાસ્ત્રોમાં એવાં અનેક મજબુત પ્રમાણો મળે છે કે જેનાથી સાબિત થઈ શકે કે, દિગંબર અને તેના સિદ્ધાંતો નવાં છે. હું પહેલાં બતાવી ગયો છું કે (શ્વેતાંબર શાસ્ત્રોથી અલગ એવા) દિગંબર શાસ્ત્રો સંબંધીની હકીકત, નથી તો જૈનશાસ્ત્રોમાં મળતી કે નથી બૌદ્ધ શાસ્ત્રોમાં મળતી. દિગંબર શાસ્ત્રોમાં શ્વેતાંબર અને તેના શાસ્ત્રોની હકીકત અનેક સ્થળે મળે છે અનેક જગ્યાએ શ્વેતાંબરો ઉપર ટીકા કરી છે અને બતાવ્યું છે કે શ્વેતાંબરોના સિદ્ધાંતો દિગંબર સિદ્ધાંતોથી અલગ છે. દિગંબરોના શાસ્ત્રોમાં શ્વેતાંબરોની હકીકત અનેક વાર આવે છે, પરંતુ શ્વેતાંબરોના શાસ્ત્રોમાં દિગંબરોની હકીકત એક વાર પણ ક્યાંય નથી આવી, તે વાતથી પણ સિદ્ધ થાય છે કે, દિગંબર તથા તેનાં શાસ્ત્રો શ્વેતાંબરોની પછીના છે.

(૫) દિગંબર મધ્ય-કર્નાઝીએ પાતાના કંપોમાં કંબો બન્યાનો જે મમય આપેલ છે, તે જોવાથી પણ માન્ય પડે છે કે, દિગંબરના મંદો દમજાના છે. આ ઉપરથી નિઃસંદેહ સિદ્ધ થાય છે કે, દિગંબરોની ઉપનિ મદાતોર પછી પહેલે વચ્ચે રહ્યું છે.

(૬) દિગંબરો મુર્તિપૂજક છે, પરંતુ મદાતોર મુર્તિપૂજની આદત કેટલે જ; જરાએ કરી જ નથી, આદત મરે

દિગંબરોને જૈનધર્મના સાચા અનુયાયી માની ન શકાય.
(મૂર્તિપૂજનું વિગતવાર વર્ણન શ્વેતાંબરોનું વર્ણન દરવી વખતે
આપણે કરશું.)

હવે જૈન મૂર્તિઓના લેખો ઉપરથી સિદ્ધ કરીશ કે,
દિગંબરો અર્વાચીન છે.

અત્યારે મળતી જૈન મૂર્તિઓમાં સહુથી જુનામાં જુની
મૂર્તિઓ રૂઢા ૧૮૦૦ વર્ષની જુની છે. પરંતુ તે મૂર્તિઓ પણ
દિગંબરોની નથી. આ વાત શ્વેતાંબરોના ૭ મા અંગસૂત્ર
'ઉપાસકદશાંગ' સૂત્રની પ્રસ્તાવનામાં રૂઢાદેહ હોર્નલ સાહેબે
નીચે લખ્યા મુજબ સ્પષ્ટ કરી છે:—

“મથુરાથી થોડા એવા લેખો મળ્યા છે કે જે લેખથી
આ વાતનું પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ મળે છે કે, ઈસ્વીસનની પહેલી
સદીમાં શ્વેતાંબર સંપ્રદાયનું અસ્તિત્વ હતું. આ લેખ જૈન
તીર્થંકરોની મૂર્તિઓના પગલાં (પદો=pictestals) પર મળે
છે અને તેમાં કનિષ્ક, હુવિષ્ક અને વાસુદેવ નામના પ્રખ્યાત
રાજાઓના સંવત દીધા છે. આ રાજાઓ સિથિયા દેશના
હોવા છતાં હિન્દ ઉપર પણ રાજ્ય કરતા હતા. તેમના
સંવત હવે 'શક' સંવતના નામથી પ્રસિદ્ધ છે, કે જે
ઈસ્વીસન ૭૮-૭૯ થી શરૂ થાય છે. આ લેખોમાં લખ્યું છે
કે, આ મૂર્તિઓ શ્વેતાંબર સંપ્રદાયના અનુયાયીઓની ભક્તિ-
ના સ્મારક (યાદગીરી) રૂપે છે. આ મૂર્તિઓની સ્થાપના
કરવાવાળા દિગંબરો નહોતા; પરંતુ શ્વેતાંબરો હતા, તે વાતની
ખાત્રી એ ઉપરથી થાય છે કે, મૂર્તિઓ પર જે લેખ છે તેમાં
જૈન સાધુઓના કેટલાક ગણ (ગચ્છ, સંપ્રદાય)ના નામ

લખ્યાં છે, અને તે ગણોના નામ સ્વેતાંજરોના કૃપસૂત્રની સ્થવિરાવલી (પટ્ટાવલી) માં પણ મળે છે. આ ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે કે, આ મૂર્તિઓના લેખોમાંનો એક લેખ કનિષ્ઠના રાજ્યકાળના નવમા વર્ષનો (ઇ. સ. ૮૭-૮૮ નો) છે. તેમાં લખ્યું છે કે, આ મૂર્તિની સ્થાપના કોટિયા (અથવા કોટિક ગણ)ના નાગનાંદિન નામના ધર્મશુદ્ધના ઉપદેશથી વિકટા નામની એક જૈન શ્રાવિકાએ કરી હતી. સ્થવિરાવલી મુજબ આ ગણની સ્થાપના સ્થવિર (સાધુ) સુસ્થિતે કરી હતી, કે ને સુસ્થિત ઇ. સ. પૂ ૧૫૪ (વીર સંવત ૩૧૩)માં સ્વર્ગે ગયા હતા. આવી રીતે પદોક્તિ મયુરાના લેખ આ વાતની સાક્ષી આપે છે, કે ઇ. સ. પૂર્વેની બીજી સદીના મધ્યકાળમાં સ્વેતાંજર સંપ્રદાય હતો. ”

ઉપરની વાતથી આ સ્પષ્ટ થઈ જાય છે કે, મયુરામાં જે જૈન મૂર્તિઓ જમીનમાંથી કાઢવામાં આવી છે, તે દિગંજર સંપ્રદાયની નહિ, પણ સ્વેતાંજર સંપ્રદાયની છે. હવે તે એ વાતનો પણ પત્તો લાગી ગયો છે કે, આ મૂર્તિઓ શિવાયની બીજી જે જે મૂર્તિઓ પુરાતત્ત્વજ્ઞોએ શોધી કાઢી છે, તે અનેક જૈન મંદિરોની મૂર્તિઓમાં દિગંજર સંપ્રદાયની એવી એક પણ મૂર્તિ નથી કે જે મયુરાની મૂર્તિઓ જેટલી પ્રાચીન હોય. આ ઉપરથી જરૂર માની શકાય કે, ઇસ્વીગતની પહેલી સદીમાં દિગંજરો દત્તાજ નહિ અને તેથી નહીં શક્ય છે કે, દિગંજરો અત્યંત જૂન (નવા) જ છે.

(૮) મહાસંન્યાસ પ્રતિષ્ઠા દર્શક (પ્રતિષ્ઠાપર્વ) મંત્રની પુરાતત્ત્વજ્ઞો દ્વારા મળેલા મહાસંન્યાસ પ્રતિષ્ઠાપર્વ ૧૧ સ્તોત્રોત્કર ૧૧૮ જૈન મંત્ર એ ઉપરથી મહાસંન્યાસ પ્રતિષ્ઠાપર્વ

ઇવનચરિત્ર અને તેના સિદ્ધાંતોનું સંપૂર્ણ વર્ણન આપવામાં આવ્યું છે. આ વાત બહુજ અગત્યની છે અને તે નિઃશંસય સિદ્ધ કરી આપે છે કે, દિગંબર તથા તેના સૂત્રો નવિન જ છે.

આ વાતના ટેકામાં વધારે દલીલો આપવી નકામી છે, કેમકે પૂરતા પ્રમાણમાં દલીલો ઉપર અપાર્થ ગમ્ છે. આ દલીલોથી નિષ્પક્ષપાતવાળો કોઈ પણ ભાઈ એ પરિણામ કાઢી શકશે કે, દિગંબર અને તેના શાસ્ત્રો ચોક્કસ રીતે નવિન છે. અને અસલી તથા મૂળ સંઘથી તેમની ઉત્પત્તિ પાછળથી થયેલ છે.

દિગંબરોની ઉત્પત્તિ.

હવે એ વિચારવું જોઈએ કે, દિગંબરો ક્યારે અને કેવી રીતે જુઠા થયા. આ વિષયમાં શ્વે. ધર્મસાગરજીએ બનાવેલ 'પ્રવચન પરીક્ષા' નામના ગ્રંથમાં દિગંબરોની ઉત્પત્તિ નીચે મુજબ લખી છે:—

રથવીરપુર નામના શહેરમાં શિવભૂતિ અથવા સહસ્ર-મહલ નામે એક મનુષ્ય રહેતો હતો. તે ગામના રાજાને ખાસ સેવક હતો. એક દિવસ રાજાની માતા આ સહસ્રમહલ ઉપર બહુ ગુસ્સે થઈ, તેથી તેણે તરતજ નોકરી છોડી દીધી અને જૈન સાધુ થઈ ગયો. એક વખત રાજાએ તેને એક બહુ કિંમતી દુશાલો (કપડું) દીધો. આ દુશાલો ઉપર તેને ખૂબ મોહ થયો. તેથી તેના ગુરૂ આર્યકૃષ્ણ તેના ઉપર ગુસ્સે થયા; કેમકે સાંસારિક પદાર્થો ઉપર મોહ રાખવો તે સાધુઓના ધર્મથી વિરુદ્ધ છે, અને તેથી તેઓએ આ દુશાલો છોડી દેવાની સહસ્રમહાને ખાત્રા કરી, પરંતુ તેણે ગુરૂની આ

માની નહિ. એક દિવસ જ્યારે શિવભૂતિ બહાર ગયા હતા, ત્યારે ગુરૂએ તે દુશાલાના ફાડીને કટકે કટકા કરી નાખ્યા. દુશાલાના કટકા થઈ જવાથી શિવભૂતિને બહુ જ ગુસ્સો ચડ્યો અને તેઓ તર્ક કરવા લાગ્યા કે, જો વસ્ત્રોથી મોહ ઉત્પન્ન થાય છે તો વસ્ત્રોને તદ્દન કાઢી નાખવાં એજ યોગ્ય છે. આમ વિચારીને પોતે નગ્ન રહેવાનું મત લઈને પોતાના ગુરૂથી અલગ પડી એક નવિન ધર્મનો પ્રચાર કરવા લાગ્યા, અને આ ધર્મમાં નગ્નતાને મુખ્ય સ્થાન દીધું. આ સહસ્રમહી પોતે પોતાને દિગંબર કહેવા લાગ્યા, અને બસ, તે વખતથી દિગંબર સંપ્રદાયની શરૂઆત થઈ. તેમની ગહેને તે ધર્મ અંગીકાર કર્યો અને નગ્ન રહેવાની આજ્ઞા માગી. શિવભૂતિએ પોતાની જોનને નગ્ન રહેતાં અટકાવી અને કહ્યું કે, સ્ત્રીઓ મોક્ષ મેળવી શકતી નથી એમ કહેવાય છે કે, આ બનાવ ઈશ્વરી સનની બીજી સદીની વચમાં બનેલો છે.

દિગંબરોની ઉત્પત્તિ કેવી રીતે થઈ તે સંગ્રહમાં ઉપર મુજબની દાંતકથા આવે છે. દદાચ આ દાંતકથાને કોઈ સાચી ન માને, તો પણ દિગંબરો નવિન થયા હોવાની જો દલીલો ઉપર આપી છે, તે દલીલો એવાં ઐતિહાસિક પ્રમાણો પરથી આપેલ છે કે, દરેક વાચકને ખાતરી થઈ જશે કે, દિગંબરો મરૂં પાછાથી જ ધમેકા છે.

ઈનોનું નામ ચેનાંબર કેવી રીતે પડ્યું ?

જ્યારે શિવભૂતિએ નગ્ન રહેવા માંડ્યું અને દિગંબર સંપ્રદાયનો સ્થાપના કરી ત્યારે એ તો જ્ઞાનાત્મક હતું કે, જો મૂંઝવણ નગ્ન રહેવાને નિર્દોષ નહોતો અને જોન

સદેહ) વચ્ચે ધારણ કરવાનો સ્થાન હતો, તે મૂળ સંઘને
 શ્વેતાંબર સંપ્રદાય કહેવા લાગ્યા, અને તે વ્યાજ્ઞી
 પણ હતું. કેમકે તેમ કરવાથી જ મૂળસંઘ અને નવિન
 દિગંબર સંપ્રદાય વચ્ચે ભેદ બતાવી શકાય તેમ હતું.

શ્વેતાંબરો, દિગંબરોથી પ્રાચીન છે.

દિગંબરો અને તેના સિદ્ધાંતો નવાં છે, તે સિદ્ધ થઈ
 ગયા પછી હવે હું દુકંમાં એ બતાવું છું કે શ્વેતાંબર, દિગં-
 બરથી પ્રાચીન કેવી રીતે છે?

દિગંબરોની હકીકત લખતી વખતે હું એ બતાવી
 શક્યો છું કે, તમામ બૌદ્ધ સિદ્ધાંતો અને પ્રમાણિક જુનાં
 જૈનશાસ્ત્રોમાં 'દિગંબર સંપ્રદાય' એવા નામનો ઉલ્લેખ
 ક્યાંય પણ મળતો નથી. અસહ વાત એ છે કે, મૂળથી જ
 જૈનોનો ફક્ત એક જ સંપ્રદાય હતો; પરંતુ ત્યારથી શિવ-
 ભૂતિએ તદ્દન નવન રહેવાનો ઉપદેશ શરૂ કર્યો અને દિગંબર
 સંપ્રદાયની સ્થાપના કરી, ત્યારથી આ નવિન દિગંબર
 સંપ્રદાયથી જુદા ઓગળાવવા માટે અસહી જૈનો, શ્વેતાંબર
 નામથી પ્રસિદ્ધ થયા. આ દારણથી જ પ્રાચીન જૈન અને
 બૌદ્ધ શાસ્ત્રોમાં 'શ્વેતાંબર' નામનો ઉલ્લેખ મળતો નથી.

જૈન અને બૌદ્ધ શાસ્ત્રોમાં જૈન સાધુઓને દરેક ઠેકાણે
 'નિગંથ', 'ગ્રંથ' કે 'મુનિ' કહેવામાં આવ્યા છે, અને
 તેમના ગૃહસ્થ શિષ્યોને 'ધારક' કહેવામાં આવ્યા છે. દિગં-
 બર અથવા શ્વેતાંબર જેવા સાંપ્રદાયિક નામોનો ઉલ્લેખ આ
 શાસ્ત્રોમાં ક્યાંય પણ મળતો નથી.

શ્વેતાંબરેજ જૈનધર્મના અસલી અને બધાથી
જુના અનુયાયી છે.

ઉપર હું પુષ્કળ દાખલા દલીલોથી સાબિત કરી ચુકે
છું કે, આજકાલ આપણે જે અંથોને શ્વેતાંબર જૈન સિદ્ધાંત
તરીકે ઓળખીએ છીએ, તે બધાથી જુના અને પ્રમુખ
જૈન શાસ્ત્રો છે, અને મહાવીરના વખતથી તે આજ સુધી
પરંપરાએ તેનો પ્રચાર શ્વેતાંબરોમાં ચાલ્યો આવે છે તેમજ
ઉપર હું એ પણ લખી ચૂક્યો છું કે, 'શ્વેતાંબર' નામ તે
વખતે પ્રસિદ્ધ થયું કે જે વખતે દિગંબરો જૈનધર્મના અસલી
અનુયાયીઓથી જુદા પડ્યા, અને તેનો એક જુદો સંપ્રદાય
થઈ ગયો. આવા સંજોગમાં એ તો સ્વાભાવિક છે કે, જે
શ્વેતાંબરો મહાવીરના વખતમાં 'જૈન' નામથી જ ઓળખાતા
હતા, તે શ્વેતાંબરો, દિગંબરોનો સંપ્રદાય અલગ થઈને
શ્વેતાંબરોના નામથી ઓળખાવા લાગ્યા, અને તેથી શ્વે-
તંબરો જ જૈનધર્મના પ્રાચીન અનુયાયી છે.*

* આ દિગંબર સંપ્રદાય વિશે વધારે જાણવાની ઇચ્છા રાખનાર
ભાઈઓએ નીચેના વિંદી પુસ્તકો ખાતે વાંચવાં.

દિગંબર મત સમીક્ષા—વજ્રનાર પદ્મિ મુનિશ્રી વિદ્ય-
વ્રજભટ્ટ મદારાજ, મગધાનું ડેમણ—મો રથા. જૈન સંપ્ર., પ્રદેશ
મદારાજે, જાલમેર, જિ. વારાણસી.

મત્સ્યાસત્ય વિખાંસા—વજ્રનાર પદ્મિ મુનિશ્રી
મદારાજે વાંચનાર, મગધાનું ડેમણ—મત્સ્યાસત્ય વિદ્ય-
વ્રજભટ્ટ, વિદ્યે, જિ. વારાણસી.

વાચપાત્ર જોર વિનંતર મધાજ—વજ્રનાર

જગવાનું ઠેકાણું-લક્ષ્મીચંદ્ર ચતિ, જડા ઉપાસરા, જેસલમીર
(રાજપૂતાના) કિ. દોઢ આનો.

ઉપરના પુસ્તકોમાં 'દિગંબર' ગ્રંથોમાં કેવી કેવી હકીકતો લખી
છે, તે ખાસ વાંચવા જેવી છે. તે ઉપરાંત દિગંબર આચાર્યો કેવો
બટ ઉપદેશ કરે છે, તે સર્વ વિગતવાર ઉપલા પુસ્તકોમાં જતાવી
આપું છે.

આ પુસ્તકો ઉપરાંત નીચેના પુસ્તકો પણ ખાસ વાંચવા
જેવા છે—

આદિ પુરાણ સમીક્ષા ભાગ ૧-૨, હરિવંશ પુરાણ સમીક્ષા,
૫૬ પુરાણ સમીક્ષા, અને મીપાલ ચરિત્રની સમાલોચના. આ બધાં
પુસ્તકો દિગંબર ભાષ્યોએ જ લખેલાં છે, અને તે ઉપરથી આપણને
ખાત્રી થાય છે કે દિગંબર ગ્રંથોમાં ખૂબ જ ગપાટા માર્યા છે.

મૂર્તિપૂજા સંબંધમાં પણ ખુદ દિગંબર ગ્રંથો જ મૂર્તિપૂજા
કરવાની ના પાડે છે-શ્રુત્યો ૧૩ મો સદીમાં યજ્ઞેલ દિગંબર પંડિત
આચાર્યરજી પોતાના બનાવેલ 'સામારધર્મોદ્ધૃત' ગ્રંથ પાનું ૪૩માં
લખે છે કે—“આ પંચમકાળ ધિષ્ઠારને પાત્ર છે. કારણ કે, આ
કાળમાં શાસ્ત્રાભ્યાસિઓને પણ મંદિરો કે મૂર્તિઓ સિવાય
ચાલતું નથી.”

તેમજ 'પાત્રકેસરી સ્તોત્ર' પાનું ૩૬ શ્લોક ૩૭ માં દિગંબર
આચાર્ય ૨૫૯ કહે ■ કે-મૂર્તિપૂજા કરવાની આગા તીર્થકરોએ
દીધી નથી

આ બન્ને દાખલાઓ દિગંબર ગ્રંથોના જ છે. તેથી ૨૫૯
થાય છે કે, મૂર્તિપૂજા કરવાની તીર્થકરોએ આગા આપી જ નથી.

પ્રકરણ ૩ ભું

શ્વેતાંબર* મૂર્તિપૂજક

(દેરાવાસી)

મૂર્તિપૂજા ન કરવાવાળા શ્વેતાંબરો ન જૈન ધર્મના
સાચા અનુયાયીઓ છે.

શ્વેતાંબરોની પ્રાચીનતા સિદ્ધ કરીને દહેલું બે વખતે
નિર્ણય કરીય છે. શ્વેતાંબરોના બે અંશદાય (દેરાવાસી અને

અ. મોત=મોર, અમર=અમર. શ્વેતાંબર એટલે (જે માપમે)
મોર મુમમાં પડેલા દોષ તે શ્વેતાંબર હોવાનું, આ દેરાવાસીએ
પાતાને તમામ શ્વેતાંબર હોવા પે છે. ખરી જો તે તેઓ પૈ
જો પર્વિંદ્રવર્ગ* હોવાના બેઈએ, મમ્મ પે તેઓના મ પુનેને
મેડો કામ પર્વ મુમમાં જ પડે છે.

અ. દેવના પર્વિંદ્રવર્ગો એટલે નાચેલાં મમ્મ પે શ્વેતાંબર
પર્વિંદ્રવર્ગ, જે વર્ગ, તથા, પર્વિંદ્ર, પર્વિંદ્રવર્ગ, પર્વિંદ્ર એટલે
એ. ૪૫ વર્ગો એટલે છે. જુન તે ૪૫ વર્ગો તથા પર્વિંદ્ર છે

વાસી ખાંથી ક્યો સંપ્રદાય મહાવીરના અસલી ઉપદેશો
ચાલે છે. તેમજ સાથે સાથે એ પણ નક્કી કરીશ કે

ઓપનિયુક્તિ 'ને માને છે તો કોઈ 'પિંડનિયુક્તિ' ને માને છે.
'દેવે-સ્તવ' અને 'વીરસ્તવ' ને ભેગાં કરી એક માને છે, તો
વળી જુદાં માને છે. કોઈ 'સંસ્તારક' ને ૪૫ માંનું એક સૂત્ર
છે તો કોઈ નથી મણુતા. 'સંસ્તારક' ને બદલે કોઈ 'મરણ્ય
ધિ' ને માને છે તો કોઈ 'ગચ્છાચાર પયજા' ને માને છે.
તો રીતે આ ૪૫ સૂત્રોને માનવામાં પણ આ દેરાવાસીઓમાં
ભેદ છે.

આ લોકોમાં અસારે મુખ્ય કરીને પાંચ મત્ત છે:—તપગત્ત,
તરમત્ત, અંચાગમત્ત, સાગરમત્ત અને પામચંદમત્ત. આ પાંચે
જો મૂર્તિ ને તો માને છે, છતાં પણ તે દરેકની માન્યતા જુદી.
આ પાંચે મત્તો હમેશાં એક બીજાથી લડતા ઝગડતા જ હોય છે.
તપગત્ત પણ ધણા જ કળ્યા આ મત્તો વચ્ચે થએલા. ગુજરાત
કોઈવાડમાં તપાગત્તનું જોર વધારે છે. આ તપાગત્ત અનેક
મતના મતભેદોથી ભરપૂર છે. તેના સાધુઓ ૩ પ્રકારના—યતિ,
ધી પૂન્યજી, અને સંવેગી: તેમાં વળી ૨ ભેદ—સફેદ લુગડાં પહેરવા
વાળા અને પીળાં લુગડાં પહેરવાવાળા. પાછા વળી ૨ ભેદ—૩ યુર્ધ
માનવાવાળા અને ૪ યુર્ધ માનવાવાળા. વળી પાછા ૨ ભેદ—મુકપતિ
માનવાવાળા અને બીજા નહિ બાંધવાવાળા. તેના પણ પાછા ૨ ભેદ—
મુકપતિ હાથમાં રાખવાવાળા અને બીજા મુકપતિ હાથમાં નહિ
રાખવાવાળા. આટલા ભેદ તો દેખીતા જ છે. તે ઉપરાંત વળી
સાધુઓના મતભેદોવાળી પાર્ટીઓ જુદી. આપણામાં અત્યમ અત્યમ
સંધાગ્યો હોય છતાં જોમ દરેક સંધાગ્યની માન્યતા એકજ છે,
તેમ આ દેરાવાસી બાધ્યોમાં નથી. આ લોકોના જ કહેવા પ્રમાણે
સંવત ૧૮૮૨ના અસાદ મુદ ૧૫ મુધો તેઓની સાધુ-સંખ્યા નીચે

મૂર્તિપૂજકો જે એમ કહે છે કે, સ્થાનકવાસીઓ જૈનધર્મના સાચા અનુયાયીઓ નથી, તેથી તેઓ અર્વાચીન ॥ તો એ વાતમાં કાંઈ સાર છે કે નહિ ?

જૈન ધર્મના સિદ્ધાંતો નિષ્પક્ષપાતપણે અને મનનપૂર્વક વાંચવાથી આ અત્યંત જરૂરી અને મુરકેલ વાતનો નિઃસંશય આવી શકે છે.

સહુથી મુખ્ય પ્રશ્ન મૂર્તિપૂજનો છે. શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજકો કહે છે કે, મોક્ષ મેળવવા માટે તીર્થંકરોએ મૂર્તિપૂજ કરવાનું કહ્યું છે, ત્યારે સ્થાનકવાસી ભાઈઓ કહે છે કે, તે વાત ખોટી છે.

મૂર્તિપૂજના પ્રશ્ન પર ફેટલીએ સદીઓ થયાં વાદવિવાદ ચાલ્યા જ ક્યોં છે, પરંતુ તેનો નિવેદો હજી સુધી થયો નથી. નિષ્પક્ષપાતવાળા અને પરમેશ્વરથી ડરવાળા ભાઈઓને આ પ્રશ્નનો સતોષકારક ખુલાસો હું અહિં કરી આપીશ.

જૈનધર્મમાં મૂર્તિપૂજનું વિધાન છે જ નહિ.

કેાઈ પણ જૈનધર્મીમાં તીર્થંકરોએ મૂર્તિપૂજ કરવાનું

મુજબ છે:—૧.૧૫.૨૦ ૧૮૦, ૫.૨૧.૨૨.૨૦ ૫૩, અંશ ૧.૧૫.૨૦ ૧૧, ૫.૨૧.૨૨.૨૦ ૧૪, ૫.૨૧.૨૨.૨૦ ૧૫, આખી બોનો અંશ ૫.૨૧.૨૨.૨૦ ૧૬.

ત્યારે આજના સ્થા. ૫.૨૧.૨૨.૨૦ ૧૬ (અંશ ૫.૨૧.૨૨.૨૦ ૧૬) વાંદ-૧૬ ?

૫.૨૧.૨૨.૨૦ ૧૬, ૫.૨૧.૨૨.૨૦ ૧૬, ૫.૨૧.૨૨.૨૦ ૧૬.

કર્તુષ્ નથી. મૂર્તિપૂજા કરવાનું દેહેવું તો ફર રહ્યું, પણ મૂર્તિપૂજનો થોડો ઈસારો માત્ર પણ કર્યો નથી. માત્ર આ વાત વધારે મજબુત કરવા નીચે મુજબ પ્રમાણે આપું છું:-

(૧) 'ઉપાસકદશાંગ' અને 'આચારાંગ' નામના બે સૂત્રો આ ભાગતમાં ધણોજ પ્રકાશ પાડે છે, તેથી આ બે સૂત્રોની આપણે વપાસ કરીએ:-

ઉપાસકદશાંગ સૂત્રમાં મહાવીરના મુખ્ય દશ શ્રાવકોના દળનચરિત્ર વિસ્તારથી આપ્યાં છે. તે ઉપરાંત તેમાં જૈન શ્રાવકોના આચાર વ્યવહારના નિયમ અને વ્રત ધરાણર તે રીતે સમજાવ્યાં છે કે જે રીતે આચારાંગ સૂત્રમાં જૈન સાધુઓના નિયમ અને વ્રત સમજાવ્યાં છે.

શ્રાવક અને સાધુઓના આચારના નિયમો ઠીક ઠીક સમજવા માટે ખાસ કરીને આ બે સૂત્રો જ વધારે ઉપયોગી છે. આ બે પ્રમાણિક અંગ સૂત્રોમાં તેમજ અન્ય શાસ્ત્રોમાં પણ મૂર્તિપૂજનું કયાંય નામનિશાન પણ જોવામાં આવતું નથી. (કે જે મૂર્તિપૂજને દેરાવાસી લાઈઓ મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવાનું એક માત્ર સાધન માને છે.) જો મહાવીર, મૂર્તિપૂજને જૈન ધર્મનો જરૂરી ભાગ માનતા હોત તો સાધુઓ અને શ્રાવકોના વ્રતોમાં મૂર્તિપૂજનો સમાવેશ સૂત્રોમાં જરૂર કરત.

(૨) 'ઉપાસક દશાંગ' સૂત્રમાં મહાવીરના દશ શ્રાવકોના ધન અને સંપત્તિનું વિગતવાર વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. આ શ્રાવકોની સંપત્તિનું વર્ણન કરતી વખતે વીર્યકેરોની પૂજા

માટે કે મંદિરો માટે કયાંય પણ હકીકત આવતી નથી
(એટલે કે-તેઓએ કેટલાં મંદિરો બંધાવ્યાં તે હકીકત કંઈ
છે જ નહિ.)

(૩) જૈનશાસ્ત્રોમાં આપણને એવા આવકોનાં વર્ણન
મળે છે કે જેઓ ટોળેટોળાં મળીને મહાવીરને વંદનાન્ત-
સ્કાર કરવા ગયા છે, પરંતુ આ વાત તો કયાંય લખી નથી
કે, કોઈ પણ આવક મંદિરે દર્શન કરવા ગયો હોય કે
(શત્રુજય, ગિરનાર આદિ) તીર્થ યાત્રા કરવા ગયો હોય!

(૪) જ્યારે મહાવીરના દરો આવકોએ ઘર તથા સંપ-
ત્તિનો ત્યાગ કરી ૧૧ પડિમાઓ પારવું કરી ત્યારે તેઓ
પોપધશાળામાં ગયા; પરન્તુ તીર્થકરોની પ્રતિભાવણા મંદિરમાં
તેઓ ગયા નથી જો તે વખતે મંદિરો રોત અને મૂર્તિ-
પૂજનો પ્રચાર હોત તો, આ આવકો ગાંત અને નિરમ જોઈ
પોપધશાળાઓમાં જવાને બદલે હાડમાડ અને પામખાતો
તીર્થકરોની મૂર્તિઓથી પવિત્ર કરવામાં આવેલાં મંદિરોમાં જ જાય.

(૫) મંદિરોના નામ અને વાસ્તુ : માગુનામાં ૪૧
જોનાર્જના વિહંગાને. પ્રવચન દર્શન અને આ વાપ બાંને
વિષયક વિવેચન કરેલ છે. તેમાં પ્રમ કલ્પના વાસ્તવના રૂપ
નકલ મુજબ જો-અન્ન-મંદિરોના, વાસ્તવ-વાસ્તવ અને જોજ
વાસ્તવના કે જેમાં વિગતવાર આ વસ્તુના વાસ્તવના રૂપના
જોડેલો અસ્તિત્વે વિષય એમ કહી શકાય. આ વિષયના અસ્તિ-
ત્વના વિષયે આ વિષયે જે જે વસ્તુના અસ્તિત્વે છે. જે
મંદિરોના અસ્તિત્વે જે જે વિષયે અસ્તિત્વે જે જે અસ્તિત્વે

(૬) જૈન સૂત્રોમાં અનેક મોટાં શહેરોનાં વર્ણન તખ્તમાં છે, તેમાં યજ્ઞોની મૂર્તિઓ અને યજ્ઞોના મંદિરોની દરીકત એક વાર આવે છે; પરંતુ જૈન મંદિરો કે તીર્થંકરની મૂર્તિઓની હરીકત ક્યાંય પણ આવતી નથી. આ વાત બહુ અગત્યનો છે, અને મૂર્તિપૂજા શાસ્ત્ર વિદ્વદ્ છે તેનું એક મોટું પ્રમાણ છે. જો તે વખતે મૂર્તિપૂજાનો પ્રચાર હોત તો શાસ્ત્રોમાં જરૂર તે હરીકત આવત.

(૭) મહાવીરે દીક્ષા લીધા પછી અનેક નગરોમાં વિહાર કર્યો હતો. સૂત્રોમાં જે જે ઠેકાણે મહાવીરના વિહારનું વર્ણન આવે છે, તે તે ઠેકાણે યજ્ઞોના મંદિરોનું વર્ણન આવે છે, પરંતુ જૈન મંદિરો કે મૂર્તિઓનો ઉલ્લેખ ક્યાંય પણ આવતો નથી. સૂત્રોમાં એમ પણ લખ્યું છે કે, મહાવીર એવા ઉધાનો (જગીયાઓ) માં ઉતર્યા કે જે ઉધાનોનાં નામ તેમાં રાખેલી યજ્ઞોની મૂર્તિઓના નામો ઉપર રાખવામાં આવ્યાં હતાં. પરંતુ ઠેકાં પણ જૈન શાસ્ત્રમાં એવું ક્યાંય નથી લખ્યું કે, વિહાર કરતાં કરતાં મહાવીર એવાં મંદિરોમાં ઉતર્યા કે જે મંદિરોમાં તીર્થંકરની મૂર્તિઓ હતી, અથવા મહાવીરે એવા ઉધાનોમાં વિશ્રામ કર્યો કે જે ઉધાનોનું નામ તેમાં રાખેલી જૈન મૂર્તિઓના નામ પર હોય.

આ વાત ખાસ યાદ રાખવા જેવી છે અને મહાવીરના વખતમાં મૂર્તિપૂજાનો અભાવ હતો, તેનું એક અક્ષર પ્રમાણ છે. જો તે વખતે જૈન મંદિર હોત, તો મહાવીર પોતાના જ જૈન મંદિરમાં ઉતરવાનું યોગ્ય સમજત. મહાવીર યજ્ઞોના

પણ શાસ્ત્રોમાં સાધુઓ અને શ્રાવકો માટે આચાર સંબંધી નિયમો છે, પરંતુ તેમાં પણ મૂર્તિપૂજનનું વિધાન ક્યાંય પણ મળતું નથી. જો મૂર્તિપૂજક ભાઈઓના કહેવા પ્રમાણે મૂર્તિઓ અને મંદિરો બનાવવાથી મોક્ષ મળતો હોત, તો સર્વજ્ઞ મહાવીર આ જરૂરી બાબતનો સમાવેશ સૂત્રોમાં જરૂર કરત.

(૧૦) જો તીર્થંકરોએ મૂર્તિપૂજા કરવાની અને મંદિર બંધાવવાની આજ્ઞા કરી હોત, તો તેઓ એ પણ જરૂર બતાવત કે, મૂર્તિને ડેવું આસન હોવું જોઈએ, કયા પત્થરમાંથી મૂર્તિ બનાવવી, તેની પ્રતિષ્ઠા અને પૂજા કરતી વખતે કયા મંત્રો બોલવા જોઈએ, ઘરેણાં કેવાં હોવાં જોઈએ, પૂજન કેવી રીતે અને કઈ ચીજોથી કરવું, તેમજ મૂર્તિપૂજા સંબંધી બીજાં કાર્યો કેવી રીતે કરવાં. પણ આ વાત કોઈ શાસ્ત્રમાં નામ માત્ર પણ નથી, તે ઉપરથી પણ સિદ્ધ થાય છે કે, મૂર્તિપૂજા શાસ્ત્ર વિરૂદ્ધ છે.

(૧૧) મહાવીર અને ગૌતમબુદ્ધ બન્ને એકજ વખતે હતા, તે વાત તો પ્રસિદ્ધ જ છે. અને તેથી જ મહાવીરે બતાવેલ જૈન સિદ્ધાંતોથી તેમજ સાધુ અને શ્રાવકોના આચારના નિયમોના હવાલાથી બોદસૂત્રો ભરી પડ્યા છે. પરંતુ બૌદ્ધશાસ્ત્રોમાં ક્યાંય પણ એમ નથી લખ્યું કે, જૈનધર્મના સિદ્ધાંતોમાં મૂર્તિપૂજા કરવાની આજ્ઞા છે. જો મહાવીરે મૂર્તિપૂજા કરવાની આજ્ઞા દીધી હોત, તો બૌદ્ધ લોકો જૈનોની મરફરી કર્યા સિવાય કદાપિ ન રહેત. દારણ કે બૌદ્ધોના એક સંપ્રદાયમાં મૂર્તિપૂજા જે હમણાં ચાલે છે તે મૂર્તિપૂજા, ગૌતમબુદ્ધના નિર્વાણ થયા પછી ઘણે લોકો વખતે શરૂ થયેલી છે.

પુરાતત્ત્વરો (જુની શોધખોળ કરવાવાળાઓ)એ આ મંદિરો અને મૂર્તિઓના બધા લેખોને ખૂબજ ખારીકાર્થી તપાસ્યા અને તેઓએ નક્કી કર્યું કે, આ બધા મંદિરો અને મૂર્તિઓ અર્વાચીન (હમણાના) છે. આ મંદિરો અને મૂર્તિઓની સ્થાપના મહાવીર પછી કેટલીએ સદીઓ ગયા પછી થઈ છે, અને મથુરાથી મળેલી મૂર્તિઓ જેટલી પણ પ્રાચીન આ પર્વતો પરની મૂર્તિઓ નથી. હું ઉપર કહી ગયો છું કે, ડૉક્ટર કુહરના મત પ્રમાણે મથુરાની મૂર્તિઓ પણ ૧૮૦૦ વર્ષની જુની છે.

(૧૫) આ મૂર્તિઓ સિવાયની બીજી જે મૂર્તિઓ જમીનમાંથી નિકળી છે તે, તેમજ હિંદમાં હજારો મંદિરો અને લાખો મૂર્તિઓ છે, તે બધી મૂર્તિઓમાં એવી એક પણ મૂર્તિ નથી કે જેના લેખ અને સંવત પરથી આપણે એમ માની શકીએ કે આ મૂર્તિ તો મહાવીર, પાર્શ્વનાથ કે તેમની પહેલાંના તોર્યકરના વખતની છે.

આ વાત બહુજ વિચિત્ર છતાં જરૂરી છે. આથી સિદ્ધ થાય છે કે, મૂર્તિપૂજાની પ્રાચીનતા સંબંધીની દેરાવાસી ભાઈઓની દલીલો બહુજ કમજોર છે—માલ વગરની છે. જેટલા જુના વખતની દેરાવાસી ભાઈઓ મૂર્તિપૂજાની પ્રથાને માને છે, તેટલા જુના વખતની મૂર્તિપૂજાની પ્રથા ને ખરેખર હોત, તો થોડીક એવી મૂર્તિઓ જરૂર હોત કે જે મૂર્તિઓના લેખ અને સંવત દેરાવાસી ભાઈઓના મતને ટેકો આપતા હોય.

હવે આ બાબત પર બીજી દૃષ્ટિએ વિચાર કરીએ તો

પણ માલુમ થાય છે કે, તીર્થકરોના સિદ્ધાંત અને જીવન એવાં સ્વાભાવિક (સીધે રસ્તે જવાવાળાં) હોય છે અને જૈન ધર્મનો ઉપદેશ એવો ઉદાર છે કે તીર્થકરો ખુદ પત્થર અને ધાતુઓની મૂર્તિઓ પૂજવાની આજ્ઞા કરે, કે બીજી કોઈ પણ રીતે મૂર્તિપૂજનો ઉપદેશ કરે, તે વાત કોઈ પણ રીતે સંભવિત નથી.

તીર્થકરોએ મોક્ષનો રસ્તો બતાવતી વખતે દરેકને-શ્રીમંત કે ગરીબને, મોટાઓને કે નાનાઓને, પોતાના શિષ્યોને કે વિદ્યાર્થીઓને એટલે કે જાત-ભાતનો લેહ રાખ્યા સિવાય દરેકને એક જ સરખો ઉપદેશ દીધો કે, પોતાના કર્મોના નાશ થવાથી (નિર્જરા થવાથી) જ દરેક જીવ મોક્ષ મેળવી શકે છે. અને ઈન્દ્રિય દમન, સ્વાર્થત્યાગ, દયા, આત્મ-નિરોધ, ધોર તપ અને અપરિશ્રુતથી જ કર્મોના નાશ થઈ શકે છે. તીર્થકરોએ સ્પષ્ટ રીતે આ પ્રકારનો સત્ય ઉપદેશ દીધો કે, દરેક મનુષ્ય પોતાનું ભાગ્ય (નશીબ) પોતે જ નિર્માણ કરી શકે છે, દરેકનું બલિષ્ઠ પોતાના કર્મો ઉપર જ છે, અને અનંત શાંતિ (મોક્ષ) તથા મુખ્ય પ્રાપ્ત કરવા માટે દેવતાઓ કે દેવીઓના પૂજનની કોઈ પણ રીતે જરૂર નથી.

તીર્થકરોએ આ સિદ્ધાંતોનો ફક્ત ઉપદેશ કરીને જ શાંત બેઠી ન રહેતાં પોતાના જીવન પણ આ સિદ્ધાંતો મુજબજ કરી લીધાં. અને બીજાઓને આ ઉપદેશથી તેઓ પોતાના અનુયાયી બનાવતા, તેમજ આ આદર્શ ઉપદેશોના જીવન-વ્યવહાર નમુના તરીકે પોતાનું જીવન આ સિદ્ધાંતમય બનેતું દેખાડતા બધા એટલે અને દેવી સુજો તીર્થકરોના

જીવનમાં હોય છેજ, અને આવા સફળતાની પ્રાપ્તિ થાય તો પ્રત્યેક જૈને પોતાનું અહોભાગ્ય માનવું જોઈએ. એટલા માટે જૈન ધર્મના અસલ-સાચા ભાવ સમજવાને માટે, અને આંતરિક હેતુથી એકતાર જનવા માટે એ જરૂરી છે કે, આ પવિત્ર તીર્થકરોના જીવનની ઘટનાઓની સહાય લઈને જૈન શાસ્ત્રોના અર્થ કરતા જાય; અને જ્યારે આવી રીતના અર્થ થશે ત્યારે દરેકને હીવા જેવું માણુમ પડી જશે કે, તીર્થકરોના જીવનચરિત્રમાં મૂર્તિપૂજનો એક અંશ પણ નથી.

તેઓએ પોતે મોક્ષ મેળવવા માટે કદ વગરનો એવો મૂર્તિપૂજનો માર્ગ ગ્રહણ કર્યો નથી. તેઓએ નિર્વાણ પદ મેળવવા માટે પત્થરની મૂર્તિઓની ભુલાવામાં નાખે તેવી અનેક ખાખતની જુદી જુદી જાતની પૂજન વિધિઓનો આશરો લીધો નથી. તેઓએ કર્મથી છુટકારો મેળવવા માટે મૂર્તિની પૂજા કરવાની કે તેના પર દ્રવ્ય ચડાવવાની જાળચેટા કદી કરી નથી. તેઓ જાણતા હતા કે, મૂર્તિપૂજા દરવી એ એક પ્રકારની લાંચ દેવા ખરાબર છે. ઘોર તપસ્યા, અપરિગ્રહ, સ્વાર્થ ત્યાગ અને કદ સાધનાથીજ તીર્થકરોએ પોતાના કર્મોનાં બંધનોને તોડ્યાં અને મોક્ષ ગયા, કેમકે તેઓ સારી રીતે જાણતા હતા કે, તીર્થકરો બીજા કોઈને કર્મથી મુક્ત કરી શકતા નથી કે પ્રકૃતિના કાર્યકારણ નામના ૭ નિયમોથી વિરુદ્ધ ચાલી શકતા નથી.

પોતાના વિશ્વવ્યાપી પ્રેમને દારણ, પોતાના અદ્ભુત સ્વાર્થત્યાગને દારણ, પોતાની અખૂટ દયાને દારણ, અને ખાસ કરીને મનુષ્યશ્રતિ ઉપર કરેલ અમૂલ્ય સેવાઓને દારણ,

તીર્થંકરો ભવિષ્યની પ્રજા માટે અખૂટ આદર અને માન-પાત્રને પાત્ર છે. પરંતુ સાથે સાથે એ પણ યાદ રાખવાની જરૂર છે કે, તેઓનું આ મહાન પદ તેઓના આત્મનિરોધને, તેઓની દીનતાને અને પોતાને પણ ભૂલી જવાના શુભોને જ આભારી હતું. જો તેમનામાં આવા દેવી શુભો ન હોત, તો કરોડો મનુષ્યોના હૃદય પર અધિકાર જમાવવા તેઓ કોઈ કાળે પણ સમર્થ કે યોગ્ય થઈ શકત નહિ. તેઓ બીજાને (જ્ઞાન, અભયદાન) દેતા હતા, પરંતુ તેઓની પાસેથી (પૈસા વગેરે) કંઈ પણ લેવાનો ખ્યાલ તેઓને કદી હતો જ નહિ. તેઓએ કોઈ પણ દિવસ પોતાની પ્રતિષ્ઠા કે પૂજનો ખ્યાલ પણ કર્યો નથી. ઉક્ત પ્રાણીમાત્રથી પ્રેમ કરવાના ભાવમાં રહીને તેઓ પોતાને જ ભૂલી ગયા, અને પોતાનું મહત્વાકાંક્ષા વગરનું જીવન, દુઃખી જીવોના ઉદ્ધારમાં વિતાવ્યું.

એક બાળુથી તો આ વાતોને કબુલ કરવી અને તેની પ્રશંસા કરવી, જ્યારે બીજી બાળુથી એમ કહેવું કે, તીર્થંકરોએ મૂર્તિના રૂપમાં પોતાની પૂજા કરાવી અને આ પૂજાને મોક્ષપ્રાપ્તિનું સાધન બતાવ્યું, તે વાતથી તો તેમના અસાધારણ અને નિસ્વાર્થ જીવન, તેમજ તેમના પવિત્ર અને સ્વાર્થ રહિત સિદ્ધાંતોનું ખૂન કરવા બરોબર છે-કલકિત કરવા જેવું છે. આ બન્ને વાતો એટલી અસંગત (વલ્લભ ન્યાયાન) છે કે, મનુષ્યની બુદ્ધિ તો આ વાતને કોઈ રીતે પણ માની શકે તેમ નથી.

દેવે એ કોઈ પોતાના વિચારોમાંથી પક્ષપાત દાટીને પોતાના દૃષ્ટિમાંથી અંધારાવિક હિપ્પી દૂર કરીને, અને એ

દેહત સત્યની જ તપાસ કરવા માટે આ મહાત્મા તીર્થંકરોના પવિત્ર જીવન ઉપર એક ક્ષણવાર પણ શાંત ચિત્તથી વિચાર કરે, તો હું ખાત્રીથી કહું છું કે, મૂર્તિપૂજા બાબતનો તેનો ભ્રમ જરૂર દૂર થઈ જશે, અને સત્યનો સંપૂર્ણ પ્રકાશ થઈ જશે, એટલું જ નહિ પણ ઘણા વખત યયાં ભ્રમમાં પડેલા આ મૂર્તિપૂજક ભાઈઓનો મૂર્તિપૂજા મંડનનો સિદ્ધાંત એક ક્ષણ પણ ટકી શકશે નહિ.

મૂર્તિપૂજાની વિરૂદ્ધમાં જૈન સૂત્રોથી બીજાં પણ અનેક પ્રમાણો આપી શકાય તેમ છે, પરંતુ હવે વધારે પ્રમાણો આપવાની જરૂર રહેતી નથી, કેમકે અત્યાર સુધી મેં જે જે પ્રમાણો આપ્યાં છે તે એટલાં બધાં મજબૂત છે કે, નિષ્પક્ષ-પાત મનુષ્યને તો હવે જરૂર ખાત્રી થઈ ગઈ હશે જ કે, જૈન સૂત્રોમાં મૂર્તિપૂજાનો ઉપદેશ છે જ નહિ.

મહાવીર નિર્વાણથી ૭૦૦ વર્ષ પછી મૂર્તિપૂજાનો પ્રચાર થયો.

હવે અહિં એ પ્રશ્ન થવો સ્વાભાવિક છે કે, જો મહાવીરે મૂર્તિપૂજાનો પ્રચાર નથી કર્યો, તો પછી તે પ્રચાર કઈ રીતે અને ક્યારે થયો? તે બાબતમાં એટલું જ કહેવું બસ થશે કે, જુનામાં જુની મૂર્તિઓના લેખ તથા સંવત પરથી જણાય છે કે, મૂર્તિપૂજાની શરૂઆત આજથી ૧૮૦૦ વર્ષ પહેલાં એટલે કે વીર નિર્વાણ પછી ૬૦૦-૭૦૦ વર્ષ બાદ થઈ છે.

મૂર્તિપૂજકોને શ્વેતાંબર કહેવા અયોગ્ય છે.

હવે આપણે એ બોલ્યો કે, શ્વેતાંબરોનો મૂર્તિપૂજક

સંપ્રદાય (દેરાવાસી) સાધુઓના કપડાંના રંગની બાબત મહાવીરની આજ્ઞા મુજબ ચાલે છે કે નહિ. કેમકે વસ્ત્રોથી જ જૈન સાધુઓને બીજા સાધુઓથી ભુદા ઓગળા શકાય છે.

શ્રી 'ઉત્તરાધ્યયન' સૂત્રના ૨૩ માં અધ્યયનમાં આગળ આપણે જોઈ ગયા કે, કેસી અને ગૌતમે પાર્શ્વનાથ અને મહાવીરના શાસનોનું એક બંધારણ કેવી રીતે કર્યું, અને પાર્શ્વનાથના સાધુઓએ કેવી રીતે રંગીન વસ્ત્રો ધારીને મહાવીરના નિયમો અનુસાર સફેદ વસ્ત્રો ધારણ કર્યા.

જો કે આ મૂર્તિપૂજક સંપ્રદાય પોતાને 'શ્વેતાંબર' (સફેદ વસ્ત્ર પહેરવાવાળા) કહેવરાવે છે, તો પણ (તેમના યતિઓ સિવાય) આ દેરાવાસી સંપ્રદાયના ઘણા સાધુઓ સફેદ ભુગટાં પહેરતા નથી, કે જે તેઓએ મહાવીરની આજ્ઞાનુસાર પહેરવાં જ જોઈએ. (તેથી તેઓ પોતાને 'શ્વેતાંબર' કહેવાપતા હોવા છતાં ખરી રીતે તો તેઓને 'ધીતાંબર' મૂર્તિપૂજક જ કહેવા જોઈએ) આ ઉપરથી એ વાત સ્પષ્ટ છે કે જૈન સાધુઓના વસ્ત્રોના વિષયમાં આ દેરાવાસી ભાઈઓએ મહાવીરની આજ્ઞાનું ખુલ્લો રીતે ખંડન કર્યું છે.

આચા જૈન સાધુના જીવનની દુક વ્યાખ્યા.

મહાવીરના અશ્વથી ઉપરેશો અને ચિદાંતોથી આ દેરાવાસી સાધુઓ કેટલા બધા પતિન (પગમુખ) થઈ ગયા છે, તે બતાવવાને માટે હવે હું અદિ દુકમાં મહાવીરના આચા સાધુનું જીવન કેવું હોતું જોઈએ તેનો ફરી ફરીગ.

આપોશ. અને પછી તુલના કરીને એ પણ જતાવીશ કે, દેરા-
વાસી જૈન સાધુઓના જીવન સાચા જૈન આદર્શથી કઈ કઈ
વાતોમાં કેટલી હદ સુધી પડી ગયા છે.

જૈન સાધુએ ઘેર ઘેર ફરીને ગોચરી-લિક્ષા કરીને પોતાનો
આહાર મેળવવો જોઈએ. તેઓએ પોતે લોજન બનાવવું
ન જોઈએ તેમજ બીજાને લોજન બનાવવાનું કહેવું પણ ન
જોઈએ. તેઓએ ગોચરીને માટે કોઈનું પણ આમંત્રણ
સ્વીકારવું ન જોઈએ, એટલું જ નહિ પણ પહેલેથી કોઈ પણ
પ્રકારની સૂચના દીધા વગરજ ગોચરીને માટે જવું જોઈએ.
જૈન સાધુએ કોઈ પણ પ્રકારના વાહનમાં જવું ન જોઈએ,
તેમજ પોતે પણ કોઈ વાહન ચલાવવું ન જોઈએ. પરંતુ
હમેશાં પગે ચાલવું જોઈએ, અને તે પણ જોઈ જોઈને જ
ચાલવું જોઈએ, કે જેથી પોતાના પગ નીચે કોઈ જીવ આવીને
મરી ન જાય. તેઓએ ચોમાસાના ચાર મહિના એકજ જગાએ
રહેવું જોઈએ અને બાકીના આઠ માસ વિહાર કરતા રહેવું
જોઈએ. અને આ આઠ માસમાં એક જગાએ એક માસથી
વધારે રહેવું ન જોઈએ. તેઓએ કૌશ-લુંચન (લોચ) કરવો
જોઈએ, પરંતુ વાણંદને હાથે હજામત કરાવવી ન જોઈએ.
તેઓએ જૈન શાસ્ત્રોમાં જતાવેલ ૨૨ પરિવહો શાંતિ અને
સંતોષપૂર્વક સહન કરવા જોઈએ અને અખંડ પ્રવ્રજચારી
રહેવું જોઈએ. તેઓએ પોતાની પાસે પૈસા, રૂપીઆ વગેરે
ન રાખવું જોઈએ, તેમજ મકાન, જમીન વગેરે પણ કાંઈ
ન રાખવું જોઈએ અને પોતાનું આશુ જીવન ધાર્મિક દામો-
માં જ દાહવું જોઈએ. દુકામાં જૈન સાધુએ દરેક પ્રકારના

પરિશુદ્ધી દૂર રહેવું જોઈએ, અને શાસ્ત્રોમાં કદા મુજબ સાધુઓના પાંચ મહામતોનું પાલન કરવામાં પોતાનું જીવન વિતાવવું જોઈએ. જૈન સાધુઓએ પાળવાના આ મુખ્ય મુખ્ય નિયમો છે. હવે હું આ નિયમોથી દેરાવાસી સાધુઓના જીવનની તુલના કરીશ.

દેરાવાસી સાધુઓના જીવનની હકીકત.

દેરાવાસી સાધુઓના મુખ્ય ત્રણ ભાગ છે. યતિ, શ્રી પૂજ્યજી અને સંવેગી. આ ત્રણ વિભાગો જૈન સૂત્રોમાં કયાંય દેહવામાં આવ્યા નથી અને સંવેગી અને શ્રીપૂજ્યઃ એ શબ્દો જૈન કે બૌદ્ધ કોઈ પણ સૂત્રમાં જણાવ્યા નથી, એટલા ઉપરથી તેઓ હમણાનાજ (અર્વાચીન) છે, એમ નક્કી થાય છે. હવે જ્યારે આ દેરાવાસી સાધુઓમાં ત્રણ વિભાગ છે, ત્યારે આ ત્રણે વિભાગોને માટે આચારના જુદા જુદા નિયમો હોય તે સ્વાભાવિક જ છે.

દેરાવાસી ભાઈઓ પોતાના સાધુઓ (સંવેગીઓ) ની પ્રતિષ્ઠા (માનપાન) વધારે રાખે છે. આ સંવેગીઓ (સાધુઓ) ના આચાર (રીત-ભાત) ની પરીક્ષા કરવાથી માત્રુમ પડે છે કે, મહાવીરના જનાવેશ દાયદાઓથી તેઓ જરૂર પતિત થઈ ગયા છે. તેઓએ પોતાના વસ્ત્રોના રંગમાં મોટા દેશ્વાર કરી નાખ્યો છે જૈનધર્મના દાયદા વિરૂદ્ધ તેઓ પીળાં તુલ્ય પહેરે છે અને આવી રીતના બીજા દેશ્વારો પણ કરી નાખ્યા છે. તેઓમાંથી દેહગાદ પેમાની લેવું-દેવું પણ કરે છે. આ વાત યતિ અને શ્રી પૂજ્યોને પણ લાગુ પડે છે યતિઓ

અને શ્રીપૂજ્યો પાસે મોટી મોટી મિલકતો છે અને તેઓ દરેક જાતના ધંધા કરે છે. આ વાત મહાવીરની આજ્ઞાથી તદ્દન વિરુદ્ધ છે; કેમકે મહાવીરનો ઉપદેશ તો એવો છે કે જૈન સાધુએ એક રાત્રી પાછનો પણ પરિગ્રહ ન રાખવો જોઈએ. કદાચ આ દેરાવાસી સાધુઓમાં કોઈ એવા સાધુ પણ હશે કે જેનું જીવન એવું પવિત્ર હોય કે, જે દરેક જૈનોની પ્રતિષ્ઠા મેળવી શકે. પરંતુ તેથી પણ અમારી આ વાતનું ખંડન નથી થઈ શકતું કે, આ દેરાવાસી સાધુઓનો મોટો ભાગ મહાવીરની આજ્ઞા મુજબ ચાલતો નથી-મહાવીરના સિદ્ધાન્તથી વિપરીત ચાલે છે.

સ્થાનકવાસી જૈન સાધુઓના જીવનની પરીક્ષા.

હવે આપણે સ્થાનકવાસી સાધુઓના આચાર-વિચારની પરીક્ષા કરીએ. આ સ્થા. સાધુઓ પોતાની પાસે દ્રવ્ય રાખતા નથી, વાહનમાં બેસતા નથી, મિલકત, જમીન વગેરે પણ રાખતા નથી, ગોચરીનું આમંત્રણ સ્વીકારતા નથી, કાયદા વિરુદ્ધ એકજ જગાએ વધારે દિવસો રહેતા નથી, યાત્રાઓ કરતા નથી, મૂર્તિપૂજા કરતા નથી, રંગીન લુગડાં પહેરતા નથી, અને પોતાનો વખત સંસારની ઝંઝરોમાં ગાળતા નથી. સાર એ છે કે, સ્થા. સાધુઓ શાસ્ત્ર વિરુદ્ધની બધી વાતોથી અલગ રહે છે, અને પોતાની શક્તિ મુજબ મહાવીરે બતાવેલ આજ્ઞા મુજબનું આદર્શ જીવન વિતાવે છે.

ઉપર કહેલી વાતોથી દરેક સમજદાર મનુષ્યને ખાતરી થઈ ગઈ હશે કે, સાધુઓનું જીવન શાસ્ત્રના નિયમો

અનુસાર નથી. અને જ્યારે સાધુઓ ખુદ શાસ્ત્રાનુસાર ન ચાલે, ત્યારે તેમના અનુયાયી શ્રાવકો શાસ્ત્રાનુસાર ચાલતા હશે એમ શી રીતે માની શકાય ?

જે સાધુઓ પરિચ્છ રાખે છે, જે સાધુઓ સૂત્રની આશા મુજબ નથી ચાલતા અને સંસારના મુખોની શોધમાં પડ્યા રહે છે, તે સાધુઓ પાસે એવી આશા ન રાખી શકાય કે તેઓ પોતાના ભક્તોને સત્ય ધર્મની શિખામણ આપે. અને તેટલા માટે તેઓ પોતાના ભક્તોનું આરિગ્ય વધારે ઉત્તમ બનાવવા માટે અયોગ્ય છે. તેઓ જૈન ધર્મના સાચા સિદ્ધાંતોનો પ્રચાર કરતાં હરે છે, કારણ કે તેઓ સારી રીતે જાણતા હોય છે કે, પોતાના આચરણ અને ઉપદેશમાં (હાથી-ઘોડા જેટલો) મહાન્ તફાવત છે. અને તેથી જો સાચો ઉપદેશ આપશું તો તેમના ભક્તોની ઘડા તેમના તરફ જોઈ થઈ જશે, અને તેમનો બહિષ્કાર કરશે. આનું પરિણામ એ આવું કે, દેરાવાસી સાધુઓ અને શ્રાવકો જન્મે જૈન ધર્મના સાચા સિદ્ધાંતોથી દૂર રહ્યા-પશંગમુખ થઈ ગયા.

ઉપસંહાર.

આમ મંત્રિગોમાં, મહાત્મીરત્ન અમ્રતી અને સાચા અનુયાયી રોવાનો દાવો મૂર્તિપૂજક સંપ્રદાય ન્યાયપૂર્વક કરી શકતો નથી એટલા ઉપરથી એ માનવુંજ પડ્યું કે, આ દેરાવાસીઓ મૂળ સંઘથી અલગ થઈ ગયા છે, અને તેઓએ પોતાનો એક જુદો સંપ્રદાય બનાવી લીધો છે.

મેં ઉપર જે તુલના કરી છે, તેમાં દેરાવાસી સાધુઓના જીવન ચરિત્રમાં જે વિરૂદ્ધતા દેખાય છે, તે તો ફક્ત નમુના તરીકેજ છે. જો હું જેન સૂત્રોની આસા મુજબ ખરાબર પરીક્ષા કરું તો મારા આ મતનું વધારે સમર્થન થાય, કે તેઓ કોઈ પણ રીતે મહાવીરના અસલી અને સાચા અનુયાયી કહી ન શકાય.

દિગંબર તથા દેરાવાસીઓ મહાવીરના અસલી અનુયાયીઓ નથી એ વાત સિદ્ધ કરીને હવે હું અસલી અને સાચા અનુયાયી એવા સ્થાનકવાસીઓનું થોડુંક વર્ણન કરીશ. આ સ્થાનકવાસીજ મહાવીરનો અસલી અને સાચો સંપ્રદાય છે.

પ્રકરણ ૪ થું.

ઘેતાંબર સ્થાનકવાસી.

(મૂર્તિપૂજનાં માહાં ફળ)

ગયા પ્રકરણમાં દહેલી જાણત માટે ભૂતકાળમાં થએલી વાતો પર નજર નાખવી જરૂરી છે. હું આગળ એ સિદ્ધ કરી ગયો છું કે, મહાવીર પછી થલે વરસે મૂર્તિપૂજની શરૂઆત અને તેનો પ્રચાર થયો છે. મૂર્તિપૂજનો પ્રચાર થતાં જ તેનાથી થનારી ખરાબીઓનો પણ સાથેજ પ્રચાર થયેલ. આથી ધાર્મિક સિદ્ધાંતો પાળવામાં અશક્ત થએલા શાપુઓએ પોતાનો સ્વાર્થ સાધવાને માટે મૂર્તિપૂજનો પ્રચાર કર્યો. સ્વાર્થ સાધવામાં તેઓને દ્રવ્યની જરૂર પડી, પરંતુ એમ તો લીધેલી પાત્રે દ્રવ્ય આગવાની કે પ્રકટ રૂપમાં દ્રવ્ય પોતાની પાત્રે રાખવાની તેઓ દિશ્મન ન કરી શક્યા; એટલે પછી તેઓએ મૂર્તિપૂજની જગે દુષ્ટિ ઝોપી દાડી અને આ મૂર્તિઓનાં પૂજન અને લીધેલ ખર્ચ માટે દાન દેવાનો ઉપ-

દેશ પોતાના ભક્તોને આપવો શરૂ કર્યો. તેઓની ધારણા પ્રમાણેજ મૂર્તિપૂજા તેમને લાભદાયક થઈ પડી અને આ સાધુઓ ધીરજ અને ચતુરાઈથી આ ખજાનાનો દુરપયોગ કરવા લાગ્યા. જેમ જેમ વખત વીતતો ગયો તેમ તેમ તેઓ ઇંદ્રિયોના ક્ષણિક સુખમાં ગુલતાન બની ગયા, અને વિષય-લાલસાઓના દાસ બની ગયા. આવી રીતે જ્યારે તેઓને ધાર્મિક લાભ આપ્યો ગયો ત્યારે તેઓ દંભી (કપટી) પણ બન્યા. સાચા સાધુઓનો માર્ગ તરવારની ધાર પર ચાલવા જેવો કઠણ હોય છે. જ્યારે તેઓ આ કઠણ માર્ગ પર ન ચાલી શક્યા, ત્યારે પોતાનો સ્વાર્થ સાધવા માટે તેમજ પોતાના પતિત આચરણો માટે કોઈ કહી ન શકે, તે માટે શાઓના અર્થ પણ વિપરીત કરવા લાગ્યા—પોતાને અનુકૂળ પડે તેવા કરવા લાગ્યા. અને આમ થતાં લાંબે વખતે તેઓ ધાર્મિક તત્ત્વોના સાચા અભિપ્રાયને સમજવાની શક્તિ જ ખોઈ બેઠા, ત્યારે તેઓએ લૌકિક વાતોને આધ્યાત્મિક વાતોમાં, ક્ષણિક પદાર્થોને સ્થાયી પદાર્થોમાં અને અસત્યને સત્યમાં ખતવી દીધું.

અહંકાર થઈ જવાથી સત્યનો લોપ થઈ ગયો અને જ્યારે સાધુઓ ધાર્મિક સિદ્ધાંતોને ઉલટી નજરથી જોવા લાગ્યા, ત્યારે તેઓ અર્થનો અનર્થ કરીને પોતાની મતલબ સાધવા લાગ્યા. આવા સ્વાર્થ—સાધનને લઈને કેટલીએ પુરાઈઓ ઉત્પન્ન થઈ. આવી રીતે જ્યારે આ સાધુઓ સંસારના ઝગડામાં ખૂબ દુસાઈ પડ્યા, ત્યારે તેઓ પોતાના ભક્તોની સામાજિક અને ધાર્મિક ઉત્પત્તિ કરવા માટે અયોગ્ય થઈ ગયા, અને પોતાનો સ્વાર્થ સાધવા માટે દલિલ સિદ્ધાંતોનું પ્રતિપાદન કરવા

સ્વાભાવિક રીતે મનુષ્યપ્રાણી મોજશોખ અને એશઆ-
રામને વધુ પસંદ કરે છે. આ પ્રાકૃતિક વૃત્તિઓનો લાભ લઈને,
આ સ્વાર્થી અને પતિત સાધુઓએ મૂર્તિપૂજની અનેક મન-
માની રીતિઓ દાખલ કરી, અને શાસ્ત્રોની આજ્ઞાઓની જરા
પણ પરવા કરવી છોડી દીધી. તેઓએ મોક્ષના ભાવ સસ્તા
કરી નાખ્યા. આવી રીતે અસહી વાતોની જગાએ બનાવટી
વાતોનો પ્રચાર કરીને તેઓએ ધર્મનું રૂપ જ બદલી નાખ્યું,
અને સાચા ધર્મને એક બિલકુલ નર્મજ અને વિચિત્ર રૂપ
આપી દીધું.

ઉપર કહેલ વાતની સત્યતા જાણત વધારે મહેનત કર-
વાની જરૂર નથી. દેરાવાસી બાઈઓના મંદિરોમાં જે ધાર્મિક
ક્રિયાઓ થાય છે, તેથીજ મારો કહેલ વાતની સત્યતા સાબિત
થાય છે. આ નકામી ક્રિયાઓનો જૈનશાસ્ત્રોમાં ક્યાંય પણ
ઉલ્લેખ નથી, અને તેનું કારણ એ છે કે, મોક્ષ મેળવવા માટે
જે સ્વાર્થ-ત્યાગ અને મનની પવિત્રતાની જરૂર હોય છે, તે
આ ક્રિયાઓમાં ક્યાંય પણ દેખાતી નથી.

મૂર્તિપૂજની વિચિત્રતા.

મૂર્તિપૂજા જેન ધર્મના સિદ્ધાંતોથી વિરુદ્ધ હોવા ઉપ-
રાં, આ દેરાવાસી બાઈઓ જે રીતે મૂર્તિનું પૂજન કરે છે,

• “સત્ગુરુવ મારાત્મવ” નામે પુનઃપ્રાપ્તિ સમ્યક્ છે કે-રેવન-
દિ ઉપર જે જે કહે છે તે જોઈ જાણે મોક્ષ જવ. મોક્ષજ
દિ પણ ત્યાં કહ્યું સમ્યક્ મારું છે કે, સત્ગુરુવ ઉપર રહેનાર વપ,
કે વરેરે હિંમત પ્રદર્શિતો પણ પણ જાણે મોક્ષ જશે. આદિ
કહી અને અસહ્ય અવિન શરૂ કરી મોક્ષ મેળવી છે.

તે રીત બિલકુલ અશુદ્ધ અને અસંગત છે. તેઓ તીર્થકરો પર રાગ-દ્વેષ આદિ માનસિક વૃત્તિઓ અને દોષોનું આરોપણ કરે છે, પરંતુ એટલું સમજતા નથી કે, તીર્થકરો સંસારની દરેક જંઝટોથી દૂર હતા. તીર્થકરોને ઉત્તમોત્તમ પુરુષ માની તેઓનું અનુકરણ કરવાને બદલે, તેમને પોતાના કર્મના ન્યાયાધીશ સમજે છે. અન્ય ધર્મના દેવતાઓ કે જેઓ તેમના બક્ષોની પૂજા કે ખુશામતથી પ્રસન્ન થઈ વરદાન આપે છે અને શુભે ધર્મ આપે છે, તેવા દેવતાઓ અને તીર્થકરોમાં આ દેરાવાસી ભાઈઓ કંઈ પણ ભેદ સમજતા નથી.

એક દેરાવાસી ભાઈ પુત્ર મેળવવા માટે મૂર્તિને પ્રણામ કરે છે, તો બીજો ધન માટે, તો ત્રીજો પોતાના શત્રુઓ પર વિજય મેળવવા માટે. (મૂર્તિને પ્રણામ કરે છે.) આ રીતે દરેક પોતાના આવેલકના સ્વાર્થ માટે મૂર્તિની પૂજા કરે છે. મારા જોવામાં કેટલીએ વાર આવ્યું છે કે, કેટલાએ દેરાવાસી ભાઈઓ પોતાની (સાંસારિક) ઈચ્છાઓ પૂરી થવા માટે તીર્થકરોની મૂર્તિઓની માનતા કરે છે, અને જ્યાં સુધી તે ઈચ્છા પૂરી ન થાય ત્યાં સુધી તીર્થકરના નામ પર અમૂક ચીજ ખાવાની બંધી કરે છે. તેવીજ રીતે પોતાના સારા કે ખરાબ દામોમાં સફળતા મળે તે માટે, અનેક મૂર્તિપૂજક ભાઈઓ મૂર્તિઓને છત્ર, ચામર, આંગી, કેસર અથવા બીજી ચીજો ઘડાવવાનાં વચન આપે છે. (સાગન ખાય છે) જે લોકો તીર્થકરોને આવી જાતના પદાર્થો કે બીજી ક્ષીમતી વસ્તુઓ લેટ કરવાના ખોટા અને ગલત ખ્યાલથી વચન આપે છે, તે લોકો એમ સમજે છે કે, તીર્થકર (કે જે સંસારની બીજી કંઈ તુચ્છ

વાતો કે ઈચ્છા વગરના છે) સાચા ન્યાયના પ્રવાહને બદલી તેઓના કરેલ કર્મોનો ખ્યાલ કર્યા વગર, પોતાની (મૂર્તિપૂજકોની) ઈચ્છા અનુસાર ન્યાય આપશે.

બ્રમમાં પડેલા આ બિચારા મૂર્તિપૂજક અનુયાયીઓ પર ખરેખર દયા આવે છે. મહાવીરે દહેલ ઉંચા અને મેઠ સિદ્ધાંતો તેઓ ન સમજી શક્યા અને તેથીજ મૂર્તિ સમક્ષ તેઓ એવી એવી સ્વાર્થી ઈચ્છાઓ કર્યા કરે છે, અને તેથી તેઓ ઉત્તમ તત્ત્વોની પ્રાપ્તિથી દૂર રહે છે.

હું ઉપર જે કંઈ દહી ગયો છું તેની સત્યતા જાણ સંદેહ રાખવાની જરૂર નથી. શું કંઈ એમ બતાવી શકશે ખરા કે, હજારો મૂર્તિપૂજક બાઈઓમાં કેટલા એવા છે, કે જેઓ દુષ્ટ મોક્ષ મેળવવાના એકજ હેતુથી યાત્રાઓ કરતા હોય, કે મૂર્તિઓને ધન, ધાન્ય આદિ ચડાવના હોય કે લાંબી ચોટી પૂજા કરતા હોય ? જે દરેક દેરાવાસી બાઈ કે યાત્રાગુ આ પ્રશ્નો ઉત્તર પ્રમાણિત્વાથી અને પોતાની વિવેકબુદ્ધિ અનુસાર આપે, તો માગ ઉપર દહેલ દયનની સત્યતા આપોઆપ માન્ય પડી આવે.

મૂર્તિપૂજા સંપ્રદાયમાં એક વાત તો બહુજ વિચિત્ર છે. જે આપણે આ તીર્થકરોની મૂર્તિઓનું બારીકાઈથી નિરીક્ષણ કરીએ તો અપરૂને દેખાશે કે, આ મૂર્તિઓ દમિય પ્યાન અવસ્થાવાળીજ હોય છે. તે ઉપરથી માન્ય પડે છે કે, આ મૂર્તિઓનું ચિત્ત તદ્દન અરોગ છે અને તેની હિ નાકના અંધ અંધ પર લાગેલી હોય છે. આ વાત એમ મુશ્કિલ કરે

છે કે, આ મૂર્તિઓ પાપ કે પુન્યથી તો ઉદાસ છેજ; પણ તેની સાથે આખાય સંસાર તરફ ઉદાસીન છે. સારાંથ એ છે કે, આ મૂર્તિઓમાં બહારની તેમજ અંદરની શાંતિ અગકે છે.

મૂર્તિપૂજા કરવા ચોચ્ય છે કે નહિ તે વાતને ઘડીભર છોડી દઇને, મારે બહુ દિલગીરીની સાથે કહેવું પડે છે કે, મૂર્તિપૂજક ભાઈઓ પૂજા કરતી વખતે મૂર્તિઓને બહુજ અન્યાય કરે છે. ઉંડા ધ્યાનમાં લીન થએલી મૂર્તિઓને, આ દેરાવાસી ભાઈઓ ઘંટાઓના ઘનઘનાહટથી, નગારાના બેઠબ અવાજોથી અને મત્રોના ઉટપટાંગ ઉચ્ચારોથી જગાડે છે, તેમજ આ મૂર્તિઓને સોના-રૂપાના ઘરેલુંઓના ભારથી શણગારે છે, અને મૂર્તિઓ દેખી શકશે એવી આશાથી આ મૂર્તિઓને કાચ કે સ્ફટિકની આંખો લગાવે છે. આવી રીતે આ મૂર્તિના ભક્તો મૂર્તિઓ પર અનેક ઉપાધિઓ નાખીને, તેના ઉચ્ચ સ્થાન પરથી નીચે પછાડે છે—અધઃપતન કરે છે, સંસારી પામર મનુષ્યોમાં તેની ગણતરી કરે છે અને પોતાની મનમાની દૃષ્ટના મુજબ તેને પોતાને આધીન રાખે છે.

જો કે આ દેરાવાસી ભાઈઓ તીર્થકરોને મોક્ષ ગયેલા અને અરૂપી માને છે, છતાં પણ આ ભાઈઓ તેમને એક નાની મૂર્તિના રૂપમાં વસ્તુ રૂપ બનાવી લે છે. તીર્થકરો મોક્ષ ગયા બાદ નિરાકર (આકાર વગરના) હોય છે એમ આ લોકો માનતા હોવા છતાં પણ તેઓનું પત્થર કે ધાતુની મૂર્તિમાં રૂપાન્તર કરી નાખે છે, અને તેમને ત્યાગી માનતા હોવા છતાં પણ તેમની ઉપર બધી ભતના લોગ (પદાર્થો)

ચડાવે છે. આ દેરાવાસી ભાઈઓ જાણે છે કે, તીર્થકરો નમ
રહેતા હતા, છતાં પણ તેમને જુદી જુદી જાતનાં વસ્ત્રો પહે
રાવે છે. તીર્થકરો અહિંસા ધર્મના જળરજસ્ત પ્રચારક હતા
એટલું જાણતા હોવા છતાં પણ, આ દેરાવાસી ભાઈઓ
કુલ વગેરે અનેક વસ્તુઓ ચડાવોને તીર્થકર નિમિત્તે
અસંખ્ય (અને અનંત) હવેનાં હિંસા કરે છે. તીર્થકરોને
હવે ફેરો વખત જન્મ લેવાનો નથી, છતાં પણ પથર કે ધાતુની
જડ મૂર્તિમાં તેમની પ્રાણ-પ્રતિષ્ઠા કરે છે. તીર્થકર મૃત્યુથી
છૂટી ગયા છે, એવું જાણતા હોવા છતાં પણ, નાશ પામી
જવાવાળા પથર કે ધાતુનું કેવળ તીર્થકરોને આ ભાઈઓ આપે
છે. એટલું જ નહિ, પાત્ર તીર્થકરોને મર્વ શક્તિમાન માનતા
હોવા છતાં, તીર્થકરોને અને તેના ઘરેવાને ચારની
બીકથી તાળામાં પૂરી રાખે છે નાનકડાં એટલે જ છે કે જમમાં
પડેલા અને મિથ્યાત્વમાં ક્રમેલા આ મૃતિપૂજક ભાઈઓના
કામોમાં અગણિત વિરોધ દેખાય છે.

મૃતિપૂજકોના પક્ષની પરીક્ષા અને ખડન

મૃતિપૂજક ભાઈઓનું કહેવું એમ છે કે, તીર્થકરની
પથરનો મૃતિઓ તેમને તીર્થકરોના શુદ્ધો યાદ દેવાનું છે,
અને તેમના દૃશ્યમાં તે શુદ્ધિઓનું અનુકરણ કરવાનો પ્રયત્ન
કરેલા હોવા કરે છે. પરંતુ આ વાત સાક પોરી છે, કાન્ય
કે તેમના આચાર વ્યવહાર પર આ વાતની જનુજ એટલી
અમર થઈ દેખાય છે મૃતિઓના કિમતી અને અમરતા
વરેણું, મદિરોમાં રાખી આપને અંજી નાખે તો
સારનો, લંબ અને વિનાશક પદાર્થો, અપુર અને મુદર

ગાયને, (જે મૂર્તિ પાસે હારમોનીયમની સાથે ગવાય છે) રંગબેરંગી વસ્ત્રો પહેરેલાં નાના નાના બાળકોના નાચ અને ભજન, તથા તેમના પગમાં બાંધેલા ઘુઘરાઓના ધમકાર, પ્રતિમાઓની સામે બાળવામાં આવતા ધૂપની ગંધ, આ બધી બાબતો (ધાંધલો) ભ્રમજાળમાં ફસાયેલા લોકોને મોક્ષમાર્ગ પર ન લઈ જતાં બીજે જ રસ્તે લઈ જાય છે, તેમજ તેઓના માનવા મુજબ તીર્થંદરોના સફ્ફુલ્લોનું અનુકરણ કરવાની ઈચ્છા પણ ઉત્પન્ન કરતી નથી, પરંતુ તેમને સંસારના ક્ષણિક સુખોની ભુવભુલામણીમાં ઝરણર ફસાવી દે છે.

જો સાચું પૂછો તો આ મૂર્તિઓ અને તેની પાછળનાં ક્રિયાકાંડોની ઉત્પત્તિ સ્વાર્થને લઈને જ થઈ છે, અને આ સ્વાર્થને ધ્યાનમાં રાખીને જ આ લોકો પોતાના અંધશ્રદ્ધાનું લોકોને મૂર્તિપૂજા તરફ ઝુકાવે છે. જ્યારે કોઈ ભક્ત મંદિરમાં જાય છે, ત્યારે ત્યાંના (હાકમાકવાળો) દેખાવ જોઈને જ તે ચક્રિત થઈ જાય છે, અને બત્તીના ઝગઝગાટથી તેની દૃષ્ટિ રાશની પર લીન થઈ જાય છે, તે વખતે તેના મનના વિચારો ચક્કરમાં પડી જાય છે અને જલ્દી કે તે સ્વપ્નમાં હોય તેમ તેને દેખાય છે. બીજા પૂજા કરનારાઓની પહેલાં પોતે પૂજા કરી દે એ એવી ધૂનમાં, તેમજ પૂજનના દ્રવ્યો ચડાવવાના આવેગમાં, આ ભક્તની તે વખતે જે દયા હોય છે, તે દયામાં એ દદાપિ પણ બનવા જોગ નથી કે, તે ભક્ત તે વખતે પોતાની બુદ્ધિથી જરા પણ વિચાર કરતો હોય, કે હું જે દામ કરી રહ્યો છું તે બુદ્ધિમાનનું છે કે અચુસમજનું! તેને આ વાતનું પણ જ્ઞાન

લોંકાશાહ દ્વારા મૂર્તિપૂજનો નિષેધ.

આવી હાલતમાં પરિવર્તન થવું તદ્દન સ્વાભાવિક હતું. નીચે લખેલ ઘટના મુજબ અમદાવાદના લોંકાશાહ નામના એક મોટા વેપારીના સંબંધમાં એવો એક જનાવ જાન્યો, જેથી તેમના હિલમાં મૂર્તિપૂજની નિરર્થકતા જતાવવાની પ્રશંસનીય ઇચ્છા ઉત્પન્ન થઈ આવી, અને તેઓ મુંબાયલા મનુષ્યોની રક્ષા કરવા તત્પર થયા. આ ઘટના નીચે મુજબ છે:—

જ્યારે લોંકાશાહ એકવાર મંદિરમાં ગયા, ત્યારે તેઓએ એક સાધુને પુસ્તક લંકારની વ્યવસ્થા કરતાં જોયા, અને પુસ્તકોની જર્ણી-શીર્ણી (ફોટેલ તુટેલ) અવસ્થા પર નિઃશ્વાસ નાખતા જોયા. આ સાધુએ જર્ણી થએલાં પુસ્તકોની રક્ષા કરવાના કામમાં લોંકાશાહની મદદ માગી. લોંકાશાહના અક્ષર ઘણાજ મુંઢર હતા તેમજ તેઓ ધર્માત્મા પણ હતા, એટલે તેઓએ પુસ્તકોની નકલો કરી દેવાનું કબુલ કર્યું અને તરત જ કામ શરૂ કરી દીધું. જ્યારે તેઓએ લખતાં લખતાં એ જોયું કે, સૂત્રોમાં લખેલા ત્રિહાંતો ઘણી જ ઉંચી કોટિના છે, તેમજ સૂત્રોમાં મૂર્તિપૂજા કરવાનું કયાંય પણ વિધાન (આજ્ઞા) નથી, તથા જોન સાધુઓને પરિશ્લ રાખવાનું કે તોદિક મુખ લોગવવાનું કયાંય લખ્યું જ નથી, ત્યારે તેમને આશ્ચર્ય થયું. તેમને જાણર પડી કે, આજ કાલના સાધુઓ જ વાંતાની સ્થાપના કરે છે, તે વાતો તો શાસ્ત્રોમાં જિલકુલ ઉજ નહિ.

આ જનાવથી તેમના હિલમાં અચાનક એક ક્રાંતિ જે થઈ ગઈ અને ને... વિચારો તદ્દન બદલાઈ ગયા. તે

દરેક સૂત્રની જે જે નકલો ઉતારી, તેમાંની એક નકલ સાધુને
 આપી અને બીજી નકલ પોતાની પાસે રાખી. ત્યાર બાદ
 તેઓએ સૂત્રોનો ઉડા અભ્યાસ કર્યો, અને મહાવીરના સિદ્ધાં-
 તોને હૃદયમાં ઘરાબર ઉતાર્યા. જે કે તેમનો જન્મ મૂર્તિ-
 પૂજક અપ્રદાયમાં થયો હતો, તો પણ તેઓએ મૂર્તિપૂજને
 તરત જ છોડી દીધી અને મેદાનમાં આવી નીનસમાજને
 પડકાર કરી હતું કે, જે સાધુઓ મૂર્તિપૂજની આજ્ઞા કરે છે,
 તેઓ હગ (ધૂર્ત) છે, કેમકે શાસ્ત્રોમાં મૂર્તિપૂજ કરવાનું
 વિધાન ક્યાંય પણ છે જ નહિ. લોકાચારમાં મહાન આત્મિક
 બળ હતું તેથી પોતાના વિચારો પ્રગટ કરવામાં
 તેઓ ન ગભરાતાં હિમ્મતપૂર્વક બહાર પડ્યા. તેઓએ
 તે વખતના સાધુઓની સ્વાર્થ પરાયણતાની પોલ ઉઘાડી પાડી
 અને શાસ્ત્રોમાં તપોડા અગ્રણી જૈન સિદ્ધાંતોનો પ્રચાર કર્યો
 શરૂ કર્યો. તુરંત જ યોગી સમગ્ર ભાર્મીઓ તેમના અત્ય જંગ
 નીચે આવી મળ્યા અને તેમની મદદથી તેમણે પવિત્ર અને
 અસાદી સિદ્ધાંતોનો પ્રચાર કર્યો શરૂ કર્યો. આથી ઘણાએ
 ઉન્માદ પડેલા બાઈઓને તેઓ અન્માર્ગ પર લાવ્યા. ત્યારે
 આ સ્વાર્થી સાધુઓએ જેમણે કે પોતાની સ્થિતિ કામાકાશ
 તેમજ દેવદાનંદ સર્વ ગર્ભ છે, તેમજ પોતાની માન-પૂજ
 નુષ્ટ કરી જવાનો નેવાનો છે, ત્યારે તેઓએ લોકાચારને તેમજ
 કરવાનું શરૂ કર્યું તેઓને લોકાચાર પર આક્રમણ કરવા
 વાગ્યાં અને તેમના અનુયાયીઓના આદિચરિત્રે દર્શાવેલ
 મંદિરો, પાંતુ આ વાગ્યું લોકાચાર પર હિમ્મત દારે એમ
 નોંધવું અનેક મુદ્દેઓ વચ્ચે તેમજ એક કેટલી
 મહત્વનાં વિરોધી મતોઓના વચ્ચે મદોને લોકાચાર અને

તેમના લક્ષ્મીએ ખૂબ જોરશોરપૂર્વક પોતાનું પવિત્ર કામ ચાલુ રાખ્યું. સ્વાર્થી સાધુઓની માન-પૂજા ધીમે ધીમે ઘટવા લાગી, અને લોકોના ટોળે-ટોળાં લોંકાશાહના શરણ નીચે આવવા લાગ્યાં. લોંકાશાહે સત્યજ્ઞાન રૂપી દીવાનો પ્રકાશ કર્યો અને આ પ્રકાશ હિંદના ચારે ખૂણામાં તુરત જ ફેલાઈ ગયો. જ્યાં જ્યાં આ પ્રકાશ ફેલાયો ત્યાં ત્યાં શાંતિનું રાજ્ય પથરાઈ ગયું. સત્યની જળહળતી જ્યોતિમાં અસત્ય અને ધૂર્તતાનો નાશ થવા લાગ્યો અને ફક્ત ૪૦૦ વર્ષની અંદર જ ભૂલા પડેલા પાંચ લાખ મનુષ્યો સાચા રસ્તા પર આવી ગયા, એટલે કે જૈન ધર્મના પવિત્ર અને અસલી સિદ્ધાંતોના અનુયાયી બની ગયા.

સ્થાનકવાસી નામ કેમ ધારણ કર્યું ?

જૈનધર્મના આ સાચા અનુયાયીઓનું ઉપનામ મૂર્તિ-પૂજકોએ વૈરભાવને લઈને ‘ડુંદીઆ’ રાખી દીધું. પોતાને મૂર્તિપૂજકોથી અલગ ઓળખાવવા માટે લોંકાશાહના લક્ષ્મી, બદ્ધે એમ દહેવું જોઈએ કે, મહાવીરના અસલી ઉપદેશોના સાચા લક્ષ્મી પોતાને ‘સ્થાનકવાસી’ દહેવા લાગ્યા. દેવને લઈને જ, દેરાવાસીઓ દહે છે કે, સ્થાનકવાસીઓ અમારા મૂળ સંઘની શાખા છે અને સ્થાનકવાસીઓની ઉત્પત્તિ ફક્ત ૪૦૦ વર્ષથી જ થઈ છે, પરંતુ તેઓની આ વાત સાફ ખોટી છે.

લોંકાશાહ જૈન ધર્મના અસલી સિદ્ધાંતોના

પ્રચારક હતા.

ઉપરના પૃષ્ઠોમાં આ વાત ચારી રીતે ચિત્ર કરી આવી છે કે, સ્થાનકવાસી સંપ્રદાય એ જ સાચો

પરિશ્રમ એકઠો કરનાર સ્વાર્થી સાધુઓને લીધે જ સમાજ
લગતી દિશાએ અને કુમાર્ગ પર ચાલ્યો ગયો હતો. કેવલ
એક આકસ્મિક ઘટનાને લઈને જ લોકાશાહને અસહી સૂત્રો
જોવા મળ્યાં, અને તેથી જ તેમને સત્યનો પત્તો મળ્યો,
અને તરતજ તે વળતમાં ચાલતા અસત્ય વિચારો અને
સિદ્ધાંતોનો વિરોધ કરવા સમર્થ થયા. લોકાશાહે જૈન
ધર્મના અસહી સિદ્ધાંતો બહાર પાડ્યા અને લોકોમાં
તેનો પ્રચાર કર્યો. તેનું ફલ એ આવ્યું કે, જૈન ધર્મના શ્રેષ્ઠ
અને ઉદાર સિદ્ધાંતો જોઈ લોકો ચકિત થઈ ગયા. ચકિત થઈ
જવાનું કારણ એ પણ હતું કે, આ ઉદાર સિદ્ધાંતો આ
પૂર્વ સાધુઓએ દેવતાઓ સહીઓ થયાં દબાવી મુખાવી
રાખ્યા હતા.

જેના નિર્મળ હૃદયમાં સ્વાર્થનો એક અંશ પણ
નહોતો, તેમજ જેના સાગિચાર, ઉપદેશ અને આચાર રક્ષા
સત્યના પ્રેમથી જ પ્રેરાયેલ હતાં, એવા ધર્મગ્રામી લોકાશાહના
મરણ, કાષ્ઠ અને મુદર ઉપદેશ નરક, સાધુઓના અન્યાયા-
શ્રી ગુણગણિતા અને સત્યની પ્રાથમિકતાને જાનમુદાપનું

— ૧. લોકાશાહના વચનના નિધિની રીતે દત્તી તેનું અનિદન
વર્ણન કરતે એવું નવનવનવે નવેનો કવિનામં કવિ છે—

વતિને ૧ ઉપદેશને જગ કરને. ૧૧ કરનેવાયા,

અથ જાને એ કરને ૧૨, વચનવાચ ૧૬ગવાયા (૧)

અથ ૧૩ ૧૪ ૧૫ ૧૬ ૧૭ ૧૮ ૧૯ ૨૦ ૨૧ ૨૨ ૨૩ ૨૪ ૨૫ ૨૬ ૨૭ ૨૮ ૨૯ ૩૦ ૩૧ ૩૨ ૩૩ ૩૪ ૩૫ ૩૬ ૩૭ ૩૮ ૩૯ ૪૦ ૪૧ ૪૨ ૪૩ ૪૪ ૪૫ ૪૬ ૪૭ ૪૮ ૪૯ ૫૦ ૫૧ ૫૨ ૫૩ ૫૪ ૫૫ ૫૬ ૫૭ ૫૮ ૫૯ ૬૦ ૬૧ ૬૨ ૬૩ ૬૪ ૬૫ ૬૬ ૬૭ ૬૮ ૬૯ ૭૦ ૭૧ ૭૨ ૭૩ ૭૪ ૭૫ ૭૬ ૭૭ ૭૮ ૭૯ ૮૦ ૮૧ ૮૨ ૮૩ ૮૪ ૮૫ ૮૬ ૮૭ ૮૮ ૮૯ ૯૦ ૯૧ ૯૨ ૯૩ ૯૪ ૯૫ ૯૬ ૯૭ ૯૮ ૯૯ ૧૦૦

૧૦૧ ૧૦૨ ૧૦૩ ૧૦૪ ૧૦૫ ૧૦૬ ૧૦૭ ૧૦૮ ૧૦૯ ૧૧૦ ૧૧૧ ૧૧૨ ૧૧૩ ૧૧૪ ૧૧૫ ૧૧૬ ૧૧૭ ૧૧૮ ૧૧૯ ૧૨૦ ૧૨૧ ૧૨૨ ૧૨૩ ૧૨૪ ૧૨૫ ૧૨૬ ૧૨૭ ૧૨૮ ૧૨૯ ૧૩૦ ૧૩૧ ૧૩૨ ૧૩૩ ૧૩૪ ૧૩૫ ૧૩૬ ૧૩૭ ૧૩૮ ૧૩૯ ૧૪૦ ૧૪૧ ૧૪૨ ૧૪૩ ૧૪૪ ૧૪૫ ૧૪૬ ૧૪૭ ૧૪૮ ૧૪૯ ૧૫૦ ૧૫૧ ૧૫૨ ૧૫૩ ૧૫૪ ૧૫૫ ૧૫૬ ૧૫૭ ૧૫૮ ૧૫૯ ૧૬૦ ૧૬૧ ૧૬૨ ૧૬૩ ૧૬૪ ૧૬૫ ૧૬૬ ૧૬૭ ૧૬૮ ૧૬૯ ૧૭૦ ૧૭૧ ૧૭૨ ૧૭૩ ૧૭૪ ૧૭૫ ૧૭૬ ૧૭૭ ૧૭૮ ૧૭૯ ૧૮૦ ૧૮૧ ૧૮૨ ૧૮૩ ૧૮૪ ૧૮૫ ૧૮૬ ૧૮૭ ૧૮૮ ૧૮૯ ૧૯૦ ૧૯૧ ૧૯૨ ૧૯૩ ૧૯૪ ૧૯૫ ૧૯૬ ૧૯૭ ૧૯૮ ૧૯૯ ૨૦૦

૨૦૧ ૨૦૨ ૨૦૩ ૨૦૪ ૨૦૫ ૨૦૬ ૨૦૭ ૨૦૮ ૨૦૯ ૨૧૦ ૨૧૧ ૨૧૨ ૨૧૩ ૨૧૪ ૨૧૫ ૨૧૬ ૨૧૭ ૨૧૮ ૨૧૯ ૨૨૦ ૨૨૧ ૨૨૨ ૨૨૩ ૨૨૪ ૨૨૫ ૨૨૬ ૨૨૭ ૨૨૮ ૨૨૯ ૨૩૦ ૨૩૧ ૨૩૨ ૨૩૩ ૨૩૪ ૨૩૫ ૨૩૬ ૨૩૭ ૨૩૮ ૨૩૯ ૨૪૦ ૨૪૧ ૨૪૨ ૨૪૩ ૨૪૪ ૨૪૫ ૨૪૬ ૨૪૭ ૨૪૮ ૨૪૯ ૨૫૦ ૨૫૧ ૨૫૨ ૨૫૩ ૨૫૪ ૨૫૫ ૨૫૬ ૨૫૭ ૨૫૮ ૨૫૯ ૨૬૦ ૨૬૧ ૨૬૨ ૨૬૩ ૨૬૪ ૨૬૫ ૨૬૬ ૨૬૭ ૨૬૮ ૨૬૯ ૨૭૦ ૨૭૧ ૨૭૨ ૨૭૩ ૨૭૪ ૨૭૫ ૨૭૬ ૨૭૭ ૨૭૮ ૨૭૯ ૨૮૦ ૨૮૧ ૨૮૨ ૨૮૩ ૨૮૪ ૨૮૫ ૨૮૬ ૨૮૭ ૨૮૮ ૨૮૯ ૨૯૦ ૨૯૧ ૨૯૨ ૨૯૩ ૨૯૪ ૨૯૫ ૨૯૬ ૨૯૭ ૨૯૮ ૨૯૯ ૩૦૦

લક્ષ જલ્દીથી ખેંચાયું, અને સત્યનો પ્રકાશ તેમના હૃદય પર પથરાઈ ગયો. સાચું પૂછો તો લોંકાચાહે, નથી તો કોઈ પોતાનો નવો સિદ્ધાંત સ્થાપ્યો, કે નથી તો કોઈ નવીન દર્શન પદ્ધતિ સ્થાપવાનો દાવો કર્યો. તેઓએ લોકોને અમલી જૈનશાસ્ત્રોમાં શું લખ્યું છે તે જતાવવામાં, અને તે વખતમાં ચાલતાં લૌકિક અને સ્વાર્થથી ભરપૂર સિદ્ધાંતોથી

ઉપરની છ લાઇનોમાં લોંકાચાહના જન્મ પહેલાં કેવી રિથતિ હતી, તેનો ખ્યાલ આપ્યો છે.

તમ એસે વિકરાળ કાળમેં, લોંકાચાહ કા જન્મ દુવા,
ગહન તિમિરસેં પૂર્ણ દેશમેં, અદ્ભૂત એક પ્રકાશ દુવા. (૨)

આવા વિકરાળ કાળમાં લોંકાચાહનો જન્મ થયો. પછી શું થયું તે આગળ વાંચો.

ધર્મ પ્રાણ લોંકાચાહને, દયા ધર્મ કા દેલાયા. (૨)

અંધ અદ્વાણુ ભક્ત જનોંકો, સત્ય ધર્મ તમ સિખડાયા. (૨)

ભારતકે કાને કાને મેં, હિસને કંઠા જમવાયા,
ગહન નીંદમેં પડે દુએ કા, ફિરસેં હિસને જમવાયા. (૨)

સૂરજ આપકે ઉપદેશોને, જિજ્ઞાસી જૈસા કામ કીયા,
મુંતક જન ઉસ ધર્મપીરને, ભક્ત હૃદયકો ખીંચ લીયા. (૨)

આ મુજમ લોંકાચાહે ખૂબ મહેનત લઈ, પતિઓના પંત-માંથી લાખો લોકોને હોડાવી, દિંદના ચારે ખૂણામાં સન એવા ર્યા. ધર્મને દેલાઓ. વગી તેમજે બીનું શું કર્યું ?

આમમ ઉદારક લોંકાચાહે, માટીનં સુયર કા કામ કીયા,
દિંસક પૂજા જાધ કરા કે, અદિંસક જંડા રરકાયા.

જે કામ પુરોષમાં માટીનં સુયરે કર્યું, તે કામ દિંદમાં લોંકાચાહે કર્યું.

જયવાનો માર્ગ જતાવવામાંજ પોતાનું કર્તવ્ય પૂરું કર્યું. સફર લોકાશાહે જતાવેલ સરળ અને આત્મોન્નતિ કરવાવાળા સાચા સિદ્ધાંતોએ જન સમુદાય પર બહુ ભાર અસર કરી. તેઓએ પોતાના અંતઃકરણમાં આ સિદ્ધાંતો ઉપર શાંતિપૂર્વક વિચાર કર્યો, અને તેમને હૃદય વિશ્વાસ યથા ગયો કે, આ સિદ્ધાંતો સાચા, પવિત્ર અને દરેક રીતે પૂર્ણ છે, અને તે વખતના નામધારી મહાત્માઓના સિદ્ધાંતો મન-માન્યા અને ગોટાળાથી બરપુર છે. આ પ્રકારનો વિશ્વાસ ધર્મજવાથી પાપથી દરવાવાળા અને બુદ્ધિમાન લોકોએ તરતજ આ અસતી અને પ્રાચીન ધર્મ અંગીકાર કરી લીધો. પરંતુ જે લોકો પશુપાત્રી અને કટ્ટર હતા તેઓએ પૂતળા પાખંડને અને નેપીજ બીજ ક્રિયાઓ (કે જેની આજ્ઞા જન ધર્મના તીર્થકરોએ લીધી જ નથી) ને ઊંડી નક્કિ.

ઉપરની વાતોથી બરાબર સિદ્ધ થાય છે કે, સ્થાનકવાળી મંત્રપ્રદાય એ મૂર્તિપૂજક સંપ્રદાયની શાખા નહોતી-નહી. પરંતુ એમ જરૂર કરી શકાય કે, મૂર્તિપૂજક સંપ્રદાય મૂળ (સ્થાનકવાળી) જો અત્યંત ધર્મ મંત્રેષુ છે, અને તેમણે મહાવીરના સિદ્ધાંતોનો વિરોધ અને નવોજ સંપ્રદાય ઉત્પાદ્યો છે.

એક મનને બંધ પામતી શાખા ત્યારેજ કરી શકાય કે જ્યારે તે મનને પામતો અગતી પ્રવાણોના સિદ્ધાંતનું ખરું જાણે છે. એ સિદ્ધાંતો જોઈને એ જ નિર્ણય સિદ્ધ થઈ શકે છે કે, સંપ્રદાયો મૂર્તિપૂજક સંપ્રદાય એક છે. એ સંપ્રદાય છે કે, જે કટ્ટર સિદ્ધાંતો અને અપર્યાપ્ત મનને અને અંધ નિર્ણયો સિદ્ધ

તેથી વિરુદ્ધ ચાલે છે. એટલા માટે એ કહેવું યુક્તિયુક્ત છે , આ દેરાવાસી સંપ્રદાય એ પ્રાચીન ધર્મની (સ્થાનક-વાસીની) એક શાખા છે, અને અસલી તત્વોથી વિમુખ થઈ ગયેલ છે. ફક્ત સ્થાનકવાસી સંપ્રદાયજ તીર્થંકરોના અસલી ઉપદેશોને માન આપે છે અને તેથી કોઈ પણ એમ કહી ન શકે કે, સ્થા. સંપ્રદાય બીજા કોઈ પણ ધર્મની શાખા છે.

આવા સંજોગોમાં કોઈ પણ નિષ્પક્ષપાત પાઠક મારી આ વાતની સાથે જરૂર મળતા થશે કે, જૈનોમાં જે કોઈ પણ સંપ્રદાય મહાવીરના અસલી અને સાચા અનુયાયી હોવાનો દાવો કરી શકતો હોય તો તે એક ફક્ત સ્થાનક-વાસી સંપ્રદાયજ છે.

સ્થાનકવાસીજ જૈન ધર્મના અસલી અને સાચા અનુયાયી છે, અને શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક સંપ્રદાય મૂળ સંધની એક શાખા માત્ર છે, તે વાતને વધારે મજબુત કરવા માટે એ વાત જરૂરની છે કે, આપણે તે લક્ષણો (સિદ્ધાંતો) ની તપાસ કરીએ કે જે લક્ષણો મહાવીરના સાચા અનુયાયી બનાવી શકે, અને પછી આ સિદ્ધાંતોની કસોટી પર કસી પરીક્ષા કરીએ કે, આ બન્ને સંપ્રદાયોમાંથી એવો કયો સંપ્રદાય છે કે જે ખરી રીતે અસલી જૈન કહી શકાય.

મૂર્તિપૂજકો અને સ્થાનકવાસીઓની તુલના.

દેરાવાસીઓ ૪૫ સૂત્રોને માને છે, ત્યારે સ્થાનકવાસીઓ ૬૫૩ ઉર નેજ માને છે. સ્થાનકવાસીઓની આ માન્યતા

• જ્યાં જ્યાં દેરાવાસી યજ્ઞ મૂક્યો છે ત્યાં ત્યાં શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક જૈન મંત્રાલય.

આથી ઉલટું દેરાવાસી સાધુઓમાં ઘણાએ એવા છે, કે જેઓ પોતાની પાસે એક યા બીજી રીતે પૈસો ટકો રાખે છે, તેમજ બીજી પણ એવી એવી ચીજો રાખે છે કે જે ચીજો રાખવાની આજ્ઞા શાસ્ત્રોમાં નથી. સ્થાનકવાસી સાધુઓ પોતાની પાસે ફક્ત તેજ ચીજો રાખે છે, કે જે ચીજો રાખવાની જૈન શાસ્ત્રોમાં આજ્ઞા અપાયેલી છે.

આ પ્રકારે આ જન્મે સંપ્રદાયના સાધુઓમાં એટલી બધી ભિન્નતા છે કે, જો તે બધાનું વર્ણન કરવામાં આવે તો સેંકડો પાના ભરાઈ જાય. તે હિસાબે અહિં વધારે વર્ણન ન કરતાં, તેમજ મારા સુરા પાકકનો વધારે સમય ન લેતાં, દુકમાં એટલુંજ કહેવું જાસ છે કે, જો કે આ જન્મે સંપ્રદાયો એકજ શાસ્ત્રને માને છે અને એકજ તીર્થંકરોના ભક્તો હોવાનો દાવો કરે છે, તો પણ આ જન્મે સંપ્રદાયોના આચાર-વિચારમાં એટલો જથ્થો તફાવત દેખાય છે કે, જો કોઈ પરદેશી તેમનું અવલોકન કરે તો તે જરૂર એમજ કહેશે કે, આ જન્મે સંપ્રદાય તદ્દન અલગ અલગ ધર્મના અનુયાયીઓ છે, અને તેમના સિદ્ધાંતોમાં કોઈ પણ પ્રકારની સમાનતા છેજ નહિ.

દેરાવાસી સાધુઓ કરતાં સ્થાનકવાસી સાધુઓ, આત્મ-ત્યાગ અને આત્મ-સંયમના દૃઢ નિયમો વધારે સારી રીતે પાળે છે. સ્થાનકવાસી સાધુઓ સંસાર સાથે એવો દોષ પ્રકારનો સંબંધ રાખવાજ નથી કે જેથી તેઓ સ્વાર્થી બની જાય. સ્થા. ઓમાં એવો દોષ દોષ નથી કે જેથી દરી

તેઓ સત્ય વસ્તુનો ઉપદેશ દેતાં આંચકો ખાય. સંસાર ત્યાગવામાં અને લૌકિક સુખોને લાત મારી દીશા લેવાનો સ્થા. સાધુઓનો એક માત્ર એજ ઉદ્દેશ છે કે, તેઓ, તીર્થ-કરોએ જે મહાન્ સદ્ગુણોનું પાલન કર્યું હતું, તે સદ્ગુણોનું પાલન કરી અમર થઈ જાય. (કરી જન્મ લેવો ન પડે) આરાંધ્ય એ છે કે, સ્થા. સાધુઓ મહાવીરના સાચા ભક્ત થવાની યોગ્યતા રાખે છે, અને તેથીજ, જૈનધર્મના પવિત્ર અને અસહી સિદ્ધાંતોનો સાચો ઉપદેશ દેવાની કોઈનામાં પણ યોગ્યતા હોય, તો તે સ્થા સાધુઓમાંજ છે. આ સત્ય સિદ્ધાંતોનો બહોળો ફેલાવો કરવાનોજ સ્થા. સાધુઓનો ખાસ ઉદ્દેશ ડોવાયી, તેઓજ મહાવીરના સાચા ભક્તો કહેવાત વચાને લાયક છે.

તે લોકોને હું મહાવીરના સાચા ભક્તો નથી કહી શકું, કે જેઓ પોતાને ધર્માત્મા કહેવાયે છે, અને ફક્ત પોતાનીજ ચિંતામાં લાગ્યા રહે છે, તેમજ મંચારને છાંય્યા છતાં પણ સંસારના કાનેમાં ફેલાયતા રહે છે, અને પોતાની મનઃકલ્પ આશયમાં તેમજ લોકોને ઉત્સાહમાંજ રચ્યા પચ્યા રહે છે.

આચા ગિપ્પ જનવામાં કઈ વાતોની જરૂર છે?

જો આ ગિપ્પ જનવામાં કોઈ એ જરૂરી નહીં કે, નીચેની નીચેની જરૂરો (જરૂરો) આવી પૂરતી હોય, કે જેમ દેશ-વેશમાં કોઈ કોઈ જરૂરો હોય તે જરૂરોને કહી શકાય છે. આ જરૂરોની જરૂરોને કહી શકાય છે. આ જરૂરોની જરૂરોને કહી શકાય છે.

કરીએ, સ્વાર્થ તરફ લઈ જનારી ઇચ્છાઓ, તેમજ પાપી વિચારોનો ત્યાગ કરીએ, અને પરિગ્રહથી મુક્ત થઈ જઈએ. આ પ્રમાણે કરવાથીજ આપણે મહાવીરના સાચા શિષ્યો કહેવાયી શકીએ. જૈન ધર્મની માન્યતા છે કે, સદાચાર એજ પરમ ધર્મ છે અને આ સદાચાર મેળવવા માટે પ્રેમ, પવિત્રતા, દયા, આત્મત્યાગ વગેરે લોકોત્તર (દેવી) ગુણોનો વિરોધ કરવાવાળી માનસિક અને શારીરિક વાતોનો ત્યાગ કરી દેવો જોઈએ. જ્યાં સુધી મનુષ્ય વિષય વાસનાઓમાં લુપ્ત રહે છે, અને સંસારથી દૂર થતો નથી, ત્યાં સુધી આપણે તેને સાચો શિષ્ય કહી શકીએ નહિ.

તીર્થંકરોના ઉપદેશોનો એજ ઉદ્દેશ છે કે, મનુષ્ય સદ્ગુણ અને પવિત્રતા શીએ, અને મન, વચન, કાયાથી પ્રેમ અને દયામય થઈ જાય, જેથી તેનો આત્મા સંસારથી મુક્ત થઈ જાય. તીર્થંકરો હમેશાં દયા, પવિત્રતા અને સદાચારવાળા હતા, એટલું મનમાં સમજીને ખેંચી રહેવાથી કાંઈ કામ થઈ શકે નહિ, પરંતુ તેમના જેવા સદ્ગુણી થવાની મહેનત કરવી જોઈએ. તેમજ એટલું જાણી લેવું પણ બસ નથી કે, તીર્થંકર ક્ષમાના સાગર અને સંપૂર્ણતાની મૂર્તિ હતા, પણ તેની સાથે એ જાણવું જરૂરી છે કે, હું પણ તીર્થંકરે જતાવેલી દરેક વાતોને મારાથી બની શકે તેટલી પાળવાની મહેનત કરું. સાથે સાથે એ પણ જરૂરનું છે કે, હું પણ તીર્થંકર જેવોજ દયાળુ અને સર્વગુણપ્રપન્ન બનું અને તેઓએ પોતાના જીવનમાં જે જે દેવી ગુણોનું અનુકરણ કર્યું હતું તે ગુણો હું મેળવું.

ફેક્ટા સ્થાનકવાસી સાધુજ મહાવીરના સાચા શિષ્ય છે

આ રીતે સ્થાનકવાસી સાધુઓનું જીવન પૂર્વે મેલ ગયેલ મહાત્માઓના ઉપદેશ અને આદેશોના એક નાનો પણ જીવતો ભાગતો નમુનો છે.

સ્થાનકવાસી સાધુઓ, તીર્થકરે જતાવેલ ઉંચામાં ઉંચા જૈન સિદ્ધાંતો પ્રમાણે ચાલવાની જાની શક્તી જાપી મહેનત કરે છે, અને પોતાનું આચરણ પણ તે મુજબજ જનાવે છે. જૈન ધર્મ શરીરની મુંદરતાને કે મુખને ઠાંઈ પણ મદત આપવામાં માનતો નથી, પણ આઃમાને મુંદર અને ઉજા જનાવવાનું જૈન ધર્મ શીખાવે છે; એટલા માટે સ્થા. સાધુઓ પોતાના શરીરની મુંદરતા કે મુખની ઠાંઈપણ દરકાર નથી કરતા; પરંતુ તેઓ પોતાનું આચરણ પવિત્ર અને નિષ્કલંક રાખવાનો પૂરી મહેનત કરે છે, અને લૌકિક પદાર્થો અને મોહધો દૂર રાખે છે. ક્યેં કરાવ્ય મહાવીરના સિદ્ધાંતો મુજબ આત્માના, અને તીર્થકરોની પવિત્રતા નેમજ મહત્વોના અનુકરણ કરવામાં તેઓ આમજ નથી જાય (દુનિયાની નજરે જનુ આમજ નથી ગયા દેખાય) ને, નેમજ આ કામ પેલે જીવે, કામજે મહામાત્રની કેઈ દિવસ અનિશ્ચયેના કેઈ કાની નહીં જે સે.કે. સ્થાનકવાસી સાધુઓની આ અનિશ્ચયેના કામ કરે છે, ને સે.કે. એક જગ્યા પહોંચે દરેક આ દિવસે જ પૂર્ણ કરાવે છે, એમજ કહેવું જોઈએ. તેમજ અનિશ્ચયેના કામ નિષ્કલંક અનુકરણ કરવા દૂરવને નિષ્કલંક રીતે નેમજ કરવા જોઈએ. તેમજ દરેક કામને કરવા

રાખવી, આ પ્રત્યેક મોટા ધર્મના મુખ્ય સિદ્ધાંતો છે. જે લોકો આ આજ્ઞા મુજબ જરાજર ચાલે છે, તેમને દોષિત ઠરાવવા કે તેમની મરકરી કરવી, એ ન્યાયની સર્વથા વિરુદ્ધ છે. અને જે લોકો તે પ્રમાણે મરકરી વગેરે કરે છે, તે કષ્ટ પોતાના ઈર્ષાણુ અને શુન્ય-હૃદયનો પરિચય આપે છે.

આ એક બહુ જ ખેદની વાત છે કે, દેરાવાસી લાઇઓ, સ્થા. સાધુઓની પવિત્રતા જોઈને ઈર્ષા કરે છે. જો કે તેનું કારણ એ છે કે, સ્થા. સાધુઓના આચાર-વિચારની જરાજરી દેરાવાસી સાધુઓ કરી શકતા નથી * અને એટલા માટેજ આ બન્ને સંપ્રદાયમાં કોઈ દિવસ પણ મૈત્રી લાવ રહ્યો નથી. દેરાવાસીઓએ હુમેશાં સ્થાનકવાસીઓ સાથે દુશ્મનાવટ રાખી છે, અને સ્થાનકવાસીઓ શાંત હોવા છતાં પણ તેમને હેરાન કર્યા છે. દેરાવાસીઓએ સ્થાનકવાસીઓને માથે અનેક ખોટાં કલંક ચડાવ્યાં છે, તથા અનેક જાતના જુદા જુદા નામથી સંજોષી તેમને ચિડાવ્યા છે. તેઓએ સ્થાનકવાસીઓની બાળતમાં પોતાની મનમાની વાતો કરી છે, અને તેમને 'ડુંઢીયા' કહી બદનામ કર્યા છે. તેઓએ સ્થાનકવાસીઓને બદનામ કરવામાં પાર્શ્વ વાળીને જોયું નથી.

* દેરાવાસી સાધુઓના જીવન ચરિત્રનો નમુનો વાંચવો હોય તો વાંચો "જ્ઞાનદાસાચર મુખ ચરિત્રિકા" ભાગ ૧-૨-૩, કે જે તેમનાજ સમાજાઈ ખરતર મચ્છરાગા કમગચરિત્રએ બહાર પાડેલ છે.

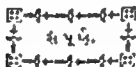
જૈન ધર્મનો સારભૂત સિદ્ધાંત જે અહિંસા છે, તેનું પાલન સ્થા. સાધુઓ બહુજ સાવધાનીથી કરે છે, તે વાતની રાગ આ દેવવાતી ભાઈઓ મરકરી કરે છે. પરંતુ તેઓને સ્પષ્ટ જ્ઞાન નથી કે, અહિંસા એજ જૈનધર્મનું મુખ્ય અને મૂળભૂત છે. અને જન ગણને દરેક પૃથ તે અહિંસાનો જ ઉદ્દેશ્ય છે કે અહિંસાનો મહાન્ અને કલ્યાણકારી નિર્દોષ આચાર છે. ધર્મનો પહેલો અને મુખ્ય નિર્દોષ જ એક જ અહિંસાના સિદ્ધાંત પર ચાલે છે, તેના સારને જાણીને જનને ગહનામ કરવા, એ જૈન-ધર્મના નિર્દોષ નિર્માણનું જીવન જંતું કામ છે. શ્યામક-વર્ણના આચાર્યજીએ કહ્યું છે કે, અહિંસા એજ જૈન-ધર્મનો મૂળભૂત સિદ્ધાંત છે.

હું માનું છું કે, આ નાના પુસ્તકમાં દેરાવાસીઓએ ઈર્ષા અને ઘૃણાથી જે જે મુશ્કેલીઓ અને સંકટો સ્થાનકવાસીઓ પર વરસાવ્યાં છે, અને સ્થાનકવાસીઓએ શાંતિ-પૂર્વક સહન કર્યા છે, તેનો હેવાલ ટુંકમાં કહી દીધો છે. સાથે સાથે એ પણ જતાવી ચૂક્યો છું કે, સ્થા. સંપ્રદાયની ઉત્પત્તિ ક્યારે અને કેવી રીતે થઈ. હવે મારા મુગ્ધ પાઠકોને માટે બે શબ્દ લખીને આ વિષય સમાપ્ત કરીશ.

સ્થા. ધર્મની સત્યતા અને પ્રાચીનતા જાણતનું મેં જે ઉપર વિવેચન કર્યું છે, તે કોઈ પણ જાતના પદ્ધતિ વગરજ, અને હરેક જાણતોનો વિચાર કરીનેજ કર્યું છે. આ જાણતમાં મેં જે જે પ્રમાણો આપ્યાં છે, તેમાંથી કદાચ કોઈ પ્રમાણો વાદવિવાદવાળાં હોય, પરંતુ તેથી કરીને મેં જે જે દલીલો, નૈન, બૌદ્ધ અને હિન્દુ શાસ્ત્રોનાં પ્રમાણોથી આપી છે, તે દલીલોને જરા પણ ખાધા આવી શકતી નથી. આ વિષયના વિવેચનમાં જે જે વાતોથી મેં પ્રકાશ પાડ્યો છે, તે જાધી વાતોનો અને ઘટનાઓનો મેં પૂરેપૂરો વિચાર કર્યો છે, અને પછીજ મેં મારો મત દાખવ્યો છે. સંભવ છે કે, મેં આપેલી દલીલોમાં કોઈ એવી પણ હોય, કે જે જાધાને સમાધાનકારક ન લાગે, પરંતુ મને એટલો તો દૃઢ વિશ્વાસ છે કે, આ દલીલો એવી તો જરૂરી છે કે, જેના ઉપર મારા મુગ્ધ પાઠકોને વિચાર તો કરવોજ પડશે હવે જો થોડા સમયને માટે આ વિવાદમય વિષય હું અડગ રાખી દઉં, તો પણ મારા આ મુખ્ય વિષયની સત્યતા સિદ્ધ કરવામાં કોઈ જાતની હસ્તક્ષેપ આવતી નથી કે, સ્થાનકવાસીજ મહા-

વીરના અસલી અને સાચા અનુયાયી છે, અને દેરાવાસી કે દિગંબર એ બન્ને સંપ્રદાયો નકલીજ છે.

આટલા માટે મારા મુઠા પાઠકોને મારી નમ્ર વિનંતિ છે કે, તેઓ આ પુસ્તકને આદિથી અંત સુધી નિષ્પક્ષપાત પછે વાંચે. મારા વિચારના ટેકામાં મેં જે જે પ્રમાણે આપ્યાં છે, તેની બરાબર તપાસ કરીને તે પ્રમાણોને ન્યાયના ત્રાજવામાં તોળી જુએ, અને પછીજ પોતાની માન્યતા દઢ કરે.

સ્થા. જૈન ધર્મની સત્યતા જતાવતું બાણ સૂર્યમાનુ, જૈન
માસ્કર, બડી સાદડીવાળાનું નીચેનું કવિત દરેક ભાષને ઘણુંજ
ઉપયોગી થઇ પડશે, એમ ધારી અહિં આપું છું:- —પ્રકાશક.

ધુન.

હમ શ્રમણ ઉપાસક સાધુ મારગી, સચ્ચે સ્થાનકવાસી હય,
સંપૂર્ણ દયા કે પાલક હય, ઉન ગુરુ કે અંતેવાસી હય ॥ટૅકા
જો આડંબર કો ધર્મ કહે, ઉનકે હમ પ્રબળ વિરોધી હય,
જિનવર આજ્ઞા પ્રતિપાલક હય, હમ સચ્ચે સ્થાનકવાસી હય.
જો કબી ન હિંસા કરતે હય, હમકો ભી દયા સિખાતે હય,
હમ જહાં મિલેંગે વહાં, ‘દયા પાળો’ યહ શબ્દ સુનાતે હય;
ઉન ગુરુ કે અંતેવાસી હય, હમ સચ્ચે સ્થાનકવાસી હય.
જો કબી અસત્ય ન કરતે હય, હમકો ભી સત્ય સિખાતે હય,
હમ જહાં મિલેંગે વહાં, ‘સત્ય જોવો’ યહ શબ્દ સુનાતે હય;
ઉન ગુરુ કે અંતે વાસી હય, હમ સચ્ચે સ્થાનકવાસી હય.
જો કબી ન ચોરી કરતે હય, હમકો અચીધ્ધ સિખાતે હય;
હમ જહાં મિલેંગે વહાં, ‘ન ચોરી કરો’ મુશબ્દ સુનાતે હય;
ઉન ગુરુ કે અંતે વાસી હય, હમ સચ્ચે સ્થાનકવાસી હય.
જો કબી કુશીલ ન રહેતે હય, હમકો ભી શીલ સિખાતે હય,
હમ જહાં મિલેંગે વહાં, ‘શીલ પાલો’ યહ શબ્દ સુનાતે હય;
ઉન ગુરુકે અંતેવાસી હય, હમ સચ્ચે સ્થાનકવાસી હય.
જો કબી ન મમતા રખતે હય, હમકો નિર્મોહ સિખાતે હય,
હમ જહાં મિલેંગે વહાં, ‘ન મમતા કરો’ મુશબ્દ સુનાતે હય;
ઉન ગુરુ કે અંતે વાસી હય, હમ સચ્ચે સ્થાનકવાસી હય.
જો વીતરાગ કે ધર્મી હય, વે ‘સૂર્યમાનુ’ કો ભાતે હય,
ઉસકે હી ભજન દહાતે હય, હમ સચ્ચે સ્થાનકવાસી હય.

સંપૂર્ણ દયા કે પાલક હય, ઉન ગુરુ કે અતેવાસી હ
હમ શ્રમણ ઉપાસક સાધુ મારગી, સચ્ચે સ્થાનકવાસી હ
જૈનશાળાના બાળ-બાળાઓને શિખામણ.

મારા બહાવાં બાળ-બાળાઓ ! આ આખું એ પુર
તમે બરાબર વાંચી ગયાં હશે. એક વખત વાંચ્યું હોય
ફરી બીજી વખત, ત્રીજી વખત એમ ફરી ફરીને વાંચી જાવ
જેમ વધારે વખત વાંચશે તેમ આપણા ધર્મની સત્યતા
તમને વધારે ખાતરી થશે. આપણો ધર્મ સો ટકાનું મેં
છે તેમ આ સર્વ ધર્મમાં કહ્યા સુજાળ બરાબર વર્તેલ
વાળા આપણે આપણો ધર્મ એવો મુલ્ય છે કે, હું કે જ
તમારે આપણે મોડા મળી ગયે આપણા ધર્મમાં અકિર
આપણે જાણે તે જાણે છે. અને આપણું અકિર તે
દરજાએ જાણે તે જાણે છે. આપણા ધર્મને પશુ ધર્મને
અનુપમ નથી. આપણા ધર્મને પશુ ધર્મને
દેવ ધર્મને પશુ ધર્મને પશુ ધર્મને પશુ ધર્મને
મનુષ્ય ધર્મને પશુ ધર્મને પશુ ધર્મને પશુ ધર્મને

૨. જૈનશાળામાં બરાબર વખતસર હાજર થઈ, પોતાના પાઠ બરાબર ધ્યાન દર્શી વાંચવા, અને જેમ બને તેમ અધ્યાસમાં આગળ વધવું.

૩. દરેક બાળ-બાળાઓએ બની શકે તો દરરોજ જૈન શાળાના વખતમાં સામાયિક કરવી. રોજ ન બની શકે તો ત્યારે બની શકે ત્યારે. તેમ છતાં પણ ન બની શકે તો રવિવારે અને રજાને દિવસે તો જરૂર સામાયિક કરવી.

૪. જૈનશાળાના વખત સિવાય, ૨૪ કલાકમાં ઓછામાં ઓછી એક કલાક બચાવી, દરરોજ એક કલાક સામાયિક દરેકે કરવી જ જોઈએ. સામાયિક દિવસે અગર રાત્રે, ગમે ત્યારે થઈ શકે છે. બરાબર ધ્યાન રાખીને એક શુદ્ધ સામાયિક કરવાથી અનંત લવના પાપ નાશ પામે છે, એટલુંજ નહિ પણ આપણા હૃદયને-આત્માને પણ અપૂર્વ શાંતિ-સુખનો લાભ મળે છે.

૫. દરેક બાળ-બાળાએ રાત્રે સૂતી વખતે નવકાર મંત્રની એક માળા જરૂર ફેરવવી. શુદ્ધ મનથી નવકાર મંત્ર ગણનાર કોઈ દિવસ દુઃખી રહેતો નથી. નવકાર મંત્ર એ એક એવો અમૂલ્ય પાઠ છે કે, તે પાઠ કરનારના અનેક ભવોના પાપ નાશ પામી જાય છે. માટે દરેકે નવકાર મંત્રની માળા ફેરવો, પોતાના મા-આપ અને ઘરના દરેક મુરખી-ઓને વંદન કરી, પડીજ મૂવું.

૬. દરેક બાળ-બાળાએ સવારે વહેલા ઉડવાની ટેવ રાખવી બની શકે તો સવારનું પ્રતિક્રમણ કરવું. પ્રતિક્રમણ ન થઈ શકે તો સામાયિક કરવી અને જો સામાયિક પણ

ચૌવિહારના પર્યખાણું અવશ્ય કરવાં. તેથી અનેક લાભ છે.

૧૩. દરેકે પોતાના ઘરની આસપાસ રહેતાં બાળ-બાળાને નૈનશાળામાં આવવા સમજાવવા, અને પોતાની સાથે તેડી લાવવા.

૧૪. એક પાણીના ટીપામાં અસંખ્યાતા જીવો રહેલા છે, એમ નૈન શાસ્ત્રી કહે છે. એટલુંજ નહિ પણ આજનું સાયન્સ પણ તેજ વાત કહે છે. માટે પાણીનો જરા પણ દુરપયોગ નહિ કરતાં, ઘીની માફક વાપરવું. ઘી જેમ મોંઘું હોવાથી આપણે તેનો ઉપયોગ જોઈ વિચારીનેજ કરીએ છીએ, તેમજ પાણીનો ઉપયોગ પણ જરાજરા જોઈએ તેટલોજ કરવો. નહાવા ઘોવામાં એક ડોલ પાણી જોઈતું હોય તો એક જ ડોલ વાપરવી.

૧૫. અગ્નિના એક તણખામાં અસંખ્યાતા જીવો રહેલા છે. માટે અગ્નિનો પણ જોઈ વિચારીને જ ઉપયોગ કરવો. રાત્રે સૂતી વખતે અને ત્યાં સુધી જતી ઠારીને જ સૂવું. જેથી ત્રણ લાભ છે.

૧-અગ્નિકાયના જીવ મરશે નહિ.

૨-આંખોને જતીથી જે નુકસાન થાય છે, તે નહિ થતાં આંખો સારી રહેશે.

૩-કરકસરથી ખર્ચમાં પણ ફાયદો થશે, અને આગની ખીંક પણ નહિ રહે.

૧૬. વનસ્પતિકાયમાં પણ અંખ્યાતા, અસંખ્યાતા અને અનંતા જીવો રહેલા છે. માટે જેમ અને તેમ તે જીવો-

ગુરુકુળ) તેને પણ યથાશક્તિ મદદ કરવી. આ પ્રમાણે પહેલાં પોતાની સ્થાનકવાસી સંસ્થાઓને મદદ કર્યા પછી જ ધર્મશાળા, પાંજરા પોળ, અનાયાશ્રમ વગેરે સંસ્થાઓને જરૂરિયાત મુજબ દાન દેવું.

પોતાના ગામના સંઘ અને જૈનશાળાના કામમાં ખૂબ રસ લેવો, અને આ આપણી સંસ્થાઓની તન, મન અને ધનથી, નિઃસ્વાર્થપણે સેવા કરવી. પોતાના ગામની સંસ્થાઓની સેવા કર્યા પછી, આખા હિંદની કૉન્ફરન્સના કામમાં પણ રસ લઈ, ખની શકે તેટલી તેની પણ સેવા કરવી.

આપણા સ્થાનકવાસી સમાજમાં જે જે છાપાંઓ હોય,* તે બધાં મંગાવી ખૂબ રસપૂર્વક વાંચવાં. પોતાના જ્ઞાનનો ઉપયોગ કરી, સમાજને ઉપયોગી થાય તેવા લેખો લખવા. આપણા ધર્મનું કોઈ અપમાન કરતું હોય, આપણા ધર્મ ઉપર કોઈ આક્ષેપ કરતું હોય, ત્યારે શુભચુપ બેસી ન રહેતાં શાંતિથી તેનો પ્રતિકાર કરવો, તેવા લખાણનો યોગ્ય જવાબ દેવો.

આપણા સ્થાનકવાસી સમાજનાં જે જે પુસ્તકો, સૂત્રો

* આપણા ધર્મમાં અસારે નીચે મુજબ છાપાંઓ છે.

૧. "સ્થાનકવાસી જૈન" છાપું અમારા તરફથી દર પંદર દિવસે ગુજરાતીમાં બહાર પડે છે.

૨. આપણી કૉન્ફરન્સ તરફથી દિલી અને ગુજરાતીમાં "જૈન પ્રકાશ" (સાપ્તાહિક)

૩. બંધાવરથી દિલીમાં "જલક" (પાશ્વિક)

૪. આમ્રાથી દિલીમાં "જૈન પથ પ્રદર્શક" (સાપ્તાહિક)

૫. બંધાવરથી દિલીમાં "જૈન વિદ્યામૃત મહેલ" (માસિક)

હોય, તે જરાજર વાંચી જવાં. જની શકે ત્યાં સુધી કોઈની પાસેથી માગી ન લાવતાં, પૈસા જરૂરી પોતાની પાસે રાખતાં, જેથી લેખકને ઉત્તેજન મળે, અને પોતાને પણ જ્યારે કોઈ જોવું હોય ત્યારે જોઈ શકાય.

સ્થાનકવાસી ધર્મનું કોઈ પણ પુસ્તક જદાર પડે ત્યારે પોતાની શક્તિ અનુસાર ૫-૨૫-૫૦ નકલો લેતી. જેથી પુસ્તક જદાર પાઠનારને સિમ્મત આવે અને જો પોતાની શક્તિ વધારે હોય, તો સ્થાનકવાસી સમાજના સારા લેખકોને યોગ્ય પગાર આપી સારાં સારાં પુસ્તકો અને મૂલ્યો જદાર પાડે, વધા લાભ લઈ શકે તેવી કિમતથી વેચતાં અને પોતાના સ્વધર્મો બાઈબો જે ગરીબ સ્થિતિમાં હોય તેમને નકલ આપવા.

અન્યઃ-તો જમાનો પુસ્તક પ્રચારનો છે તો પોતાનાથી જે કોઈ જાને જેટલો પુસ્તકોનો પ્રચાર કરવો જાતી મોટે ભાગે જાણે. ઉપાધ્યક્ષ પુસ્તકોની જ પ્રતિબદ્ધ કરે છે અને જોન જાણે તે પુસ્તકોની જ પ્રતિબદ્ધ કરે છે. પુસ્તકો જ જમાનમાં ફેરવે છે. જે કોઈ જાણે તેમણે (અને કોઈ જાણે તેમણે) પુસ્તકોની પ્રતિબદ્ધ કરે છે. જે કોઈ જાણે તેમણે (અને કોઈ જાણે તેમણે) પુસ્તકોની પ્રતિબદ્ધ કરે છે. જે કોઈ જાણે તેમણે (અને કોઈ જાણે તેમણે) પુસ્તકોની પ્રતિબદ્ધ કરે છે.

જે કોઈ જાણે તેમણે (અને કોઈ જાણે તેમણે) પુસ્તકોની પ્રતિબદ્ધ કરે છે. જે કોઈ જાણે તેમણે (અને કોઈ જાણે તેમણે) પુસ્તકોની પ્રતિબદ્ધ કરે છે. જે કોઈ જાણે તેમણે (અને કોઈ જાણે તેમણે) પુસ્તકોની પ્રતિબદ્ધ કરે છે. જે કોઈ જાણે તેમણે (અને કોઈ જાણે તેમણે) પુસ્તકોની પ્રતિબદ્ધ કરે છે.

હુઃખી દેખાતો હોય, તો તેના તરફ ઉપેક્ષાવૃત્તિ ન રાખતાં તેને યોગ્ય મદદ કરવી. મદદ કરતાં છતાં પણ કોઈ કૃતદ્વની નીકળે તો તેથી મદદ કરતાં બંધ ન થઈ જવું. કોઈ એવો પણ નીકળે.

પોતાના શુદ્ધ સ્થાનકવાસી ધર્મમાં પોતે હદ રહી, બીજાઓને પણ હદ કરવા, અને બની શકે તો અન્યધર્મીઓને આપણા પવિત્ર સ્થા. જૈન ધર્મની ખૂબીઓ સમજાવી, આપણા ધર્મ તરફ ખેંચવા.

પહેલાં આપણા સ્થા. ધર્મના જે જે ગ્રંથો અને સૂત્રો છે તે બરાબર ધ્યાન પૂર્વક વાંચી જવાં. એક-બે-ચાર-પાંચ વખત એમ ફરી ફરીને વાંચી જવાથી આપણા ધર્મનું આપણને ખૂબ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય છે, આટલું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યા પછી જ જો જરૂર જણાય તો, આર્થ સમાજ, વૈષ્ણવ વગેરે ધર્મના પુસ્તકો વાંચી અનુભવ જ્ઞાન મેળવવું.

ત્રીસેતિયા જૈન ગદ્યોત્તમ ।

વીરનાથ ।

ઉપયોગી જૈન પુસ્તકો

[illegible]

રાજકુમારી સુદર્શના	૨—૦—૦
પુણ્ય પ્રભાવ	૨—૮—૦
જ્ઞાનંદ કેવળી ચરિત્ર	૩—૦—૦
ચંદ્ર રાજનું ચરિત્ર	૧—૮—૦
ચંદ્રકુમાર ચરિત્ર ભા. ૧-૨	૨-૧૨—૦
તરંગવતી	૦—૮—૦
સૂરીશ્વર ને સમ્રાટ	૩—૮—૦
પ્રભાવક ચરિત્ર	૨—૮—૦
આદર્શ રામાયણ	૦—૮—૦
કનકાવતી	૧—૪—૦
સોળ સતી.	૧—૪—૦
અર્પણ	૧—૦—૦
જગત ઝેલ	૧—૦—૦
નરચંદ્ર જૈન જ્યોતિષ	૨—૪—૦
વિવેક વિશ્વાસ	૩—૦—૦
રેખાદર્શન	૧—૪—૦
યોગચાત્ર ભાષાંતર	૨—૦—૦
અધ્યાત્મ કલ્પદ્રુમ	૨—૮—૦
ઉપમિતિ ભવ પ્રપંચા કથા ભા. ૧-૨-૩	૯—૮—૦
ધર્મખિન્દુ	૧—૪—૦
આધ્યાત્મિક પ્રબંધાવળી	૦-૧૨—૦
ઉત્તરાધ્યાયન સૂત્રની ૮૪ કથાઓ	૦-૧૨—૦
અધ્યાત્મ ભજન ૫૬ સંગ્રહ	૧—૮—૦
જવાહર વ્યાખ્યાન સંગ્રહ ભા. ૧-૨.	૨—૪—૦
વોરામી સદોનું જૈન પરિવર્તન	૦-૧૦—૦
તીર્થંકર ચરિત્ર	૧—૮—૦
જૈન સત્યાગ્રહ માર્ગા ભા. ૧-૨-૩-૪.	

રથા. લે

૪૫૫૫૫૫ની પોત : અ

સ્થાનકવાસી જૈન.

પાશ્વિક પત્રના ત્હમે આહુક છે? ન હો તો આજે
બની જાએ. ઠારણ કે અખિલ ભારતના સ્થા. નીતેનું આ
એકજ નિયમિત ગુજરાતી પાશ્વિક પત્ર છે. ચાર ચાર વર્ષ સુધી
સમાજમાં નવ ચેતન પ્રસારી પાંચમા વર્ષમાં તે પ્રવેશી
ચૂક્યું છે. સમાજ અને ધર્મની ઉન્નતિ સાધનાં અનેક વિચાર-
શીત લેખો, મનનીય સમાચારો, ચર્ચાપત્રો, ગુનિ નિહાર,
આતુર્ભાસ, પ્રેરણાત્મક વાર્તાઓ, આદિત્ય સમાગ્રાચના, વિવિધ
વર્તમાન આદિ અનેકવિધ સામગ્રીથી ભરપુર નીકળનાં આ
પાશ્વિક પત્રનું વાર્ષિક લવાજમ લેત પુસ્તકના પેઢાજ મહે
માત્ર રૂ. ૨-૨-૦ છે. આજે નીતેના શીરનામે કો
પેઢાજ લખી મોકલ બન્યું—

၆၃၃၆

[illegible][illegible]

